ISSN 2631-2298
nepal.ekantipur.com
आइतबार • १९ साउन २०७६ • मूल्य रु. २५

नेपाल

साप्ताहिक

वर्ष विशेष २० वर्ष विशेष

फराकिलो अँगालो

थुप्रै कुकुरलाई एउटै छानामुनि सन्तानसरह पालनपोषण गर्नेहरू

भारतीय गुप्तचरको नेपाल यात्रा | घुमीफिरी उनै नेता

छ्याङ

स्पार्कलिङ्ग राईस माक्गोली

कान्छी मट्याङ्ग टयाङ्ग रक्सी हैन

छ्याङ

주식회사 우리술
छ्याङ
स्पार्कलिङ्ग राईस माक्गोली
주식회사 우리술
छ्याङ
स्पार्कलिङ्ग राईस माक्गोली

@chhaangnepal

chhaang_nepal

Asian Swan Enterprises

Kuleshwor-14, Kathmandu, Nepal, G.P.O.Box : 21486,
Tel : 01-4280918, 4279761, Fax: 01-4272039,
E-Mail: asianswanenterprises@gmail.com, www.chhaangnepal.com

CHHAANG
SPARKLING RICE MAKGEOLLI
छ्याङ
स्पार्कलिङ्ग राईस माक्गोली

AMBE STEELS
दीर्घायु भवः

विकास सम्भव छ, मजबुत निर्माणले मजबुत निर्माण बन्छ अम्बे स्टील्स्‌ले

AMBE GROUP

अम्बे स्टील्स्

जे बन्छ, दिगो बन्छ

नेपाल गुणस्तर
प्रमाण चिन्हद्वारा सम्मानित ।
ने ग्र १९१

8mm देखि 32mm
सम्मको Size मा

CERTIFIED ISO 9001:2008 COMPANY

Fe500 gradesteels

UTM TESTED

TMT STEEL BARS

भित्र

आइतबार, १९ साउन २०७६ (वर्ष २०, अंक १)
Nepal National Weekly, 4 Aug 2019 (Vol. 20, No. 1)

बच्चालाई समय खोइ ? | १६

गुप्तचरको राजनीतिक यात्रा | ३०

प्रकाशकीय | ३
पाठक मञ्च | ४
स्मरण | ५
प्रवेश | ६
परिहास | ८
बहस : कृष्ण धरावासी | ३८
‘विप्लवी पुस्तकालय, २०१५’ | ४२
रङ | ४५
कविता : श्रवण मुकारुङ | ४७
९ प्रश्न | ५१
पुस्तक | ५२
तीन किताब | ५३
सहरमा | ५४
नोटबुक | ५६

१०
हाम्रो नेपालमा
खुम्चियो खेती, थलिए उद्योग

१४
प्रदेश ५
बसाइँ सर्न नसक्दा...

२१
राजनीति
घुमीफिरी तिनै

२४
प्रदेश २
क्षेत्राधिकार कुल्चेर चलखेल

२८
(अ) सहमति
भास्कर गौतम

३२
आवरण
मायाको भाषा

४०
अर्थ
विस्तारकारी मौद्रिक नीति

४८
नोस्टाल्जिया
देवेन्द्र भट्टराई

वर्ष विशेष 20 वर्ष विशेष

[प्रकाशकीय]

गौरवमय दुई दशक

हामीले दुई दशकअघि *नेपाल*को प्रकाशन थाल्दै गर्दा देश एउटा छटपटीमा थियो । शान्तिको कामना, न्यायको खोजी अनि सामाजिक परिवर्तनप्रतिको छटपटी । सूचनाको पहुँच अहिलेजस्तो सहज भइसकेको थिएन । पब्लिकेसन्सका दुई दैनिक *कान्तिपुर* र द *काठमान्डु पोस्ट*, *कान्तिपुर एफएम* नागरिकको सुसूचित हुन पाउने हकका लागि सेवारत थिए । विचार, विश्लेषण र राष्ट्रिय एजेन्डा निर्माणका लागि अझै गहिरो मन्थनका स्पेस बाँकी थियो । खोजमूलक स्टोरी पढ्ने पाठकको चाहना पूर्ति गर्न अर्को प्रकाशन पनि आवश्यक छ भन्ने लाग्यो । *नेपाल* पाक्षिक यसरी जन्मेको थियो ।

पहिलो अंकदेखि नै हामीलाई तपाईंहरूको असाध्यै उत्साहजनक स्वीकृति मिल्यो । हाम्रो सम्पादकीय समूह र सहकर्मीहरूले राजधानी, ठूला सहर मात्रै नभई दूरदराजका बस्तीको भावनालाई छुने गरी आफ्ना प्रस्तुति फैलाउँदै लगे । ५० को दशकमा भएका माओवादी द्वन्द्व, शाही संहारलगायत उथलपुथल अनि सत्ताराजनीतिका छिनाझपटी र भ्रष्टाचारका पोल खोल्ने *नेपाल*को प्रयास रह्यो ।

बदलिँदो समयसँगै पाठकको रुचिमा आएको विविधतालाई आत्मसात् गर्दै हामीले पाक्षिक प्रकाशनलाई साप्ताहिक न्युज म्यागजिनको स्वरूप दिलायौँ । आज छापाका साथै अनलाइन संस्करण, इपेपर डाउनलोड गरी पढ्ने पाठकको बढ्दो संख्या, *फेसबुक*, *ट्वीटर*, *इन्स्टाग्राम*जस्ता सन्जालबाट हामीसम्म आइपुग्ने फलोअरको संख्या दिनानुदिन बढ्दो छ । जुनसुकै माध्यमबाट *नेपाल* ब्राउज गर्ने संसारैभरिका भ्युअर अन्ततः हाम्रै पाठक हुन् ।

समसामयिक विषयमा रिपोर्टिङ गर्दै गर्दा हाम्रो टिमले देशलाई भविष्यमुखी दिशाबोध गराउने मन्थन छुटाएन । यो क्रम आजपर्यन्त छ, जारी रहनेछ । लोकतान्त्रिक अधिकार र सूचनाको अधिकारका लागि पटक-पटक मूल्य चुकाउनसमेत पछि नपरेको संस्था हो कान्तिपुर पब्लिकेसन्स । नागरिक हक खल्बल्याउने गरी विभिन्न किसिमका ऐनकानुन ल्याउने प्रयास यसबीचमा भए, अझै भइरहेका छन् । स्वतन्त्र अभिव्यक्तिको दायरा खुम्च्याउने गरी जोकसैले क्रियाकलाप गरे पनि त्यसको विरोध गर्नु स्वतन्त्र प्रेसको दायित्व हुन्छ । त्यो दायित्व हामी विगतझैँ बिनाहिच्किचाहट पूरा गर्नेछौँ । तपाईंलाई थाहै छ, यो लोकतान्त्रिक परिवर्तनका लागि हाम्रो पनि पसिना परेको छ ।

यस्तै प्रयासहरूको पर्दाफास गर्ने गरी रिपोर्टिङ गर्ने हुँदा केही महिनाअघि हाम्रो म्यागजिन जलाउने प्रयाससमेत गरियो । यस्ता घटनाबाट हामी विचलित हुँदैनौँ । फरक मतमा स्वतन्त्रता फुल्छ । हामी स्वस्थ आलोचनालाई खुला हृदयका साथ सुन्छौँ । सकभर गल्ती नगर्ने, गल्ती देखिए विनम्रतापूर्वक सच्याउनु हाम्रो कर्तव्य हो । तर विरोधका नाममा कुनै पनि खाले अराजकता हामी मात्रै होइन, कसैलाई पनि मान्य हुनुहुँदैन । पत्रिका जलाउँदैमा प्रश्न जल्दैन ।

हामी यसै अंकदेखि २० वर्ष छुँदै छौँ । *नेपाल*लाई निरन्तर सुझाव, हौसला दिने पाठक, लेखक, विज्ञापनदाता, शुभेच्छुकप्रति हार्दिक शुभकामना ! यो सुखद घडीमा हामी विगत वर्षहरूमा होस्टेहैँसे गरेका सहकर्मीलाई समेत सस्नेह स्मरण गर्न चाहन्छौँ ।

कैलाश सिरोहिया
अध्यक्ष तथा प्रबन्ध निर्देशक
कान्तिपुर पब्लिकेसन्स प्रालि

कान्तिपुर पब्लिकेसन्स (प्रा.) लि

कान्तिपुर पब्लिकेसन्सका लागि अध्यक्ष तथा प्रबन्ध निर्देशक : **कैलाश सिरोहिया** निर्देशक : **स्वस्तिका सिरोहिया** सम्पादक : **बसन्त बस्नेत** समाचार संयोजक : **सन्तोष आचार्य** नायब प्रमुख संवाददाता : **राजकुमार बानियाँ** वरिष्ठ संवाददाता : **जनक नेपाल, माधव बस्नेत** सहायक वरिष्ठ संवाददाता : **योगेश ढकाल, मनबहादुर बस्नेत, गोकर्ण गौतम** संवाददाता : **सुनिता लोहनी, यम बम** अर्थ : **विजयराज खनाल** कपी डेस्क : **गोकुल अर्याल, गुरुङ सुशान्त** तस्बिर : **रवि मानन्धर** (संयोजन), **सरोज बैजु** सज्जा : **चन्द्रकुमार प्रजापति** (संयोजन), **घनश्याम डंगोल, यमन मानन्धर, सुनीता अधिकारी** कार्टुन/ग्राफिक्स : **रवीन्द्र मानन्धर** मार्केटिङ : **असुरारी ज्ञवाली**

कान्तिपुर पब्लिकेसन्स (प्रा.) लि., सेन्ट्रल बिजनेस पार्क, थापाथली, काठमाडौँ, पो.ब.नं. ८५५९, फोन नं : ५१३५००० (एक्सटे. १६२२), फ्याक्स : ५१३५०२५, विज्ञापन : ५१३५००० (एक्सटे. ११०७), ग्राहक सेवा : ५१३५००० (एक्सटे. १२१३), इमेल : nepalmag@kmg.com.np, पृथ्वी प्रिन्टिङ प्रेस (प्रा.) लि. काठमाडौँमा मुद्रित, प्रकाशन मिति : १२ साउन २०७६, का.जि.द.नं. १०४/०५६/५७ म.क्षे.हु.नि.का.द.नं. २/०५७/५८

पाठक मञ्च

लहडमै भ्रमण वर्ष

०७४ मा पर्यटन मन्त्रालयले घोषणा गरेको नेपाल भ्रमण वर्ष-२०२० मा २० लाख पर्यटक भित्र्याउने लक्ष्य सरकारी निकायकै तालमेल नहुँदा पूरा हुने संकेत देखिएन *(महत्त्वाकांक्षी लक्ष्य, तयारी सुस्त, १२ साउन)* । पर्यटनका माध्यमबाट कमाउने सरकारी लक्ष्य रहे पनि भ्रमण वर्ष सचिवालय, नेपाल पर्यटन बोर्ड र पर्यटन मन्त्रालयबीचकै खिचातानी देखियो । तीनै निकायको काम गराइ र बुझाइ एउटै हुनुपर्‍यो । पर्यटक भित्र्याउने मूल जिम्मा पाएको भ्रमण वर्ष सचिवालयमै पर्यटन क्षेत्र नबुझेका व्यापारी सुरज वैद्यलाई नियुक्त गर्नु सरकारको कमजोरी देखियो ।

■ **अनुषा श्रेष्ठ**
गोकर्णेश्वर नगरपालिका, काठमाडौं

- भ्रमण वर्षका नाममा विदेश जान पर्यटन मन्त्रालय, बोर्ड र सचिवालय कर्मचारी नै तछाँडमछाड गर्दा रहेछन् । भ्रमण वर्ष प्रचारका नाममा विभिन्न मुलुक घुम्न पाइने, कार्यक्रमको प्रचार गरेको बहानामा डलर, युरो भत्ता बुझ्न पाइँदो रहेछ । तीनै निकायका कर्मचारी दसौँपल्टसम्म विदेश जाँदा रहेछन्, भ्रमण वर्षका ब्रोसर, पोस्टर, पम्पलेट बोकेर । काम केही नगर्ने, खाली भत्तामा बढ्ता ध्यान दिने परिपाटीले कसरी नेपाल भ्रमण वर्ष सफल होला ?

■ **भद्रवीर राई**
दूधकोसी गाउँपालिका, सोलुखुम्बु

ओली कसरी बुद्ध ?

प्रधानमन्त्री केपी ओलीले योग्यताका सन्दर्भमा बुद्धले कति पढेका थिए भन्ने सन्दर्भ उठाएका रहेछन् *(मानार्थ पीएचडीको पिरलो, २६ जेठ)* । ओलीको बुद्धसँग तुलना हुनै सक्दैन । बुद्धले आदर्शमय, हिंसारहित, त्यागी जीवन बिताएका थिए भने ओलीले राजनीतिक उद्देश्य प्राप्तिका लागि हिंसा, ऐसआराम र झूटा आश्वासनजस्ता कर्ममा समय व्यतीत गरेका छन् । बुद्धका उपलब्धि उनमा मात्र सीमित रहेनन्, विश्व मानव जातिका आदर्श, पद प्रदर्शक सिद्धान्त बने । उनले नेपाललाई विश्व मानवको आस्थाको धरोहर बनाए भने के प्रधानमन्त्री ओलीका विचार र मानार्थ पीएचडीले कुनै गर्व गर्नलायक काम गरेका छन् ? प्रधानमन्त्री ओलीले डिग्री लिने उर्वर समय कारावासमा बिताएका हुन् भनिए पनि थुप्रै कम्युनिस्ट नेता/कार्यकर्ताले जेलबासमै विश्वविद्यालय अध्ययन गरेका थिए ।

■ **जगदीश श्रेष्ठ**
चाकुपाट, पाटन

नेपाल
राष्ट्रिय साप्ताहिक
आउलान् २० लाख ?
नेपाल भ्रमण वर्ष-२०२० को भद्रगोल तयारी
राष्ट्र बैंक : गल्ती गर्दै, सच्याउँदै | नेकपामा 'तेस्रो अध्यक्ष'

ट्वीट

'जसले विशेष कुर्सी मुर्दावाद भन्छ, मेरो शैली त्यसैसँग मिल्छ' : माधवकुमार नेपाल
Vijay Kant Karna@Vijaykarna

माधवजी बराबरी खोज्नुहुन्छ । बराबरी अब सम्भव छैन । यो कम्युनिष्ट पार्टी बराबरी र वर्गको कुरा गर्दागर्दै महान सामन्त, कुलीन, पुँजीपति, दलाल, बिचौलिया र जग्गाजमिन लुट्नेको भयो । थाहा पाउनुभएन ? अब राजा/महाराजा, दलका अन्य नेताहरू र कार्यकर्ताका बीचमा फरक भएन भने साम्राज्य संकटमा पर्दैन ?

Girish pd pokharel@pupapokharel

पहिलोमा सबै बराबरी भएकाले पार्टी बैठकमा 'ए' लाई छुट्टै कुर्सी या यामानको सोफा व्यवस्था नगरेको बेस हो । सबै सँगै बसे पनि 'ए' त 'ए' नै रहने हो । अरू समान कुर्सी र सोफामा बसे पनि 'ए' त 'ए' नै रहन्छन् । मानमर्यादामा केही कमी हुनेवाला छैन ।

आउलान् २० लाख ?
Deepak sharma@sharmad39

समसामयिक र जरूरी विषय पक्रनुभएछ । पढ्नुपर्‍यो ।

थातथलोमा जोखिम छ, बसाइँ हिंड्न मन छैन
Bhanu Bokhim@Bhanubokhim

के गर्ने र ? समृद्धि सबैतिर र सबैलाई आउँदैन रहेछ । अब थातथलो नछोडी दुखियाको कर्म फेरिंदैनजस्तो छ ।

विपत्तिमा गरिबमाथि वर्गविभेद
Dinesh Rayamajhi@DineshRayamaj18

विपत्तिमा मात्रै छ र वर्गविभेद ? विपत्तिले धनी/गरिब केही भन्दैन ।

कमजोर घरको जग
imdeven@deven4dra

फिल्म शानदार नभए पनि त्यसमा राखिएको विषयवस्तुको राम्रो प्रयोग थियो । यस्ता फिल्मलाई म्यागजिनले केही सपोर्ट गरेको भए हुन्थ्यो । प्रेम प्रसंगलाई मात्र प्राथमिकता नदिएको भए हुने । प्रेमबाहेकका सन्दर्भमा बनेका नेपाली फिल्म कति नै छन् र ?

पोस्ट

सिनेम्याटिक यायावर
Santosh Lama

डाइरेक्टरको संघर्षबारेको सुन्दर कथा । यस क्षेत्रमा गरेको ठूलो संघर्षकै कारण उनले राम्रो फिल्म बनाउन सक्छन् ।

थातथलोमा जोखिम
Purushottam Ghimire

विपद्बाट पीडित जनता/समुदायलाई पुनर्स्थापित गर्नैपर्छ । सरकारको लक्ष्य तिनीहरूलाई विपद्बाट आइपरेको समस्या समाधानका लागि पुनर्स्थापित गरे मात्र पुग्छ । किन सरकारले विपद्बाट बच्नलाई बनाएको विपद् ऐन र त्यसलाई चलाउने सीईओ अहिलेसम्म नियुक्त गरेन ? राज्यसंयन्त्र परिचालन गर्ने व्यवस्था किन मिलाउँदैन ? प्रत्येक प्रदेशमा बृहत् पुनर्स्थापना केन्द्र बनाएर काम थाल्न ढिलो भइसक्यो । यस्ता विषयमा पनि सरकारको योजना तथा सोचाइ दुवै सीमित नै लाग्यो ।

प्रतिक्रियाका लागि
nepalpatra@kmg.com.np

लेख रचनाका लागि
nepalmag@kmg.com.np

@NepalMagazine
@NepalMagazine
@nepalmagazine

नेपाली झन्डाको विरासत

हरिराम जोशी

संसारकै प्राचीनमध्येमा पर्ने नेपालको राष्ट्रिय झन्डाका विषयलाई पछिल्लो समय राजनीतिक रङ पनि दिन खोजियो । चन्द्र-सूर्य अंकित झन्डाको प्रतिनिधित्व शाहवंशले गरेको भन्दै यसलाई फेर्नेसम्मका आवाज मुखरित भए । तर झन्डाको इतिहास शाहवंशको नभई १३०० सय वर्ष पुरानो हो । नेपाली झन्डामा राजा/महाराजाले आफूलाई शक्तिशाली देखाउन चन्द्र-सूर्य अंकित गरिएको भनिए पनि इतिहासले त्यसो भन्दैन । झन्डाको मान-सम्मान राजा/महाराजाले पनि राखेको विभिन्न वंशावलीमा उल्लेख छ ।

नेपालको राष्ट्रिय झन्डा अरू देशको भन्दा फरक छ । संसारका सबैजसो झन्डा चारकुने छन् तर नेपालको झन्डा तीन कुना जोडिएर बनेको छ । राष्ट्रिय झन्डामा दुइटा चुच्चो हुनुको अर्थ पनि विशेष रहेको इतिहासकारको मत छ । यसको अर्थ नेपाल पहाड, तराई र हिमाल रहेको चुचुरासहितको देश भन्ने नै हो ।

लिच्छविकालीन अंशुवर्माको मुद्रामा पनि दुई पताकासहितको नेपालको झन्डा अंकित छ । यी मुद्रामा सिंहले झन्डा समातेको छ । यसको अर्थ सिंहलाई शक्ति र स्वाभिमानको स्रोत भनिएको हो । मानदेवकालीन मुद्रामा सिंहले झन्डालाई अभिवादन गरेको छ । यसको अर्थचाहिं सिंह सत्ताको प्रतीक भए पनि झन्डालाई सम्मानभाव दर्शाउनुपर्छ भनिएको हो । अंशुवर्माको अर्को मुद्रामा पनि दुवैतिर सिंहाकृति छन् । उक्त सिंहाकृतिलाई राष्ट्रिय चिह्नको झन्डाको रूपमा मान्यता दिइएको हुन सक्छ ।

झन्डामा रहेको चन्द्र-सूर्यको सांकेतिक अर्थ हामी सबै यसमा गोलबद्ध र एकताबद्ध छौं भन्ने हो । यसर्थ झन्डा राष्ट्रिय एकता र सहिष्णुताको प्रतीक पनि हो । झन्डामा चन्द्र माथि र सूर्य तल छन् । चन्द्र शान्तिको प्रतीक र सूर्यको अर्थ परिवर्तन हो । शान्ति पूरा भएपछि मात्र सामाजिक, राजनीतिक र आर्थिक समृद्धि आउँछ भन्ने देखाउन खोजिएको हो ।

नेपाली झन्डाको इतिहास धर्मसंस्कृति र मेला/महोत्सवसँग पनि जोडिएको छ । विभिन्न देवस्थलमा राखिएका झन्डा पनि दुई पताकासहितका हुन्छन् । इन्द्रजात्रामा इन्द्रध्वज उठाएको सबैले हेर्छन् तर ध्वज ढालेको कसैले हेर्नु हुन्न भन्ने मान्यता छ । त्यो भनेको झन्डालाई नागरिकले दिने सम्मान हो ।

मच्छिद्रनाथबारे पनि यस्तै मान्यता छ । मच्छिन्द्रनाथको रथयात्रा गरी सहर परिक्रमा गराउँदा सबैले बाजागाजासहित पूजाआजा र सम्मान प्रकट गर्छन् । तर यात्रा समापनपछि मच्छिन्द्रनाथलाई फर्काएर लैजाँदा कसैले हेर्दैनन् । त्यो भनेको झन्डा/पताकाप्रतिको सम्मान हो । झन्डाको आस्था अटल छ भनिएको हो ।

लिच्छविकालीन समयदेखि नेपाली झन्डाको इतिहास अहिलेसम्म अविच्छिन्न रहेकाले यसलाई फेर्नुपर्छ, परिवर्तन गर्नुपर्छ भन्ने मत पनि सुनियो । पहिचानवादी/परिवर्तनकारी जे भनिए पनि तिनीहरूले नेपाली झन्डाको इतिहास बुझेनन्/बुझ्न चाहेनन् । राष्ट्रियताको मियो नेपाली झन्डाप्रति दृष्टिदोष देखाउनु सबै एकताबद्ध छैनौं भन्न खोजिएको हो । नजिकबाट इतिहास नखोज्ने र जुनसुकै प्राचीन ऐतिहासिक वस्तु नामेट पार्ने मनसुबा यसभित्र लुकेको छ ।

झन्डाबारे बाहिर आएका अफवाहका विषयमा अहिलेसम्म नेपालका इतिहासकार, पुरातत्त्वविद्, विद्वान्/पण्डितहरू कसैले पनि शब्द खर्चिएका छैनन् । राष्ट्रकवि माधव घिमिरे, संस्कृतिविद् सत्यमोहन जोशीलगायतले पनि यसबारे केही बोलेको मैले सुनेको छैन । अचम्म के भने विसं २००४ मा पहिलोपल्ट काठमाडौं हनुमानढोकामा आयोजित साहित्य सम्मेलनमा 'राष्ट्रिय झन्डा' विषयमा राष्ट्रकवि घिमिरेको कविताले पहिलो स्थान प्राप्त गरेको थियो ।

नेपाली झन्डाका विषयमा मैले छुट्टै खोज/अनुसन्धान नगरे पनि इतिहास, संस्कृति विषयविज्ञको नाताले जागिरकै सिलसिलामा २०३३ मा *उत्तरप्राचीनकालीन मुद्रा* विषयको पुस्तक लेखियो । साझाले प्रकाशन गरेको उक्त पुस्तकमा प्राचीन मुद्राबारे गहिरो अनुसन्धान गरियो । प्राप्त ऐतिहासिक सामग्रीमा अंशुवर्मा, मानदेवकालीन समयका मुद्रामा पनि नेपालको राष्ट्रिय झन्डाका विषयमा वर्णन गरिएको फेला परे । त्यसकारण नेपालको राष्ट्रिय झन्डा कुनै पनि कालका राजा/महाराजालाई आधार मानेर निर्माण गरिएको प्राचीन ऐतिहासिक प्रमाणले पुष्टि गर्दैनन् ।

■ **प्रस्तुति : गोकुल अर्याल**

प्रवेश

सोझै

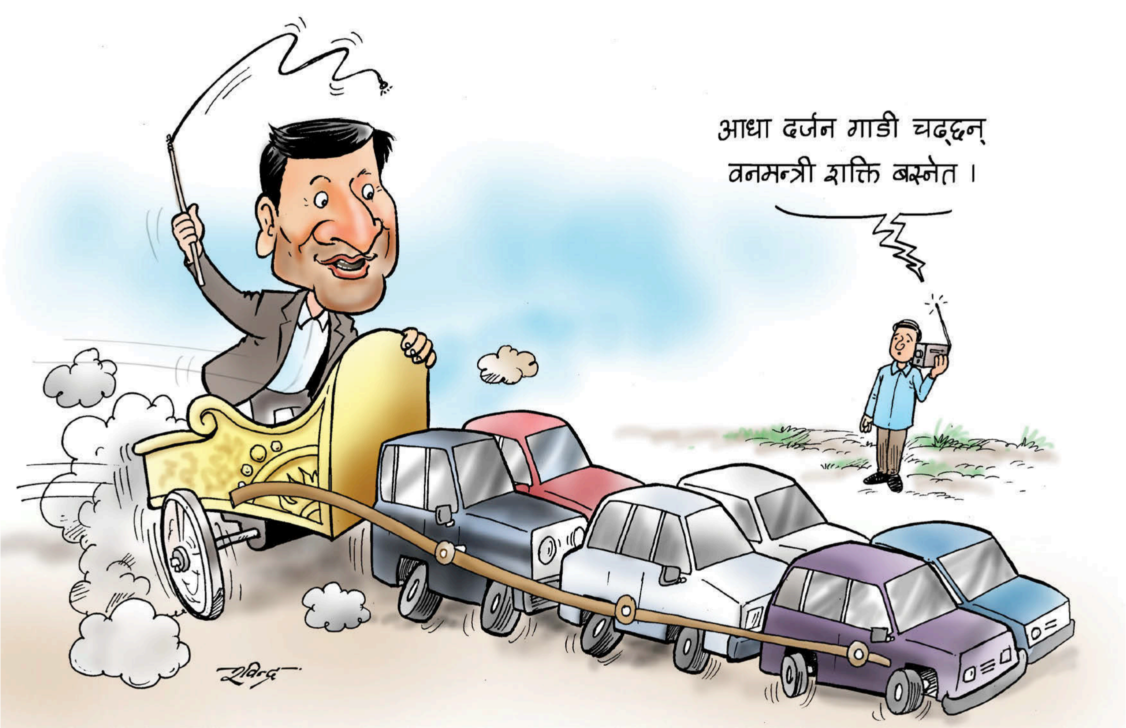
आधा दर्जन गाडी चढ्छन्
वनमन्त्री शक्ति बस्नेत ।

तथ्यचित्र

बाढीपहिरोबाट मृत्यु

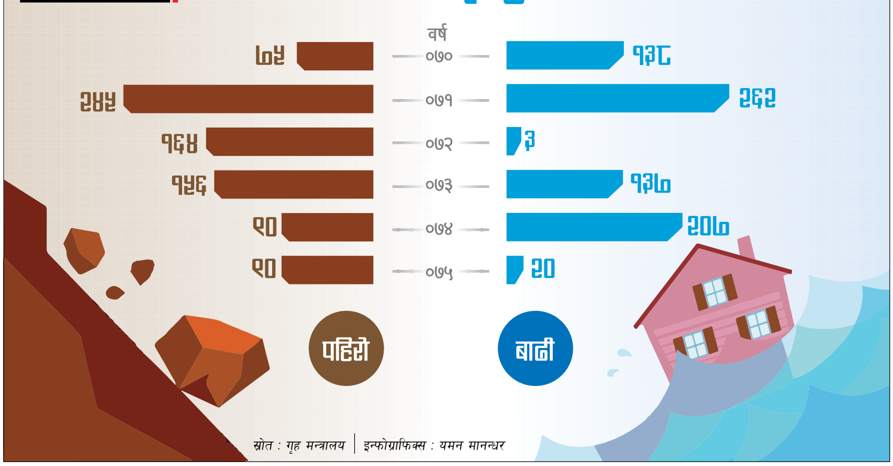

स्रोत : गृह मन्त्रालय | इन्फोग्राफिक्स : यमन मानन्धर

सुर बेसुर

नेकपाभित्र कसैका गुट छन् भने पूर्वगुटको रूपमा हिसाबकिताब गरे भयो । पार्टीमा दुई अध्यक्ष नै छन् । कम्युनिस्ट पार्टी भनेपछि दुई-दुई जना अध्यक्ष हुन्छन् र ?

गोकुल बाँस्कोटा
सञ्चारमन्त्री
कान्तिपुर

GHORAHI CEMENT INDUSTRY
ISO 9001:2015
ISO 14001:2015
ISO 45001:2018
Certified Company

TRIVENI
A Promise for Life

सगरमाथा
सिमेन्ट
जुनी जुनीलाई...

५०
कि.ग्रा. तौल
सगरमाथा
सिमेन्ट
O.P.C
साधारण पोर्टल्याण्ड सिमेन्ट
सगरमाथा
गोल्ड
P.P.C
पोर्टल्याण्ड पोजोलाना सिमेन्ट
गुणस्तरीय उत्पादन
घोराही सिमेन्ट इन्डष्ट्री प्रा. लि.
लक्ष्मीपुर गा.वि.स., दाङ्ग
१००% नेपाली

www.ghorahicement.com.np | www.facebook.com/ghorahi.cement

सुरेश किरण

जनतासँग बन्द

टेली जगत्मा लोकप्रिय 'जनतासँग प्रधानमन्त्री' अब बन्द भएको छ । यो बडो दुःखद घटना हो । कार्यक्रम बन्द हुनुका साथै अब हाम्रा प्रधानमन्त्री जनतासँग रहेनन् । हाम्रा प्रधानमन्त्री कमसेकम टेलिभिजनमा भए पनि जनतासँग थिए । अरू बेला त उनी जनतासँग हुने कुरै भएन ।

प्रधानमन्त्री धेरै समय जनतासँग हुने गर्दैनन् । जनतासँग हुने त त्यही टेलिभिजन कार्यक्रममा मात्रै हो । जनतासँग प्रधानमन्त्री बस्ने कार्यक्रम नै बन्द भएका कारण अब प्रधानमन्त्री जनतासँग बस्ने कुरा पनि भएन ।

साताको एक पटक भए पनि जनतासँग बस्ने प्रधानमन्त्रीको कार्यक्रम बन्द भएपछि अब प्रश्न उठ्न सक्छ, प्रधानमन्त्री यदि जनतासँग छैनन् भने अब कोसँग छन् त ? यो अब सबैको चासोको विषय बनेको छ ।

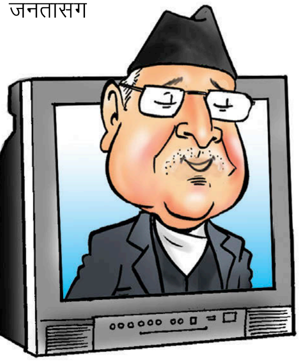

स्पष्ट 'र' अस्पष्ट

'र' का प्रमुखको आकस्मिक नेपाल भ्रमणले तरंग ल्याएको छ । तरंग किनभने 'र' प्रमुखको यो भ्रमण यस्तो भ्रमण भएको छ, जो साँच्चै भ्रमण भएको हो कि होइन, त्योसमेत स्पष्ट छैन । हुन त 'र' ले जे गर्छ, त्यो कहिल्यै स्पष्ट हुँदैन । यसले जे गर्छ, त्यो अस्पष्टै हुन्छ । वास्तवमा भारतीय सरकारले स्पष्टै रूपमा अस्पष्ट काम गर्न 'र' गठन गरेको भनिन्छ । अतः 'र' ले गर्ने काम जम्मै अस्पष्ट हुन्छ । त्यो यति अस्पष्ट हुन्छ कि त्यो अस्पष्ट छ भन्ने कुरा स्पष्टै थाहा हुन्छ ।

नेपालमा पनि 'र' ले स्पष्टै रूपमा धेरै अस्पष्ट काम गरेको छ । तर जे काम गर्छ, त्यो कसैलाई थाहा हुँदैन । नेपालमा धेरै प्रकारका स्पष्ट परिवर्तन 'र' ले अस्पष्ट रूपमा सम्पन्न गरेको भनिन्छ । त्यो कसैलाई थाहा छैन । तर त्यही 'र' का प्रमुखले अहिले गरेको नेपाल भ्रमण भने सबैलाई थाहा छ । उनी कहिले नेपाल आए, कहिले गए, त्यो पनि सबैलाई थाहा छ । उनले यहाँ क-कसलाई भेटे, त्यो पनि सबैलाई थाहा छ । किन थाहा छ भने 'र' का प्रमुखको नेपाल भ्रमणबारे पत्रपत्रिकामा प्रशस्त समाचार आएका छन् । स्वयं 'र' का प्रमुखलाई भेटेका नेताहरूले समेत आफूले 'र' प्रमुखलाई भेटेको कुरा पत्रिका पढेपछि मात्रै थाहा पाए । बडो अनौठो भएको छ । नेपालमा 'र' ले त्यति धेरै काम गर्‍यो, त्यो कसैलाई थाहा भएन, आज यति भ्रमण गर्दा सबैलाई थाहा भइरहेको छ । भ्रमण त स्पष्टै छ तर यसको समाचार किन यति धेरै आइरह्यो, त्यो भने अस्पष्ट छ ।

बाढी र देउवा

देशमा यति ठूलो बाढीपहिरो आइरहेको छ । तर प्रमुख प्रतिपक्षी नेपाली कांग्रेस कहीँ देखिँदैन । किन होला ? कांग्रेस मात्र होइन, त्यसका सभापति शेरबहादुर देउवासमेत कहीँ देखिइरहेका छैनन् । के बाढीपहिरो पीडितप्रति उनको कुनै समवेदना छैन ?

बाढीप्रति उनको यति धेरै असमवेदना किन होला ? पीडित प्रश्न सोधिरहेका छन् ।

यही प्रश्न लिएर केही पीडित बुढानीलकण्ठ गएका रहेछन् । एक जनाले सोधे, 'के देशमा यति ठूलो बाढी आएको तपाईंलाई थाहा छैन सभापतिज्यू ?'

जवाफमा देउवाले भने, 'किन थाहा नहुनु नि । म आफैँ बाढीको ठूलो पीडित हुँ नि त । मलाई कसरी थाहा हुँदैन ?'

पीडित चकित भए, 'तपाईं पनि बाढीपीडित ? तपाईंको घरमा पनि बाढी आएको थियो र सभापतिज्यू ?'

देउवाले भने, 'घरमा होइन, पार्टीमा बाढी आइरहेको छ नि त मेरोऽऽ । अरे बाबा पार्टीमा असन्तुष्टिको बाढी नै आइरहेको छ । थेगेर थेग्न सक्ने अवस्था छैन ।'

'कसको असन्तुष्टि सभापतिज्यू ?' पीडितको प्रश्न ।

'अरे बाबा कसको हुनु निऽऽ, यही कार्यकर्ताको नि त । एकातिर असन्तुष्टिको बाढी आइरा' छ, अर्कोतिर चुनौतीको पहिरो आइरा' छ, फेरि अर्कोतिर गालीको वर्षा भइरा'को छ । यो बाढीपहिरोले अहिले मलाई पो बगाइदिने अवस्था आइरा' छ । अनि गर्ने के भन्नुस् त !' देउवाले चस्मा निकाल्दै पुछ्न थाले । पीडितले चाहिँ आ-आफ्नो निधारमा चिट्चिट् आएको पसिना पुछ्न थाले ।

इन्द्रजाल

[पर्सोनाज २.०]

कुमार नगरकोटी

॥ बिहान ॥

- तिमी को हौ बाबु ?

- म बच्चा हुँ ।

- नाम चैं के हो नि ?

- नारायण ।

- नारायण के ?

- ढकाल ।

- अच्छा ! तिमी नारायण ढकाल हौ ?

- होइन ।

- होइन रे ? भर्खरै नाम नारायण भन्या होइन ?

- नारायण त मेरो शरीरको नाम हो क्या !

- ढकाल चैं तिम्रो आत्माको नाम हो ?

- ह्याँ, अंकल पनि ! आत्मा होइन क्या !

- क्या हो त उसो भए ?

- ढकाल त मेरो छायाको नाम पो त !

- अच्छा ! कस्तो सच्चा ! बुझेँ बुझेँ । तिम्रो शरीरको नाम नारायण र छायाको नाम ढकाल । कस्तो राम्रो । कति सुन्दर कुरा ! तैपनि तिमी हो चैं के ? वास्तवमा को हौ ?

- बच्चा हुँ क्या बच्चा ! एउटै कुरा कति सोधी'रा ? काम छैन ? ११ वर्षको बच्चा हुँ । घर मूलपानी, काठमान्डु । ५ कक्षामा पढ्छु । अहिले सानो छु, पढेर ठूलो भएसी लेखक बन्छु । कथा लेख्छु । निबन्ध लेख्छु । खै, मेरो बाटो छाड्नुस् । मलाई स्कुल जान दिनुस् ।

॥ दिउँसो ॥

- गुड आफ्टरनुन मिस्टर ढकाल । सो नाइस टु सी यु अगेन !

- आफ्टरनुन, आफ्टरनुन ।

- म यो खाली कुर्सीमा बसूँ ?

- त्यहाँ अलरेडी कोही बसिरा'छ ।

- देख्दिनँ त !

- त्यो कुर्सीमा मेरो आत्मा बसिरा'छ । आत्मालाई तपाईं कसरी देख्न सक्नुहुन्छ ? म आफ्नो आत्मासित संवाद गरिरा'छु ।

- टेबलमा खाली पाना रहेछन् । केही लेख्दै हो ?

- मेरो पहिलो उपन्यास *पीत संवाद*को क्लाइमेक्स लेख्दै छु ।

- गुड ! आत्मासित संवाद गर्दै *पीत संवाद* लेख्दै हुनुहुन्छ । भेरी गुड । द्याट्स लाइक अ गुड राइटर ।

- तर माफ गर्नु होला । मैले तपाईंलाई चिन्न सकिनँ ।

- म तपाईंको प्रशंसक । तपाईंका कथा, निबन्ध मन पर्छन् । तपाईंलाई मैले बिहान भेटेको थिएँ नि ! बिर्सनुभयो ? स्कुल जाँदै हुनुहुन्थ्यो । बिहान त तपाईं बच्चा हुनुहुन्थ्यो ।

- त्यही त ! बिहान बच्चा थिएँ । तर हेर्नुस् न ! दिउँसो अधबैंसे भइगएको छु । समय निकै छली छ । इन्द्रजालजस्तो छ ।

- जे होस्, सो होस् । म अब तपाईंलाई डिस्टर्ब गर्दिनँ । पहिलो उपन्यास पूरा गर्नुस् । मेरो शुभकामना छ । अहिले जान्छु ।

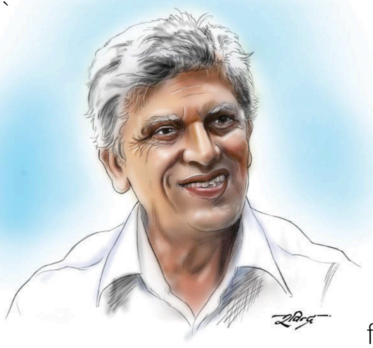

॥ साँझ ॥

- दर्शन गरेँ ढकाल बाजे ।

- दर्शन बाबु ! आउनुस्, ओछ्यानको डिलमा बस्नुस् ।

- अनुहार चाउरिएछ । दीनहीन देख्छु । हजुर त बूढो हुनुभएछ ।

- हो बाबै, बूढो भइयो । उमेरले नेटो काट्यो । अब त लेख्न बस्दा पनि औँलाहरू काँप्छन् । आँखाले पनि मधूरो देख्छु । पुरानो सामानझैँ घरको एउटा कुनामा थन्कनु पर्‍या छ । मुटुमाथि ढुंगा राखी हाँस्नु पर्‍या छ । के गर्नु बाबु ! यो ज्यान पनि ढुंगा भा'छ । ढुंगामा ढुसी लेउ ला'छ ।

- सिरानीको त्यो रातो किताब *इन्द्रजाल* होइन ?

- हो बाबु हो । यो कथासंग्रहको तेस्रो संस्करणमा केही शुद्धाशुद्धि गरौँ भनेको, आँखा-औँलाले साथ दिँदैनन् । मेरो किताबको नामझैँ आखिर जीवन पनि इन्द्रजाल नै रहेछ ।

- जीवन इन्द्रजाल कि समय इन्द्रजाल ?

- सबै इन्द्रजाल । बिहान बच्चा थिएँ । दिउँसो अधबैंसे । साँझ बूढो भएको छु । मध्यराततिर चैं मर्ने छु सायद । भोलि फेरि जन्मनेछु । जीवन एक दिनको रामरमिता रहेछ । घाम-छाया रहेछ ।

- छायाको कुरा गरिहाल्नुभयो । कोठामा हजुरको शरीर मात्र देख्छु । छाया चैं कता गयो ?

- छायाको कुरा नगर्नुस् बाबु । छाया काल लिन गा'छ । अझैसम्म फर्केर आ'छैन ।

- म आ'को छु नि त ढकाल बाजे ।

- तपाईं काल पो हुनुहुन्छ ?

- ज्यु ! म काल हुँ । हजुरलाई लिन बिहान आ'को थिएँ । दिउँसो आ'को थिएँ । र, साँझ पनि आ'को छु । हजुरले मलाई अझै चिन्नुभएन ?

- चिनेँ बाबु चिनेँ । अब म तपाईंसितै जान्छु । यो शरीरलाई तपाईंकै जिम्मा लाउँछु । तर काल महाराज जानुअघि यो कायाको छायालाई केही बेर कुर्ने पो हो कि !

- हजुरको जो इच्छा ! ने

खुम्चियो खेती, थलिए उद्योग

माधव घिमिरे/विराटनगर

कुनै बेला पूर्वी तराईका मोरङ, सुनसरी र झापामा जुट खेती मनग्य हुन्थ्यो। उत्पादित जुट कच्चा पदार्थका रूपमा प्रयोग गरी दर्जनभन्दा बढी उद्योग सञ्चालनमा थिए। तर पछिल्लो समय जुट खेती खुम्चिँदै जाँदा केही उद्योग बन्द छन् भने बचेखुचेका पनि जेनतेन चलिरहेका छन्।

अढाई दशकअघि पूर्वी तराईको ५४ हजारभन्दा हेक्टरमा जुट खेती हुने गरेकामा अहिले करिब ११ हजार हेक्टरमा सीमित छ। खेती घट्दै जाँदा विकल्पका रूपमा उद्योगहरू आयातीत कच्चा पदार्थमा भर पर्न बाध्य छन्। पहिले ५४ हजार हेक्टरको खेतीबाट करिब ७० हजार टन जुट उत्पादन हुँदा स्थानीय उद्योगले मागअनुसार कच्चा पदार्थ पाउँथे। अचेल यस्तो अवस्था छैन।

जुट खेती गर्न आर्थिक र प्राविधिक सहयोग दिने जुट विकास केन्द्र बन्द भएसँगै किसानले खेती छाडेको जुटविशेषज्ञ मोहनचन्द्र घिमिरेको तर्क छ। उनका अनुसार जुट विकास केन्द्र अस्तित्वमा हुँदा किसानले थोरै भए पनि आर्थिक र प्राविधिक सहयोग पाउँथे। घिमिरे भन्छन्, “केन्द्र त बन्द भयो नै, जुट खेती किसानले अरू कुनै निकायबाट पनि सहयोग पाउन छाडे। फलस्वरूप खेती ह्वात्तै घट्यो।”

कुनै बेला सुनसरी–मोरङ औद्योगिक क्षेत्रमा दर्जनभन्दा बढी जुट उद्योग सञ्चालित भए पनि अहिले ५ वटा मात्र चलेका छन्। तिनमा भारत र बंगलादेशबाट आयातीत कच्चा जुट प्रयोग हुन्छ। “पाँच उद्योगलाई वार्षिक करिब ७० हजार कच्चा जुट चाहिन्छ,” घिमिरे भन्छन्, “९० प्रतिशत कच्चा जुट भारत र बंगलादेशबाट आउँछ।”

भारत र बंगलादेशबाट मगाएको कच्चा जुटबाट तयारी वस्तु उत्पादन गर्दै आएका उद्योगले

गत वर्ष फागुनसम्म ३ अर्ब ७० करोड ४० लाख मूल्यका जुट सामग्री भारत निकासी गरेको व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रको तथ्यांक छ। केन्द्र प्रमुख कृष्ण रेग्मीका अनुसार गत वर्षको आठ महिनामा जुटका बोरा, झोलालगायत गरी ३ अर्ब ७० करोड ३९ लाख मूल्य बराबरको सामग्री निकासी भएको थियो।

उद्योगले हाल जुट धागो, सुतली, हेसिन र स्याकिङ क्लोथ निकासी गर्दै आएका छन्। सरकारले जुटका तयारी वस्तु निकासीमा अढाई प्रतिशत सहुलियत दिने घोषणा गरे पनि त्यस्तो सुविधा सदुपयोग गर्न नपाएको जुट उद्योग संघ अध्यक्ष राजकुमार गोल्छाको गुनासो छ।

सरकारले गत वर्ष बजेटमार्फत जुटका तयारी वस्तु निकासीमा ३ प्रतिशत नगद अनुदान र निकासी आधारमा विद्युत्मा ५० प्रतिशतसम्म सहुलियत दिने भनिए पनि त्यस्तो सुविधा पाउन नसकिएको उद्योगीको भनाइ छ। “ठूलो संख्यामा रोजगारी दिने जुट उद्योगलाई सरकारले सहुलियत दिनुपर्छ,” गोल्छा भन्छन्, “सरकारले पटक–पटक आश्वासन मात्र दिन्छ, आश्वासनले उद्योग चल्न सक्दैनन्। सरकारले राहत नदिए भारतीय बजारसँग टिक्न मुस्किल छ।”

मुलुककै जेठो उद्योग विराटनगर जुट मिल पटक–पटक बन्द हुँदै खुल्दै आएको छ। विराटनगर– १६ मिल्स एरियास्थित जुट मिल ३० असार १९९३ मा १ नम्बरमा दर्ता भएको थियो। उद्योग परिसरमा पुरानो ढाँचाका तर बलिया भवन छन्। भारत, कोलकाताका उद्योगी राधाकृष्ण चिमोरिया र उनका सहकर्मीको उद्योग स्थापनामा महत्त्वपूर्ण योगदान थियो।

जानकारका अनुसार त्यसबेला ६२ लाख ७० हजार ५ सय रुपैयाँको लागतमा उद्योग स्थापना गरिएको थियो। यसमा सरकारको १२ प्रतिशत अनि चिमोरियालगायत उद्योगीको पनि सेयर हिस्सा थियो।

पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन भएका बेला मिलमा ३५ सयभन्दा बढी मजदुरले प्रत्यक्ष रोजगारी पाएका थिए। तर राजनीतिक हस्तक्षेपको सिकार हुँदा उद्योग थिलथिलो बन्दै आएको छ।

२००३ को मुलुककै पहिलो मजदुर आन्दोलन यहीँ भएको थियो। २००७ को राणा शासनविरोधी आन्दोलनको सुरुआत गर्ने अनि राजनीतिक परिवर्तनको उद्‌गम स्थलका रूपमा प्रसिद्धि पाए पनि यसको संरक्षणमा ध्यान जान सकेको छैन।

जुट उद्योगलाई अनुसन्धान केन्द्रका रूपमा विकास गरिनुपर्ने आवाज उठ्दै आएको छ। पछिल्लो समय जुट मिललाई राजनीतिक संग्रहालय निर्माण गर्ने तयारी प्रदेश १ सरकारले थालेको छ। सरकारले यसका लागि कार्यदल बनाएर अध्ययन गरिसकेको छ। ओमनाथ कोइराला संयोजकत्वको कार्यदलले जुट मिल परिसरमा रहेको जग्गा लिजमा लिएर राजनीतिक संग्रहालय बनाउन सुझाएको थियो।

जुट मिलको ऐतिहासिकता र राजनीतिक आन्दोलनमा महत्त्वपूर्ण योगदानलाई ध्यान दिई संग्रहालय बनाउन सुझाव दिइएको कार्यदल संयोजक कोइराला बताउँछन्। “२००३ को मजदुर आन्दोलन, २००७ को राणा शासनविरोधी आन्दोलनको नेतृत्व गर्ने मनमोहन अधिकारी र गिरिजाप्रसाद कोइराला देशको प्रधानमन्त्रीसमेत भए,” भन्छन्, “त्यसैले पनि जुट मिल नेपालको राजनीतिक आन्दोलनको उद्‌गम थलो भएकाले संग्रहालय बनाउनु उपयुक्त हुन्छ।”

जुट मिल परिसरमा रहेको करिब ६५ बिघामध्ये ३० बिघा जग्गा लिजमा लिएर संग्रहालय बनाउन कार्यदलले सुझाएको छ। संग्रहालयमा विराटनगरको राजनीतिक आन्दोलनसँग जोडिएका वस्तु संकलन गरेर राखिनुपर्ने सुझाव पनि कार्यदलको छ। २००७ को आन्दोलनमा प्रयोग गरिएको ट्यांक, तोप र राजनीतिक उद्देश्यले अपहरण गरिएको जहाज (हाल सुन्दरीजलमा राखिएको) लाई ल्याएर संग्रहालयमा राख्नुपर्ने भनिएको छ।

संग्रहालयमा प्रदेशभरका राजनीतिक घटना भएका स्थान देखिने प्रतिविम्ब बनाउनुपर्ने र ती स्थानको महत्त्व झल्कने खाले श्रव्यदृश्य सामग्री तयार पारेर अध्ययनका लागि राख्नुपर्ने सुझाव पनि सरकारलाई दिइएको छ। ने

www.dishhome.com.np

DishHome
नै हो
QUALITY मा NO.1
मासिक शुल्क सबैभन्दा कम
DishHome Connection
Rs. 2999/-
only

डिशहोमका कुनै पनि प्याकेजहरु बजारकै
सबैभन्दा कम शुल्कमा !

हेर्नुहोस् कुनै पनि प्याकेज तपाईले चाहेको मूल्यमा !!

जडानको लागी MISS CALL दिनुहोस्
9802088999
वा नजिकको डिलरमा सम्पर्क गर्नुहोस्

ग्राहक सेवा केन्द्र:
NTC तथा नमस्ते प्रयोगकर्ताहरूका लागि टोल फ्रि नं: १६६० ०१ २२०००
Ncell तथा CDMA प्रयोगकर्ताहरूका लागि ०१-४२१७६६६

DishHome True HD
खुसी ON गरौं !

बसाइँ सर्न नसक्दा...

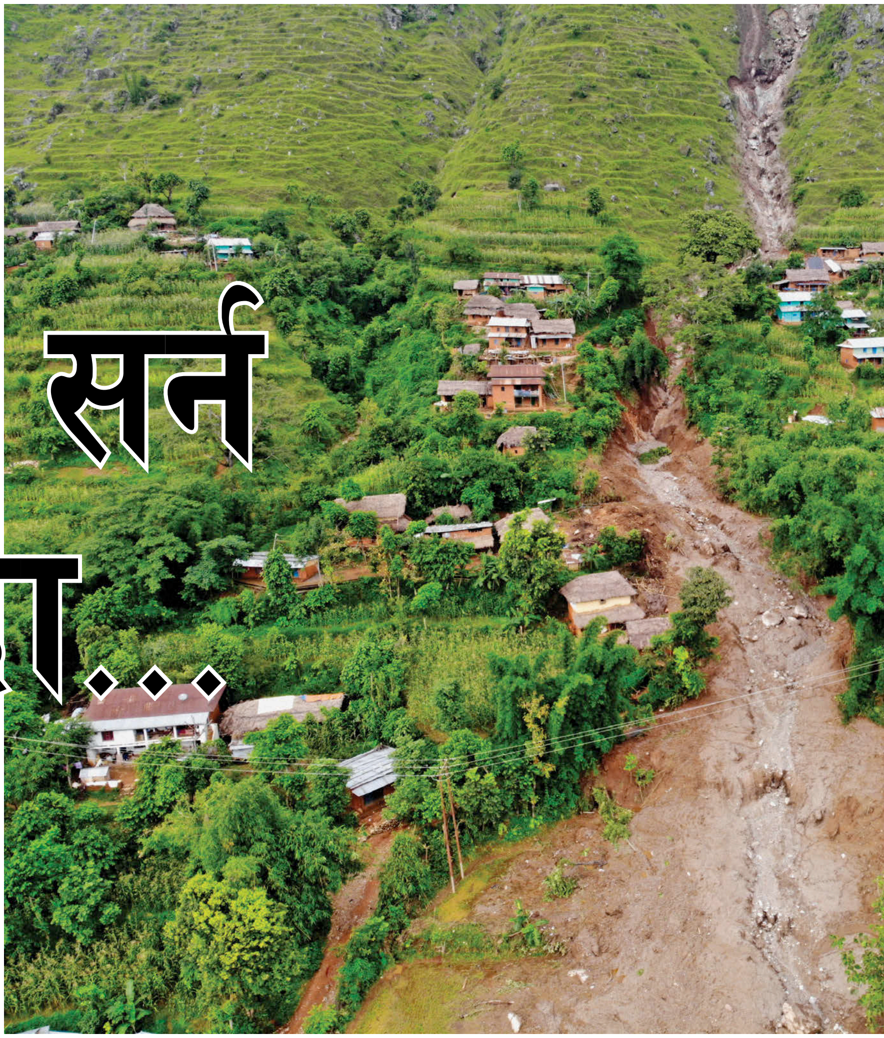

पहिरोमा १३ को मृत्यु, ५ सयभन्दा बढी विस्थापित

घनश्याम गौतम/गुल्मी

सत्यवती गाउँपालिका-४ लिम्घा, भीरकुनामा माथिपट्टि जंगल छ। फेदीमा बस्तीसहितको खेती गर्ने जग्गाजमिन छ। जमिन नै प्रमुख आयस्रोत भएको भीरकुनामा ८१ मध्ये ७५ घर दलित छन्। ७ असार बिहानै जंगलको फेदीबाट बग्दै गाउँ पसेको पहिरोले घर बगाएपछि ८ जनाको ज्यान गयो।

भीरकुनामा पहिरो गएको पहिलोपल्ट भने होइन। ०१८ को पहिरोमा केही घर क्षतिग्रस्त भएका थिए। घटना दिउँसो भएकाले त्यतिबेला मानवीय क्षति हुन नपाए पनि जोखिम कायमै थियो। ०३५/३६ तिर बस्ती अन्यत्रै सार्न पञ्चायतकालीन जनप्रतिनिधिले छलफल चलाए।

पूर्वगाविस अध्यक्ष पूर्णबहादुर शाहीका अनुसार बस्ती स्थानान्तरणको प्रयासमा स्थानीय समुदायलाई नै राजी गराउन सकिएन। शाही भन्छन्, “धेरैको पर्याप्त बारी छ। त्यसैमा उनीहरू आश्रित भएकाले अन्यत्र गएपछि यहाँ भएजत्तिको जग्गा पाइँदैन भनेरै सर्न मानेनन्।”

त्यसको परिणाम अहिले एकै गाउँबाट ८ जना महिला र बालबालिकाले ज्यान गुमाए। बस्तीमा माथि जंगलबाट बेलाबेला ढुंगा पनि झर्ने गर्छ। असुरक्षित बस्ती भएकाले अन्यत्र व्यवस्थापन जरुरी रहेको शाही बताउँछन्।

भीरकुनामा खानेपानीको सामान्य सुविधा भए पनि विद्युत् र सडक पहुँच छैन। विद्यालयको समस्या पनि उस्तै छ। गाउँपालिका अध्यक्ष सुवर्ण ज्वारचन शाही पनि बस्ती सार्न स्थानीयलाई आकर्षित गर्न नसकिएकाले अहिलेको घटना घटेको बताउँछिन्। भन्छिन्, “हामीले डाँडाका बस्ती र एकान्तका घरलाई सधैँ जोखिम सूचीमा राख्ने गरेका छौँ। तत्काल उनीहरूले आफ्नो जग्गाजमिन मात्र हेर्छन् र सर्न मान्दैनन्। त्यसकारण ठूलो क्षति पुग्यो।” अब सबै स्थानीय तहले जोखिमयुक्त गाउँबस्तीको पहिचान गरी सुरक्षित स्थानलाई आवास क्षेत्रका रूपमा विकास गर्नुपर्ने उनको धारणा छ।

सत्यवतीकै वडा-३ को ठूलो लुम्पेकको सिङ्दीमा पनि पहिरोमा परेर पाँच जनाले ज्यान गुमाए। सिङ्दी गाउँमा २६ परिवारको बसोबास छ। मदानीको आकारमा रहेको गाउँमा डाँडाबाट बगेको पहिरो खाल्डोबाट बगेपछि दुई घर बगे। दुई घरका चार र एक जना पहिरो देखेर भाग्दै गर्दा पनि जोगिन सकेनन्।

सबै गाउँ पहिरोले घेरिएको छ। लुम्पेकका कुर, सिङ्दी, मुरुङ्दी, पल्लो खोला, कुतडाँडा, रितडाँडालगायत बस्ती उच्च जोखिममा छन्। सबै बस्तीबाट ७० भन्दा बढी परिवार विस्थापित भएर चार दिनदेखि स्थानीय धर्मपुर माविमा बस्दै आएका छन्।

त्यहाँकै ढुंगाचाल्ने गाउँ पनि थप जोखिममा छ। १५ घरपरिवार रहेको यहाँ

पहिरो प्रभावित लिम्घा गाउँ र लुम्पेकका विस्थापित परिवार

तस्बिरहरू : घनश्याम गौतम

पनि ०७२ को भूकम्पले गाउँ चिरा परेको थियो । तर स्थानीयले छाड्न नमान्दा अहिले पनि बढी जोखिम छ । गाउँको तीनतिरबाट पहिरो गएपछि सबै परिवार विस्थापित भएको स्थानीय अगुवा गिरबहादुर परियार बताउँछन् । “जोखिम छ, यहाँ नबस्नुस् भन्दै आएका छौं,” परियार भन्छन्, “तर मान्दैनन्, कहिले क्षति हुने हो भन्ने त्रास छ ।”

गाउँपालिका प्रमुख पारिश्वर ढकालले गाउँपालिकाको भौगोलिक बनाबट नै बेसीका फाँटमा खेती गर्ने र पहाडको टुप्पोमा बस्ने प्रकृतिको हुँदा सधैं जोखिम रहेको औंल्याउँछन् । “पुर्ख्यौली बस्ती भएकै कारण बस्दै आएको स्थान छाड्न सहज नहुनु स्वाभाविक हो,” उनी भन्छन्, “अझै पनि केही बस्ती त्यस्तै जोखिममै छन् ।” प्रायः विपन्न समुदाय नै जोखिमपूर्ण अवस्थाको बनोटमा रहने गरेकाले विपत्ति पनि त्यहीं नै बढी हुन्छ ।

पहाडी क्षेत्रमा भौगोलिक बनावटको अध्ययन नगरी सडक निर्माण गर्ने क्रम तीव्र छ । त्यसमा हेभी इक्वेपमेन्ट प्रयोग हुन्छन् । खुकुलो माटो रहेको क्षेत्रमा नजिक बस्ती पारेर तल र माथिबाट सडक खन्ने गरिन्छ । त्यसले पनि जोखिम बढाउने गरेको छ ।

भूगोलको अध्ययन नगरी हुने गरेका विकास संरचनाका कारण पनि पछिल्ला वर्ष पहाडका बस्तीमा भूक्षयको खतरा बढ्दै गएको भूमिगत जलस्रोत तथा सिँचाइ डिभिजन कार्यालय बुटवलका हाइड्रोजियोलोजिस्ट प्रकाश ज्ञवाली बताउँछन् । “विकास गर्नुपूर्व जमिनमुनिको सतहको बनोट कस्तो छ, अध्ययन गर्नैपर्छ,” उनी भन्छन्, “तर हामीकहाँ अहिलेसम्म त्यो परम्परा नै छैन ।” आँखाले देखेको सतहमा जथाभावी निर्माणका काम गर्दै आइरहेकाले त्यसको परिणामले ठूलो विपत्ति ल्याउने गरेको उनी सुनाउँछन् । थप्छन्, “पहाडी बस्तीमा अझै ध्यान दिनु जरुरी छ ।”

पहिरोले सत्यवती गाउँपालिकाको दुई गाउँ लिम्घा र लुम्पेकबाट १ सय ३० घरपरिवारका ५ सयभन्दा बढी विस्थापित भएका छन् । दुवै गाउँमा जाने सडक यातायात अवरुद्ध छ । ६ साउनदेखि परेको पानी नरोकिँदा विस्थापितको व्यवस्थापन र सडक सञ्चालन हुन नसकेको प्रदेश ५ का सामाजिक विकासमन्त्री सुदर्शन बरालको भनाइ छ ।

पहिरोलगत्तै दुवै गाउँ पुगेका बराल जोखिमयुक्त क्षेत्रको पहिचान गरी सुरक्षित स्थानमा विस्थापितलाई स्थानान्तरण गर्नुको विकल्प नरहेको बताउँछन् । “जनप्रतिनिधिको सहकार्यमा सुरक्षित स्थलको खोजी हुँदै छ,” उनी भन्छन्, “सडक खोल्ने कार्य पनि भइरहेको छ । तीन वटै सरकार विस्थापितको उद्धार र व्यवस्थापनमा सक्रिय छन् ।” दुवै गाउँमा गरेर पहिरोले १३ जनाको ज्यान लिएको छ । २ सयभन्दा बढी घरपरिवार विस्थापित भएका छन् । १ हजारभन्दा बढी पशु चौपाया र पशुपक्षी मरेका छन् । ने

विशेष

बच्चालाई समय खोइ ?

सहरीकरण र व्यस्त जीवनशैलीले लालनपालनमा समस्यै-समस्या

सरोज बैजु

गोकर्ण गौतम

‘कक्षा १ मा पढ्ने एउटा बच्चा असाध्यै चकचके भयो । सम्झाइदिनुपर्‍यो ।’

स्कुले विद्यार्थीलाई मनोपरामर्श दिँदै आएकी गृष्मा पनेरुलाई राजधानीकै एउटा निजी स्कुलबाट फोन आयो । उनले बच्चालाई भेटिन् । उनी हरेक दिन किताबकपी च्यात्दा रहेछन् । साथीहरूसँग झगडा गर्ने, जोसँग पनि रिसाउने । जबकि उनलाई नपुग्दो केही थिएन । आमाबुबा दुवै कमाउने तर बेहोराचाहिँ रुखो । कारण के रहेछ त ? पनेरु भन्छिन्, “दुई वर्ष नपुग्दै बाबुआमाले प्रि-स्कुलमा राखिदिएछन् । घरमा पनि समय नदिने, एक्लै हुनुपर्ने । यसले उनलाई एटेन्सन सिकर बनाउँदै लग्यो ।”

यो समस्याले बच्चामा जसरी हुन्छ, अरूको ध्यान तान्ने प्रवृत्तिको विकास हुन्छ । पनेरुको बुझाइमा सहरका अधिकांश बालबालिकाको साझा समस्या हो, यो । यसको जड आमाबाबुको साथ नपाउनु नै हो ।

पहिले संयुक्त परिवार हुन्थ्यो, एकै परिवारमा तीन-चार पुस्ता बस्थे । तर तीव्र सहरीकरण र आधुनिकीकरणले संयुक्त परिवार करिब लोप भयो । एकल परिवार नियति र बाध्यता बनेको छ । एक वा दुई सन्तान र पतिपत्नीबाहेक अरू हुँदैनन् । त्यसको प्रत्यक्ष प्रभाव देखिन थालेको छ, सन्तान हुर्काइ पद्धतिमा । त्यसमाथि अहिलेको महँगीमा बाबुआमामध्ये एकले कमाएर मात्र टिक्न सकिन्न । दुवै कामकाजी हुनुपर्छ । फेरि पनि बच्चा एक्लै । त्यसैले त लोरी सुनेर सुत्नुपर्ने उमेरका कलिला बच्चालाई मनोपरामर्शको खाँचो हुन थालेको छ ।

यो विडम्बनाको सिकार सुविधासम्पन्न स्कुल पढ्ने बच्चा मात्र भएका छैनन्, फुर्सदिला बाबुआमा सन्तान हुर्काउन चुकिरहेका छन् । “जागिर नखाने अभिभावकले समय भए पनि हेरविचार गर्न जान्दैनन् । महँगो स्कुलमा पढ्ने बच्चाका बाबुआमा व्यस्त हुन्छन्, चाहेरै पनि समय दिन पाउँदैनन्,” पनेरु भन्छिन्, “परिणामस्वरूप बच्चामा भावना साटासाट हुन पाउँदैन । अनि अरूलाई पिट्ने, हल्ला गर्ने, सामान फाल्ने, रिस पोख्ने गर्छन् ।” यसलाई मनोवैज्ञानिक भाषामा ‘कन्डक्ट डिसअर्डर’ भनिन्छ ।

गर्भमा आएदेखि आठ वर्षसम्मलाई पूर्वबाल्यावस्था मानिन्छ । यो अवधि जीवनको जग हो । सिक्ने उर्बर समय हो । अभिभावकको उचित हेरचाह र ध्यान नपुग्दा यही जग निर्बल हुँदैछ । रिस र आवेगको स्रोत बन्दैछ । यसको क्षणिकभन्दा दीर्घकालीन असर भयावह हुने विज्ञहरूको दाबी छ । “बच्चाका लागि गाँस, बास र कपास मात्र होइन, अभिभावकको माया-ममता, न्यानोपन र सकारात्मक वातावरण पनि आधारभूत आवश्यकता हो,” पूर्वबाल्यावस्थाको विकास सम्बन्धमा दिल्ली विश्वविद्यालयबाट विद्यावाारिधि प्राध्यापक निर्मला उप्रेती भन्छिन्, “तर पढेलेखेकै बाबुआमालाई यसको ज्ञान छैन । उनीहरूलाई सन्तानभन्दा करिअर र कमाइको चिन्ता छ ।” उनका अनुसार ३ वर्षसम्म बच्चामा ८०-९० प्रतिशत मस्तिष्कको विकास भइसकेको हुन्छ । यही उमेरमा अभिभावकको प्रत्यक्ष साथ नपाउँदा बाल विकासमा अवरोध उत्पन्न हुन्छ ।

सहरिया र शिक्षित भनिएका अधिकांश आमाबाबुले महँगो स्कुलमा पढाउनु, महँगा खेलौना र कपडा किनिदिनु नै बच्चाप्रतिको जिम्मेवारी पूरा गरेको ठान्छन् । उनीहरूको मुखमै झुन्डिएको हुन्छ, ‘यो दुःख बच्चाकै लागि त गरेको हो ।’ तर बच्चालाई बाहिरी सुखभन्दा आत्मीय साथको अर्थ हुन्छ । आत्मबल पनि आफ्नै स्नेहबाट विकास हुन्छ । अरूप्रतिको मायामोह र विश्वासको स्रोत पनि आफैँ हो भन्ने ख्यालै गर्दैनन् । पढाउने बहानामा बच्चालाई आफूभन्दा टाढा राख्छन् । त्यसले मानसिक रूपमा बच्चा विक्षिप्त हुन्छन् । वरिष्ठ बालमनोविज्ञ गंगा पाठक भन्छिन्, “धेरै समय कुर्नैपर्दैन । टीनएजमा पुगेपछि हरेक कुरा ‘नो’ भन्न थाल्छन्, रुखो व्यवहार देखाउँछन् किनभने सानो छँदा अभिभावकसँग सिकेकै त्यही हो ।”

बच्चामा यो प्रवृत्ति मौलाउँदै गयो र समयमै उचित परामर्श पाएनन् भने आपराधिक कार्यमा संलग्न हुने पाठकको भनाइ छ । उनी अगाडि थप्छिन्, “संसारका ठूला अपराधीको पृष्ठभूमि केलाउँदै जाने हो भने कि सानैमा आमाबाबुबाट टाढिएका हुन्छन् कि माया नपाएका हुन्छन् ।”

लहड कि बाध्यता ?

‘अझ स्कुल पठाउनुभएको छैन ? यो बेला त मेरो छोरोले राइम्स भन्न थालिसकेको थियो ? घरमै पुल्पुलाएर नराख्नू है, बिग्रिन्छ नि ।’

> हाम्रा अधिकांश प्रि–स्कुलमा बच्चा किन रोयो भनेर बुझ्न खोजिन्न, हप्काएर चुप बस्न लगाइन्छ । पीडा पोख्न आमाबाबु साथमा हुँदैनन् ।
>
> – **निर्मला उप्रेती**, प्राध्यापक

सन्तान दुई वर्ष पुग्न पाएको हुन्न, आफन्त र छिमेकीबाट यस्ता अनेकौँ सवाल र त्रासको सामना गर्नुपर्छ, अभिभावकले । यस्तो माहोल निर्माण हुन्छ, छोराछोरीलाई घरमा राख्नु भनेको उनीहरूको भविष्य बर्बाद पार्नु हो । यही अत्याउने प्रवृत्तिले दूधे बालकलाई रुवाउँदै, फकाउँदै, झर्कंदै, हप्काउँदै प्रि-स्कुल पठाइन्छ ।

जापानमा ६ वर्ष नपुगी सिसाकलम समात्न लगाउन पाइँदैन । संसारका अन्य विकसित मुलुकमा पनि अभिभावकले बालमैत्री ‘गाइडलाइन’ पछ्याउनैपर्छ । केही वर्षअघिसम्म नेपालमै ५ वर्ष पुगेपछि मात्र स्कुल भर्ना गर्ने चलन थियो । तर अहिले जसले पहिले बच्चा स्कुल पठायो, उसकै मानमनितो ज्यादा हुन्छ । आफ्नोभन्दा सानो उमेरका छिमेकीको बच्चा मन्टेसरी जान थालेपछि बाबुआमा आत्तिन्छन् । तर बच्चा घर छाडेर बाहिर जान तयार छ/छैन, ख्यालै गर्दैनन् । उप्रेती भन्छिन्, “सहरमा देखासिकी र लहडले दूधे नानीबाबुलाई प्रि-स्कुल पठाउनु अमानवीयता हो । यसले मानसिक रूपमा शिथिल र अस्थिर बनाउँछ ।”

त्यसो त प्रि-स्कुलमा पठाउनु आफैँमा गलत काम होइन । कामकाजी अभिभावकसँग अर्को विकल्प पनि हुँदैन । तर समस्या, प्रि-स्कुलको वातावरण र घरमा हुँदा बाबुआमाले गर्ने व्यवहारमा छ । पूर्वप्राथमिक तहमा तीनै

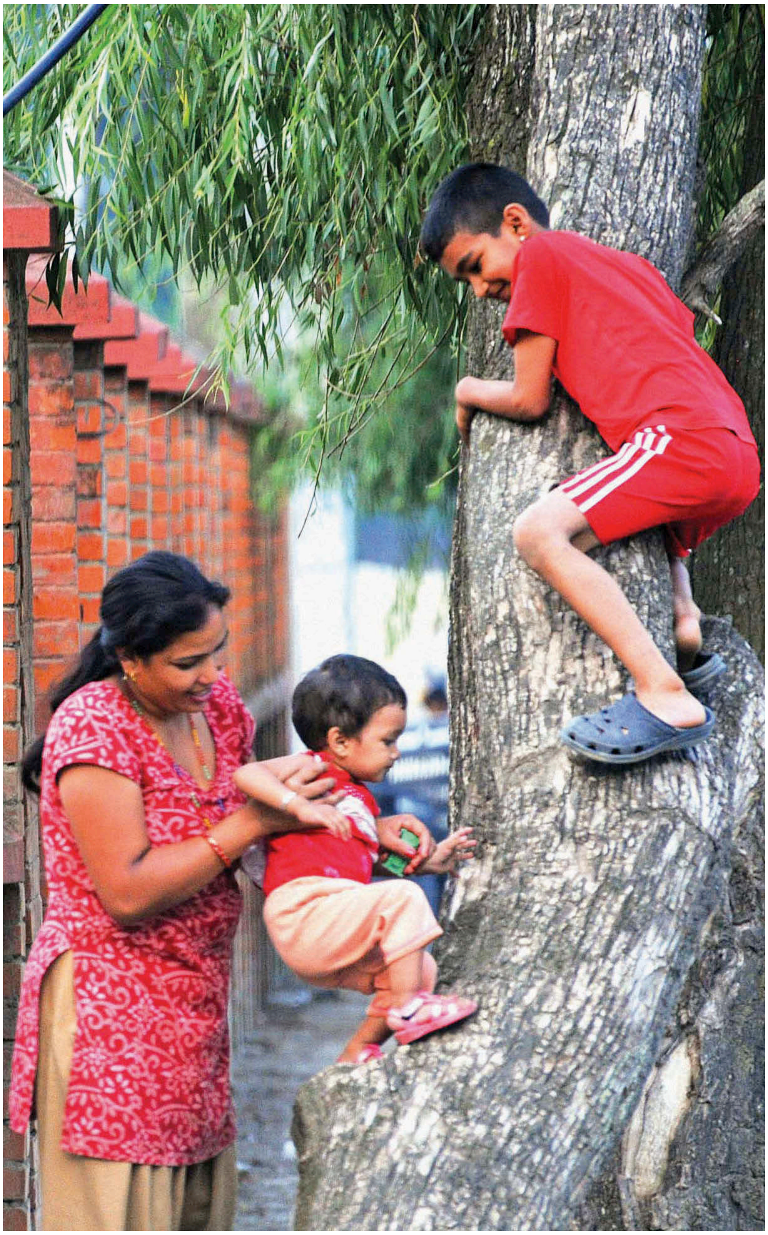

सन्जोग मानन्धर

बालबच्चालाई राखिन्छ, जसका अभिभावकले हुर्काउने फुर्सद पाउँदैनन् । त्यहाँ बच्चालाई रोजाइमुताबिक खेलाउने, खुवाउने, स्याहार गर्ने गरिन्छ । उन्मुक्त भएर खेल्न पाउने, दिसा-पिसाब गर्ने, चल्ने माहोल हुनुपर्छ, कुनै रोकतोक हुनुहुन्न । प्रतिस्पर्धात्मक, सामाजिक र रचनात्मक बन्न प्रेरित गर्नुपर्छ । अर्थात्, आमाबाबु र घरको अभाव महसुस नहोस् । कान्ति बाल अस्पतालका बालमनोचिकित्सक अरुण कुँवर भन्छन्, “सामाजिक अन्तर्क्रिया हुन्छ, अरूसँग घुलमिल हुन सिक्छ । त्यसैले घरमा एक्लै राख्नु/बस्नुभन्दा प्रि-स्कुल पठाउनु नै उत्तम हो ।”

यही सोचले बढावा पाएर हुनुपर्छ, राजधानीका टोलटोलमा मन्टेसरी, डे-केयर, शिशु स्याहार केन्द्र र बाल विहार (किन्डरगार्टेन) खुलेका छन् । अभिभावक पनि यस्ता ठाउँमा शानले बच्चा पुऱ्याउन जान्छन् । तर त्यहाँ आफ्ना सन्तानले चाहेअनुरूपको माहोल पाएका छन्/छैनन्, वास्ता गर्दैनन् । प्रि-स्कुलका नाममा हुने गलत अभ्यास हामीबाट छिपेको छैन । “हाम्रा अधिकांश प्रि-स्कुलमा बच्चा रुँदा किन रोयो भनेर बुझ्न खोजिन्न, हप्काएरै चुप बस्न लगाइन्छ । यी दुवै शैली घातक हुन्छन्,” प्राध्यापक उप्रेती भन्छिन्, “त्यसमाथि यो पीडा पोख्न आमाबाबु साथमा हुँदैनन् । त्यसैले बच्चाको वृत्ति विकासमा व्यवधान पुग्छ ।”

सानै उमेरमा प्रि-स्कुल र होस्टेलतिर पठाइएका बच्चा ब्रोइलर कुखुराजस्तै कमजोर हुने दाबी छ उनको । भन्छिन्, “आफ्नो साथमा राखिएका सन्तान लोकल कुखुराजस्ता हुन्छन्, पर राखियो भने ब्रोइलरजस्तै । कस्तो बनाउने ? अभिभावककै हातमा हुन्छ ।”

प्रायः प्रि-स्कुलमा बच्चाको मनोविज्ञान ख्याल गरिँदैन । पाठ घोक्नुपर्ने दबाब दिइन्छ । अभिभावकको बेवास्ता र स्कुलको त्रास हुन्छ । यति मात्र होइन, कलिलै उमेरमा आमाबुबाको सपनाको दास बन्नुपर्छ । तर बच्चाले यो व्यथा न अभिभावकलाई भन्न सक्छ, न त शिक्षकलाई । त्यसैले सबै आवेग झगडा गरेर निकाल्छ । अनि बाबुआमा गुनासो गर्न थाल्छन्, ‘भनेजस्तो सबै पुऱ्याइदिएको छ तर झगडिया भयो, पढ्दै-पढ्दैन, टेर्दै-टेर्दैन ।’

बालमनोविज्ञ पाठककहाँ ८ देखि १० वर्ष उमेर समूहका सन्तान लिएर अभिभावक मनोपरामर्शका लागि आउँछन् । तर उनी बच्चा होइन, अभिभावकलाई सम्झाएर पठाउँछिन् । घरमा आमाबाबुको उचित हेरचाह र साथ पाएका बालबच्चालाई १० वर्षसम्म कुनै मनोपरामर्श नचाहिने विभिन्न अध्ययनले देखाएका छन् । थप्छिन्, “अभिभावक बच्चाले दुःख दियो भन्दै आइपुग्छन् तर समस्याचाहिँ बच्चा होइन, अभिभावकमा हुन्छ ।”

सानै उमेरमा पर राख्दा बच्चामा पर्ने मनोवैज्ञानिक उल्झन प्रस्ट्याउन पाठकले एउटा घटना सुनाइन् । केही महिनाअघि एक अधबैंसे फ्रस्टेसन भयो भन्दै उनीकहाँ पुगे । बुझ्दै जाँदा थाहा भयो, उनलाई तीन वर्ष नहुँदै होस्टेल राखिएको रहेछ । खुब आत्तिन्थे तर साथमा बुबाआमा हुँदैनथे । बिस्तारै होस्टेलको बानी पऱ्यो । बिदामा घर होइन, साथीसँग बाहिरै घुम्न जान्थे । बाबुआमा पनि दंग, छोराले दुःख दिएन भनेर । तर छोरामा आफूहरूप्रतिको प्रेम मर्दै गएको पत्तै पाएनन् ।

स्नातक गरेपछि घरमा बल्लतल्ल बोलाएर बिहे गरिदिएछन् तर उनी घरमा बस्नै सकेनन् । पत्नीप्रति पनि माया नजागेपछि विरक्तिएर

बिदेसिए । एक वर्षपछि बुबा बितेको खबर पाए पनि उनलाई नेपाल आउनै मन लागेनछ। आफन्तले गाली गरेपछि फर्केर काजक्रिया गरे, भावनात्मकभन्दा दबाबले मात्र । “त्यसपछि उनलाई बल्ल बाबुको अभाव खट्किएछ, जिउँदो छँदा माया नगरेकामा पश्चात्ताप भएछ। यही पश्चात्तापले निराशा र तनाव थप्दै लग्यो,” पाठक भन्छिन्, “यसको मूल कारण नै बच्चामा आमाबाबुको माया नपाउनु हो ।” पाठकको चिन्ता छ, धेरै आमाबाबु र सन्तानबीच यस्तै नियति निर्माण हुँदै छ ।

गुणात्मक समय अभाव

प्रि-स्कुल पठाउनुभन्दा घातक हुन्छ, घरमा सन्तानलाई प्रभावकारी समय नदिनु। दिउँसो अभिभावक अफिस र बच्चाबच्ची स्कुल भए पनि साँझ-बिहान घरमा सँगै हुन्छन्। तर त्यतिबेला पनि बच्चाले पूर्ण साथ पाउँदैनन् । अवरोध बनिदिन्छ, ग्याजेट र इन्टरनेट । बचेखुचेको समय आमा किचेनमा व्यस्त, बाबुचाहिँ अफिसकै काममा । फेरि पनि बच्चा एक्लै । उप्रेती भन्छिन्, “बच्चा स्कुलको कुरा बाँड्न खोजिरहेको हुन्छ तर आमाबाबु झर्को मान्छन्। कति बोलेको भन्दै गाली गर्छन्, जसले बच्चामा लघुताभास र हीनताबोध पैदा हुन्छ ।”

अझ कति अभिभावक त सन्तानलाई मोबाइल दिएर भुलाउँछन् । जबकि डिजिटल उपकरणबाट निस्कने पराबैजनी किरणले बाल मस्तिष्कमा असर गरिरहेको हुन्छ। कोही घर आउनासाथ आफू मोबाइलमा झुन्डिन्छन्, बच्चाले मोबाइल छोयो भनेचाहिँ झर्किफर्की गर्छन् । उप्रेती भन्छिन्, “साँच्चैभन्दा सन्तान हुर्काइका सवालमा अहिलेका अभिभावकसँग समस्यै-समस्या छन् । ‘बेबी सावर’ को फेसन छ तर त्यही बेबी जन्मिएपछि माया र रेखदेख पाउँदैन ।”

बालमनोविज्ञका अनुसार बच्चालाई सधैँ काखी च्यापेर राख्नुपर्छ भन्ने पनि होइन। धेरै समय दिनुपर्दैन, जति दिइन्छ, त्यो गुणात्मक हुनुपर्‍यो। यसलाई ‘क्वालिटी टाइम’ भनिन्छ। “त्यसो गर्दा बच्चाले मेरा बाबुआमा व्यस्त छन्, जब घर आउँछन्, त्यो समय मेरै लागि हो भनेर बुझ्छन् । एक्लोपना हुन्न,” पाठक भन्छिन्, “स्कुलबाट आएपछि पढाइ र साथीको कुरा सुनिदिनुपर्छ । आफूप्रति बुबाआमाको चासोले बच्चा खुसी त हुन्छ नै, आत्मबल पनि बढ्छ ।”

त्यसको उदाहरण उनी आफैँ हुन्। आमा बनेसँगै उनको व्यावसायिक व्यस्तता बढ्दै गयो। बिहान ६ बजे निस्केर साँझ ६ बजे घर पुग्थिन्। तर उनका सन्तान तड्पिदैनथे किनभने घर आएपछि बच्चालाई समय दिन्थिन्। किन काम गर्न बाहिर जानुपर्छ भनेर बुझाउँथिन्। एकछिन ढिला हुँदा पनि ‘सरी’ भन्थिन् । खेल्ने, जिस्कने, चल्ने, कथा सुनाउने गर्थिन्। उनको भनाइ छ, “छोटो भए पनि मिठासपूर्ण समय बिताइयो भने त्यसले बच्चालाई लामो समयसम्म खुसी राख्छ । तर अभिभावकका लागि यस्तो प्रेम अनावश्यक र झिनामसिना भइदिन्छ ।” घर वरपर निस्कँदा, किचेनमा, कोठा सफा गर्दा पनि बच्चालाई सँगै सहभागी गराउने सुझाव छ उनको ।

बच्चालाई सबैभन्दा चाहिने आमा हो, त्यसपछि बाबु अनि हजुरबुबा-आमा । त्यसैले त संयुक्त परिवारमा बस्ने बच्चा बुबाआमाले समय नदिए पनि खुसी हुन्छन्। तर हामीकहाँ अंग्रेजी सिकाउने र आधुनिक बनाउने लहडमा बच्चालाई जानीजानी हजुरआमा-बुबासँग झुम्मिन नदिने अभिभावकको संख्या बढ्दै छ। यही कारण हो, स्कुल जाने उमेरका होइन, स्तनपानबाटै बच्चाले एक्लो महसुस गर्ने ।

किशोरावस्थामा जति समस्या देखा पर्छन्, अधिकांशको बीजारोपण पूर्वबाल्यावस्थामै भएको हुन्छ, जसले आमाबाबुसँग सन्तानलाई भावनात्मक रूपमा अलग पारिरहेको हुन्छ । समयसँगै सम्बन्ध प्रगाढ हुँदैन, बरु दूरी बढ्दै जान्छ। कालान्तरमा परिणाम के निस्कन्छ त ? उप्रेती भन्छिन्, “बच्चालाई साथ चाहिने बेला अनेक बहानामा आमाबुबाले होस्टेल पुर्‍याइरहेका छन् । भोलिपर्सि आमाबाबुलाई साथ चाहिने बेला सन्तानले वृद्धाश्रममा लगेर छाडिदिन्छन् । हिसाब बराबर ।” ने

> धेरै समय कुर्नैपर्दैन । टीनएजमा पुगेपछि हरेक कुरा ‘नो’ भन्न थाल्छन्, रुखो व्यवहार देखाउँछन् किनभने सानो छँदा अभिभावकसँग सिकेकै त्यही हो ।
>
> – **गंगा पाठक**, बालमनोविज्ञ

www.k33nepal.com

दि़ला नगरौं, चाडै पुगौं

के33 हेयरहोटल

कपाल झरेर चिन्तामा हुनुहुन्छ ? अब चिन्ता गर्नु पर्दैन न त कुनै Surgery न त कुनै Side Effect पुनर्स्थापना पद्धतिबाट पहिलेको जस्तो कपाल पाउनुहोस् । नुहाउन, सुत्न, स्विमिङ्ग खेल्न तथा खेलकुद आदि गर्न कुनै पनि समस्या नहुने ।

फिल्म अभिनेता
सुधांशु जोशी

K33 Hairhotel
कोटेश्वर : प्रभु बैंकको माथिल्लो तल्ला, फोन : ५१००२०७, ५१००२०८, ५१००४१९, मो· ९८५१०११३१५, इमेल : info@k33nepal.com
त्रिपुरेश्वर : युनाईटेड वर्ल्ड ट्रेड सेन्टर, पहिलो तल्ला, B78~81, फोन : ४११७२३३, ४११७२४४, इमेल : kathmandu@k33nepal.com, **चावहिल :** एसि कम्प्लेक्स पाँचौं तल्ला, फोन : ४४९९६९६, ४४६१८३७

Radio Kantipur
रेडियो राष्ट्रको

TASTE BUD

With
Sanjay & Alissa

Every Wednesday
10:05 am - 12:00 noon

Radio Kantipur
रेडियो राष्ट्रको

96.1 Mhz
Kathmandu Bhedetar Birgunj Bharatpur Bhairahawa
101.8 Mhz
Dhangadi Nepalgunj Pokhara

www.radiokantipur.ekantipur.com

घुमीफिरी तिनै

नेकपाको महत्त्वपूर्ण पार्टी विभागमा समेत पत्याइएन नयाँ पुस्ता

जनक नेपाल

नेकपा सचिवालय सदस्य वामदेव गौतमले २६ असारमा आफ्नो ७१ औँ बर्थडे मनाए । एमाले पार्टी र उसको विधान कायमै रहेको भए यतिबेला दसौँ महाधिवेशनको चहलपहल हुन्थ्यो । अनि, गौतमजस्ता ७० नाघेका नेताहरू सक्रिय राजनीतिबाट विश्राम लिएर ज्येष्ठ कम्युनिस्ट मञ्चमा पुगिसकेका हुन्थे। तर एमाले-माओवादी एकतापछि फेरिएको नयाँ परिस्थिति उनलाई फाप्ने देखिन्छ । किनभने एकताको १५ महिनापछि यी पाका राजनीतिकर्मीको काँधमा संगठन निर्माणको महत्त्वपूर्ण जिम्मेवारी दिइँदै छ ।

एक वर्षसम्म निष्क्रिय पार्टी पंक्तिलाई ऊर्जा थप्न ३२ विभाग गठन गरिँदै छ । महत्त्वपूर्ण मानिएका ६ विभाग भने पार्टीको ‘कोर अफ द कोर’ मानिने सचिवालय सदस्यले नै ओगट्दै छन् । पार्टीको मूल नेतृत्वको दाबी गरिरहेका नेताहरू नै विभाग नेतृत्वका लागि हानथाप गरिरहेको दृश्य अहिले नेकपामा देखिएको छ । त्यसले पार्टीका वरिष्ठ नेताहरू अर्को पुस्तालाई मुख्य जिम्मेवारी दिन कन्जुस्याइँ गरेको छर्लंगै भएको छ ।

विश्लेषक श्याम श्रेष्ठ सचिवालयकै नेता महत्त्वपूर्ण विभाग लिएर शक्ति बाँडफाँट गर्न अनुदार छन् भन्ने पुनर्पुष्टि गरेको बताउँछन् । “नेकपामा नयाँ पुस्ताका सक्षम नेताको कमी छैन । तर वरिष्ठ नेताहरूले उनीहरूका लागि विभाग छाड्नसमेत सकेनन्,” उनी भन्छन्, “खाइपाई आएको अधिकार र शक्ति आफ्नै गुटका नेतालाई हस्तान्तरण गर्नसमेत कोही तयार छैन भन्ने देखियो ।”

पद जोगाइराख्न नेताहरू कतिसम्म लालायित छन् भने उनीहरू दोस्रो पुस्ताका नेताले प्रश्न उठाएको समेत मन पराउँदैनन् । ०७४ को चुनावलगत्तै तत्कालीन एमाले सचिव योगेश भट्टराईले एउटा सार्वजनिक कार्यक्रममा भनिदिए, “अब केपी ओली र प्रचण्ड सक्रिय राजनीति छाडेर मण्डेला बन्नुपर्छ ।” पार्टी अध्यक्ष ओली सचिवालयले यति खेदो खन्यो कि उनको नाम मन्त्रीको लिस्टबाटै हटाइन पुग्यो । जबकि चुनाव प्रचारका क्रममा ताप्लेजुङ पुगेरै ओलीले वाचा गरेका थिए, “योगेशलाई तपाईंहरू जिताएर पठाउनुस्, म मन्त्री बनाउँछु ।”

नेता गौतम २६ वर्षपछि संगठन विभागमा फर्किंदै छन् भने वरिष्ठ नेता माधवकुमार नेपालको रोजाइमा २७ वर्षपछि पनि उही विदेश विभाग नै परेको छ । ०४९ मा पहिलोपल्ट उनी विदेश विभाग प्रमुख बनेका थिए । ०५० मा तत्कालीन महासचिव मदन भण्डारी र संगठन विभाग प्रमुख जीवराज आश्रितको जीप दुर्घटनामा निधनपछि महासचिव भए भने गौतम संगठन विभाग प्रमुख । दुई कार्यकाल पार्टीको नेतृत्व गरे, ०६६ मा प्रधानमन्त्री बने नेपाल । आउँदो महाधिवेशनबाट एकीकृत पार्टीको अध्यक्ष बन्ने तयारीमा रहेका नेपालले विभागको नेतृत्वका लागि आफू निकट कोही नेतालाई अघि सार्न सक्थे । २ साउन राती

झलनाथ खनाल नेकपा वरिष्ठ नेता ७० वर्ष

वामदेव गौतम नेकपा वरिष्ठ नेता ७१ वर्ष

माधवकुमार नेपाल नेकपा वरिष्ठ नेता ६७ वर्ष

केपी ओली | ६९ वर्ष
प्रधानमन्त्री

शेरबहादुर देउवा | ७३ वर्ष
कांग्रेस सभापति

प्रचण्ड | ६५ वर्ष
नेकपा अध्यक्ष

बाबुराम भट्टराई | ६५ वर्ष
समाजवादी पार्टी अध्यक्ष

मोहनविक्रम सिंह | ८४ वर्ष
मसाल महामन्त्री

बालुवाटारमा बसेको पूर्वएमाले नेताहरूको बैठकमा विदेश विभाग प्रमुखमा नेपाल आफैँले आफ्नो नाम प्रस्ताव गरेका थिए ।

पूर्वएमालेमा विदेश विभाग सधैँ आकर्षक रह्यो । नेपाल महासचिव रहुन्जेल झलनाथ खनालले विदेश विभाग सम्हाले । आठौँ महाधिवेशनमा खनाल अध्यक्ष निर्वाचित भएपछि ओलीले त्यो जिम्मेवारी पाए । नवौँ महाधिवेशनबाट ओली निर्वाचित भएपछि नेपाल पुनः विदेश विभागमा आए । उनीमाथि पार्टी आवश्यकताभन्दा धेरै विदेश भ्रमणको आरोपसमेत लाग्दै आएको छ । गत वर्ष काठमाडौँमा आयोजित विवादास्पद एसिया प्यासिफिक समिटको अगुवाइ गरेर पनि नेता नेपालले आलोचना खेप्नुपर्‍यो ।

दोस्रो पुस्ताका नेतालाई मुख्य विभाग नदिने रणनीतिअनुसारै ओलीले अर्का अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल ‘प्रचण्ड’ सँग मिलेर सचिवालय सदस्यलाई नै विभागीय नेतृत्व दिलाउने निर्णयमा पुगेका हुन् । ओली सचिवालय सदस्यलाई प्रमुख विभाग दिएर थामथुम पार्न चाहन्छन् । यसो गर्दा सचिवालय सदस्यका असन्तुष्टि मत्थर हुने सल्लाहकारको दाबी छ । ओली र प्रचण्ड राजी भएपछि पुरानै पुस्ताका नेताहरू घुमीफिरी विभाग हाँक्ने तरखरमा छन् ।

एकताअघि नै एमाले र माओवादी केन्द्रले महाधिवेशनसम्म सर्वसम्मत निर्णयकै आधारमा पार्टी चलाउने सहमति गरेका थिए । त्यसैले जतिसुकै असन्तुष्टि रहे पनि पार्टी तथा सरकार नेतृत्वबाट तत्कालै ओलीको विकल्प खोज्ने सम्भावना देखिँदैन । अर्का अध्यक्ष प्रचण्डले भन्ने गरेको आलोपालो सहमतिको घडी आउन अझै एक वर्ष बाँकी छ । सचिवालय, स्थायी कमिटी र केन्द्रीय कमिटीमा कुनै पनि नेता बहुमतमा छैनन् । यस्तोमा प्रचण्ड र नेपालका दुई गुट मिले भने ओलीलाई सहजै अल्पमतमा पार्न सक्छन् । त्यसले ओलीमाथि नैतिक संकट आइलाग्न सक्छ । “वरिष्ठ नेताद्वय माधव र वामदेव विपक्षमा रहँदा आफू कमजोर हुने ओलीलाई राम्रो हेक्का छ,” नेकपाका एक नेता भन्छन्, “पूर्वएमालेका वरिष्ठ नेताहरूलाई मागेकै विभाग दिएर ओली अन्तरपार्टी संघर्ष मत्थर पार्न र तत्कालको संकट टार्न चाहन्छन् ।”

जिम्मेवारीका हिसाबले महत्त्वपूर्ण मानिएका संगठन, स्कुल, विदेश, अर्थ, प्रचार र नीति तथा अनुसन्धान विभागको नेतृत्व सचिवालय सदस्यलाई नै दिने निचोडमा पुगेपछि अध्यक्षद्वय ओली र प्रचण्डले भागबन्डा गरिसकेका थिए । मुख्य ६ मध्ये ४ पूर्वएमाले र २ पूर्वमाओवादीले लिने सहमति थियो । पूर्वएमालेले आफ्नो भागमा परेका चारमध्ये संगठनमा गौतम, विदेशमा नेपाल र नीति तथा अनुसन्धानमा खनालको नाम टुंग्याइसकेको थियो । पूर्वएमालेका तर्फबाट ईश्वर पोखरेललाई अघि सार्ने तयारी भएपछि पूर्वमाओवादीले स्कुल विभागमा दाबी गर्‍यो । उनीमाथि पार्टी एकताको मर्मविपरीत वैचारिक बहस छेडेको भन्दै पूर्वमाओवादी चिढिएको छ । एमालेको नवौँ महाधिवेशन सकिएदेखि नै दसौँको तयारी थालेका नेपाल र पोखरेलले एकअर्कालाई प्रतिस्पर्धी ठान्दै आएका थिए । त्यसैले पनि वरिष्ठ नेता नेपालको साथ उनले पाइरहेका छैनन् ।

विदेश विभागमा केही अघिसम्म नारायणकाजी श्रेष्ठको पनि दाबी थियो । एकतापछि उनलाई पार्टी प्रवक्ता बनाइयो । गोविन्द केसी अनशन प्रकरणमा पार्टी नीतिविपरीत बोलेको भन्दै अध्यक्ष ओलीसँग भनाभन भएपछि उनले राजीनामासमेत गरेका थिए । त्यसलाई पनि विदेश विभागको दाबीका रूपमा अर्थ्याइएको थियो । विदेश मामिलाका कतिपय कार्यक्रममा नेपाल र श्रेष्ठले सँगै भ्रमण पनि गरेका छन् । नेपालको चाहना अगाडि श्रेष्ठको केही लागेन । त्यसै पनि प्रचण्ड पार्टीभित्रको बलियो खेमालाई बिच्क्याएर अन्तरपार्टी संघर्ष लम्ब्याउन चाहँदैनथे ।

संसदीय दल र पार्टी अध्यक्षमा सघाएका गौतम पछिल्लो समय ओलीदेखि टाढिएका थिए । उनले मागेकै संगठन विभाग सुम्पिएर ओलीले केही नजिक ल्याउने कोसिस गरेका छन् । ०५४ को छैटौँ महाधिवेशनमा फरक धारको नेतृत्व गरेका उनी पार्टी विभाजन गरी

प्रौढकै बोलवाला

निजामती कर्मचारीका लागि उमेर हद ५८ वर्ष छ । न्यायाधीशको उच्च अदालतसम्म ६३ र सर्वोच्चमा ६५ वर्ष उमेर तोकिएको छ । नेपालीको औसत आयु नै ७०.६ वर्ष छ । तर सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्तिका लागि ७० वर्ष उमेर तोकिएको छ । नेपालको राजनीतिमा भने वृद्धावस्थाकै नेताको वर्चस्व छ ।

प्रधानमन्त्री एवं नेकपा अध्यक्ष केपी ओली ६९ वर्षका छन् । प्रमुख प्रतिपक्षी कांग्रेस सभापति शेरबहादुर देउवाको उमेर ७३ वर्ष नाघिसकेको छ । अर्का वरिष्ठ नेता रामचन्द्र पौडेल ७५ वर्षका भए । त्यस्तै, शीतलनिवास, सिंहदरबार वा धुम्बाराही मुख्यालयको बागडोर सम्हाल्ने प्रतीक्षामा रहेका पूर्वप्रधानमन्त्रीत्रय झलनाथ खनाल, माधव नेपाल र पुष्पकमल दाहाल ‘प्रचण्ड’ को उमेर क्रमशः ६९, ६४ र ६५ वर्ष छ ।

ठूला मात्र होइन, साना पार्टीहरूमा पनि बुढ्यौली उमेरसम्मै पदमा रहिरहने आकांक्षा देखिन्छ । नेकपा (मसाल) को २३ जेठमा सम्पन्न आठौँ महाधिवेशनबाट ८४ वर्षीय मोहनविक्रम सिंह पाँचौँ पटक पार्टी महामन्त्रीमा निर्वाचित भए । उनी ०३१ को चौथो महाधिवेशनपछि निरन्तर ४५ वर्षदेखि महामन्त्री छन् ।

नारायणमान बिजुक्छे ८० वर्ष
नेमकिपा अध्यक्ष

महन्थ ठाकुर ७२ वर्ष
राजपा अध्यक्ष

सीपी मैनाली ६८ वर्ष
माले महासचिव

चित्रबहादुर केसी ७९ वर्ष
राजमो अध्यक्ष

सत्तारुढ नेकपा अध्यक्ष प्रचण्ड ६५ वर्ष पुगे। उनी ०४७ मा एकता केन्द्र महामन्त्री भएयता निरन्तर नेतृत्वमा छन्। समाजवादी पार्टीका संघीय परिषद् अध्यक्ष बाबुराम भट्टराई ६५ वर्षका छन् भने राष्ट्रिय जनता पार्टी अध्यक्षमण्डलका सदस्य महन्थ ठाकुर ७२ वर्षका भए। त्यस्तै, नेपाल मजदुर किसान पार्टीका अध्यक्ष नारायणमान बिजुक्छेले ०७४ को निर्वाचनमा सहभागी नभएर संसदीय राजनीतिमा अर्को पुस्तालाई अघि बढाएका छन्। तर ८० वर्षे उमेरमा पनि पार्टी नेतृत्व छाड्न भने तयार भएनन्। प्रतिकूल स्वास्थ्यबीच मोहन वैद्यले पार्टी नेतृत्व हाँकिरहेका छन्। राष्ट्रिय जनमोर्चा अध्यक्ष चित्रबहादुर केसी ७९ वर्षका छन्। माले पार्टी अध्यक्ष सीपी मैनाली ६८ वर्षका छन्।

राजनीतिशास्त्री विजयकान्त कर्ण नेपाली राजनीतिज्ञमा जीवनभर पार्टी र राज्यसत्तामा रहिरहने लालच देखिएको बताउँछन्। "नेताहरूले लोकतन्त्रका लागि लडे तर आफैं लोकतान्त्रिक हुन सकेनन्," उनी भन्छन्, "त्यसले लोकतान्त्रिक संस्कारलाई नै प्यारालाइज गरिरहेको छ।" पार्टी सत्ताका लागि अन्तरपार्टी संघर्ष र पार्टी–सरकार द्वन्द्वले अन्तरपार्टी लोकतन्त्र कमजोर भइरहेको उनको बुझाइ छ। ००८ मा बीपी कोइराला र मातृकाप्रसाद कोइरालादेखि ०४८ मा गणेशमान सिंह, कृष्णप्रसाद भट्टराई र गिरिजाप्रसाद कोइराला, अनि अहिले केपी–प्रचण्ड र माधव नेपालको तानातानलाई कर्ण एउटै चरित्रको निरन्तरताका रूपमा अर्थ्याउँछन्।

माले महासचिव बने । ०५८ मा एमालेमा फर्किएपछि लगातार उपाध्यक्ष निर्वाचित हुँदै आए । तीन पटक उपप्रधान तथा गृहमन्त्री सम्हालिसकेका गौतमले वाम गठबन्धनले फराकिलो बहुमत हासिल गरिरहँदा ०७४ को निर्वाचनमा भने साविकको निर्वाचन क्षेत्र बर्दिया १ बाट पराजय बेहोर्नुपर्‍यो । उनी निर्वाचित सांसदलाई राजीनामा गराएर उपनिर्वाचनबाट भए पनि संसद् छिरेर प्रधानमन्त्री बन्ने दाउमा थिए। त्यो रणनीतिमा अर्का अध्यक्ष प्रचण्डको 'चलखेल' ले प्रधानमन्त्री ओली भस्किए । चुनाव हारेपछि अर्को चुनाव पर्खिने धैर्य राख्नुपर्ने भन्दै कार्यकर्ता पंक्तिबाट पनि विरोध भएपछि गौतमले उपचुनावबाट प्रतिनिधिसभा छिर्ने रहर त्याग्नुपरेको थियो ।

एमाले विधानमा ७० वर्ष नाघेका नेताले पार्टीमा सक्रिय जिम्मेवारी नपाउने उल्लेख थियो । त्यस्तै, दुई कार्यकालभन्दा बढी पार्टी नेतृत्वका लागि योग्य नहुने व्यवस्था थियो । आफ्नो उमेर हद नजिकिएसँगै नेता गौतमले विधान संशोधनका लागि पार्टी नेतृत्वलाई बारम्बार दबाब दिइरहेका थिए। पार्टी एकतापछि ७० वर्षे उमेर हद र दुई कार्यकालको व्यवस्था हटाइयो। जबकि ७० कटेका ज्येष्ठ नागरिकलाई वृद्धभत्ता बाँड्ने नीति ल्याएको पार्टीमा नेतृत्वको उमेर हद तोक्नुपर्ने प्रस्ताव मोदनाथ प्रश्रितले उठाएका थिए । उमेर हद पुगेको भन्दै उनले आठौं महाधिवेशनबाटै बिदा मागेर थिति बसाल्न खोजे। नवौं महाधिवेशनमा भरतमोहन अधिकारी र सिद्धिलाल सिंहले उसैगरी सक्रिय राजनीतिबाट विश्राम लिए ।

स्कुल विभागमा स्थायी कमिटी सदस्य घनश्याम भुसालको पनि दाबी छ । नवौं महाधिवेशनबाट उपमहासचिव निर्वाचित भुसालले त्यतिबेला पनि स्कुल विभागमा इच्छा देखाएका थिए । तर पार्टी अध्यक्ष ओलीले उनलाई चाहेनन् । अरू कसैले त्यो जिम्मेवारी पाउँदा प्रश्न उठ्न सक्ने देखेर आफैंले राखे, अनि शंकर पोखरेललाई उपप्रमुख बनाए । यसअघि मोदनाथ प्रमुख हुँदा स्कुल विभाग गतिशील थियो । "उनले वैचारिक मात्र होइन, योगसमेत सिकाउँथे," पूर्वएमालेका एक नेता भन्छन्, "त्यसयता भने स्कुल औपचारिक विभागमा सीमित रह्यो ।" श्रेष्ठ र पोखरेलबीच स्कुल विभागको तानातान भएपछि भुसालले अध्यक्षद्वयलाई सन्देश पठाएका छन्, 'पार्टीमा न्याय छ भने स्कुल विभाग मलाई दिइयोस्।' सम्भावना कमै भए पनि सचिवालय बाहिरबाट पहिलोपल्ट वैचारिक विभागको नेतृत्व दाबीले दोस्रो पुस्ताको आवाज मुखर भएको छ। उनीसँगै अर्का नेता वेदुराम भुसालले पनि स्कुल विभागमा दाबी गरेका छन् ।

स्थायी कमिटी सदस्य भुसाल दशकौंसम्म एउटै व्यक्ति विभागको हकदार हुने र अर्कोले पालो कुरेर बस्नुपर्ने कार्य विभाजनले पार्टी हित नहुने बताउँछन् । "अहिले हामी पुरानो सोच र पुस्ताको अन्तिम किस्ता बेहोर्दै छौं," उनी भन्छन्, "नेतृत्व भनेको रेलगाडी होइन । इन्जिन अघिअघि, डब्बा पछिपछि लाग्नुपर्ने सेटिङबाट आधुनिक राजनीति अब अघि बढ्न सक्दैन ।"

भुसालको बुझाइमा नेकपाभित्रका गुट पनि अराजनीतिक र अलोकतान्त्रिक चरित्रका छन् । त्यसैले अन्तरगुटगत छलफल पनि हुँदैनन् । "नेताहरू जिम्दार वा मठाधीशजस्ता भइदिए । गुट उपमौजा भएका छन् । स्वार्थको बाँडफाँटले पार्टीभित्र आन्तरिक लोकतन्त्र र क्षमताअनुसारको कार्य जिम्मेवारीमा समस्या उत्पन्न भएका छन्," उनी भन्छन् ।

एमालेकालीन नेता प्रदीप नेपाल वरिष्ठ नेतालाई दोहोर्‍याइ-तेहर्‍याइ विभागमा ल्याउनु नै गलत भएको बताउँछन् । "पार्टीकै नेता हुनुपर्ने व्यक्ति विभागमा बस्ने होइन । अर्को पुस्तालाई अवसर दिनुपर्छ," नेपाल भन्छन्, "वरिष्ठ नेता र सचिवालय आफैंमा नेतृत्व हो । उसलाई सक्रिय हुन भिन्दै विभाग चाहिने होइन ।"

विश्लेषक श्याम श्रेष्ठ भने एमाले-माओवादी केन्द्र एकता विचार, सिद्धान्त र संस्कृतिको एकीकरण नभई सत्ता बाँडचुँडका आधारमा भएकाले स्वार्थमा धक्का पुग्नासाथ भत्किने जोखिम रहेको बताउँछन् । विचार नमिलाई एकता गरिएकैले अहिले स्कुल विभागमा विवाद आएको उल्लेख गर्दै उनी भन्छन्, "विचार मिलेको भए विभाग जो नेताले लिए पनि हुन्थ्यो । नमिलेकैले आफ्नो पोल्टामा पार्न दुवै पक्षले हानथाप गरिरहेका छन् ।" नेकपा पार्टी बनिनसकेको उल्लेख गर्दै श्रेष्ठ थप्छन्, "यो त अहिले गुटहरूको संयुक्त मोर्चाजस्तो छ ।" ने

क्षेत्राधिकार कुल्चेर चलखेल

मुख्य न्यायाधिवक्ता दीपेन्द्र झा अनगन्ती विवादमा

योगेश ढकाल

जेठ अन्तिम साता ०७५ मा प्रदेश प्रहरी विधेयक प्रदेश २ को संसद्मा पुग्दा हंगामा मच्चियो । संघीय प्रहरीसँग समन्वय नगरी दाताको प्रभावमा एक्कासि ल्याइएको त्यो विधेयक जति विवादमा तानियो, त्यति नै आलोचित भए मुख्य न्यायाधिवक्ता दीपेन्द्र झा । झाको सक्रियतामा आएको प्रहरी विधेयक मात्र होइन, प्रदेश प्रशासन विधेयक, प्रदेश लोकसेवा विधेयक पनि विवादमुक्त हुन सकेनन् ।

मधेस आन्दोलनकै क्रममा मधेसमा क्षमा अभियान
जनकपुरमा भारतीय प्रधानमन्त्री मोदी आउँदा मुख्यमन्त्री राउतको भाषणमा संविधान संशोधनका कुरा लेखिदिएको
तत्कालीन स्वतन्त्र मधेस अभियन्ता सीके राउतसँग उठबस
दाताहरूसँग संगत
विवादास्पद कानुन निर्माण
मुख्यमन्त्रीको पीएजस्तो
पदका लागि पार्टी चहार्ने
मुख्य न्यायाधिवक्ताका लागि अयोग्य
भारतीय नाकाबन्दीको पक्षमा जेनेभा पुगेर वकालत

झाले औपचारिक पत्र लेखेर नेपाल कानुन समाजलाई प्रदेश प्रहरी विधेयकको मस्यौदा गरिदिन आग्रह गरे । संघीय कानुन नआउँदै प्रदेश प्रहरी विधेयक ल्याउँदा विवाद आउने निष्कर्षसँगै समाजले हात झिकेपछि झा आफैँले मस्यौदा गरे । यसमा मुख्यमन्त्री लालबाबु राउतको साथ उनैलाई थियो ।

विधेयक निर्माणमा संघीय प्रहरीसँग समन्वय नगरेको मात्र होइन, प्रदेशका समानान्तर संरचनाको परिकल्पना थियो । सामाजिक न्यायको वकालत गर्ने झाले त्यही विधेयकमा दलित समुदायको कोटा प्रतिशत कम राखेपछि उक्त समुदाय आन्दोलित भयो ।

झाले *नेपाल*सँग त्यो 'प्राविधिक' कमजोरी रहेको स्वीकारे पनि कानुन निर्माणमा दाता एसिया फाउन्डेसनको सहायतामा संकट व्यवस्थापन अध्ययन केन्द्र (सीएमआरसी) भित्र्याउनु गम्भीर त्रुटि थियो । त्यसमा संलग्न थिए, सेनाका पूर्वरथी बालानन्द शर्मा, नेपाल प्रहरीका पूर्वएआईजी केदार साउद र सुरेन्द्रबहादुर शाह । तर झा यो स्वीकार्न तयार छैनन् । भन्छन्, "विज्ञको हैसियतमा सुझाव लिएको हो । विज्ञका पछाडि को जोडिएको छ भनेर मैले जान्ने कुरा भएन । तर विधेयक मस्यौदा मैले गरेको हुँ ।"

मुख्यमन्त्री राउतले मौखिक रूपमा विधेयक मस्यौदाको संयोजक बनाएपछि झा संसद् र मन्त्रालयमाथि हाबी भए । सञ्चारसम्बन्धी विधेयक सुरुमा आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय आफैँले मस्यौदा गरेको थियो । सञ्चारकर्मीलाई ५० लाखदेखि १ करोडसम्म जरिवाना तिराउनेजस्ता प्रावधान विवादित बनेपछि आन्तरिक मामिलामन्त्री ज्ञानेन्द्रकुमार यादवले परिमार्जनको प्रतिबद्धता जनाए । मन्त्री यादवले भनिसकेका छन्, 'कि म मन्त्री रहन्नँ, कि दीपेन्द्र मुख्य न्यायाधिवक्ता हुँदैनन् ।'

सिद्धान्ततः विधेयकको उत्पत्ति मन्त्रालयबाट हुन्छ र त्यसमा विशेष भूमिका प्रदेश सांसदको हुन्छ । तर मन्त्रालयको मात्र होइन, प्रदेशसभा सदस्यको भूमिका नै कमजोर बनाएर झाले ५० जति विधेयक मस्यौदा गरेका छन् । ती विधेयक मन्त्रालयबाट मन्त्रिपरिषद् पुग्नुपर्नेमा झाले मुख्यमन्त्री राउतलाई विधेयक बुझाएको फोटो सार्वजनिक गर्न थालेपछि प्रदेश सरकार र संसद् दुवैले क्षेत्राधिकार मिचिएको अनुभव गरेका छन् । प्रदेश संसद्मा मनीष सुमनले झालाई मुख्यमन्त्री राउतले विधेयक मस्यौदाको संयोजक तोकेको पत्र सार्वजनिक गर्न चुनौती दिए । तर झाले त्यो पत्र अहिलेसम्म सार्वजनिक गरेका छैनन् ।

सुमनले त प्रदेश २ का विधेयक 'अन्यत्रैबाट कपिपेस्ट भएको' भन्दै कडा आलोचना गरेका थिए । हुन पनि, विपद्सम्बन्धी विधेयकमा विपद्को परिभाषा गर्ने क्रममा हिमशृंखला फुटेमा भन्ने शब्दसमेत परेको थियो । प्रदेश २ मा हिमशृंखला कहाँ छ भनेर सांसदले प्रश्न उठाएका थिए । सञ्चारसम्बन्धी विधेयकमा पनि 'यसको कार्यालय काठमाडौँ उपत्यकामा रहनेछ' वाक्यांश थियो ।

झाको दबदबा कतिसम्म भने उनी मन्त्रिपरिषद् बैठकमा समेत बस्थे र कहिलेकाहीँ प्रदेशसभा बैठकमा पनि पुग्थे । कार्यकारी अधिकार भएको क्याबिनेटमा उनको

अब हामी

ST

ANNIVERSARY

२१ औं वर्षमा प्रवेश

संस्था स्थापनाकालदेखि सफलतापूर्वक संचालनको २१ औं वर्षसम्म यहाँहरुले दिनुभएको साथ, सहयोग र शुभेच्छा प्रति हामी कृतज्ञ छौं । विगतमा झैं आगामी दिनहरुमा समेत यहाँहरुको असिम सदिच्छाको अविरल आशा सहित सहकारी मूल्य, मान्यता र आदर्शअनुरुप संस्थाको सेवा, सुविधा, गुणस्तरीयता र विश्वसनीयतामा पूर्ण सचेत भै तपाईंहरुसँग सदैव सेवामा समर्पित हुने प्रण गर्दछौं।

"जय सुमेरु ।। जय सहकारी ।।"

सुमेरु सेभिङ्ग एण्ड क्रेडिट को-अपरेटिभ लि.

Sumeru Saving & Credit Co-operative Ltd.

फोन नं.: ०१-५५५५५५०, ५५४४५५५, ५५५४४५५, ०१-५१६५१००, ४६७३५००, ४६७४८००,
०१-५२७५१४४, ५२७५१७६, ०१-६६३९१११, ६६३९२२२, फ्याक्स : ९७७-१-५५५४५५५, पो.ब.नं.: १५१३७
Email: sumeru@wlink.com.np, info@sumerugroup.org.np, Website : www.sumerugroup.org.np

निर्बाध प्रवेश हुन थालेपछि जितेन्द्र सोनललगायत मन्त्रीहरूले विरोध नै गरेका थिए । तर मुख्यमन्त्री राउत आवश्यकताअनुसार सरकार र संसद् दुवैले सचिवलगायत विज्ञ बोलाउने प्रचलन रहेको दाबी गर्छन् । भन्छन्, “उहाँले प्रदेशको मुख्यमन्त्री र सरकारप्रति उत्तरदायी भएर काम गर्ने हो, उहाँसँग सल्लाह/सहयोग लिनु मुख्यमन्त्रीको पनि दायित्व हो । सचिवहरू संसद् जाँदा किन इस्यु बनेन ?”

एक प्रदेशसभा सदस्यका अनुसार झाले मुख्य न्यायाधिवक्ताको सेवासुविधासम्बन्धी विधेयकमा पदमा नरहँदा पनि गाडी सुविधा लिने प्रावधान लगेका थिए । त्यसको प्रदेशसभामा कडा आलोचना भयो । झाको दबदबा रोक्न समाजवादी पार्टी अध्यक्ष उपेन्द्र यादवले मुख्यमन्त्रीको स्वकीय सचिवमा जितेन्द्र यादवलाई पठाएको स्रोतको दाबी छ ।

झाको गतिविधि कानुन निर्माणमा मात्र होइन, अदालतलाई प्रभावमा लिन पनि छ । पीडितले कानुनी सल्लाह लिन जाँदा चिन्ता नगर्नू, न्यायाधीशसँग कुरा गरेको छु भन्ने गर्छन् । जस्तो, राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारी २ वर्ष पहिला जानकी मन्दिर दर्शनमा गएका बेला आन्दोलित स्थानीयको पक्राउविरुद्ध जनकपुर उच्च अदालतको मुद्दा छिटो किनारा लगाइदिन अनुरोध गर्दा झाले चिन्ता नलिन आग्रह गरेको अडियो *नेपाल*लाई प्राप्त छ ।

तराईका हरेक घटनालाई अन्तर्राष्ट्रियकरण गर्ने भन्दै स्थानीयलाई उचाल्न सिपालु झाले भान्जीज्वाइँ कृष्ण मिश्रलाई घरेलु तथा साना उद्योगको प्रमुख बनाउने खोज्दा कर्मचारी नै विरोधमा उत्रिए । झा भन्छन्, “जनकपुरमा अलिक नकारात्मकता छ, त्यसको प्रभाव हो । अहिले अरू प्रदेशभन्दा कानुन निर्माणमा हामी नै अगाडि छौँ ।”

अदालतमा योग्यता

संवैधानिक व्यवस्थाअनुसार मुख्य न्यायाधिवक्ताका लागि कानुनमा स्नातक गरी निरन्तर १० वर्ष वकालत गरेको हुनुपर्छ तर झाले नेपाल कानुन व्यवसायी परिषद्‌बाट अधिवक्ताको प्रमाणपत्र लिएको ६ वर्ष ८ महिनामै नियुक्ति पाए । उनले १ साउन ०६८ मा परिषद्‌बाट अधिवक्ताको प्रमाणपत्र लिएको भन्दै उठेको योग्यतासम्बन्धी प्रश्न अदालतसम्म पुगेको छ । झा भन्छन्, “१० वर्षभन्दा बढी कानुन, मानव अधिकारका क्षेत्रमा काम गरेको आधारमा नियुक्त भएको हुँ ।”

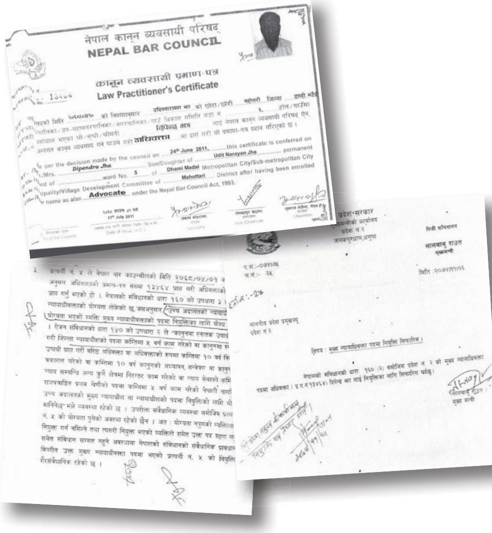
नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्
NEPAL BAR COUNCIL
कानून व्यवसायी प्रमाण-पत्र
Law Practitioner's Certificate
No. 13464
24th June 2011 this certificate is conferred on
Dipendra Jha Son/Daughter of Udit Narayan Jha permanent
ward No. 5 of Dhami Madai Metropolitan City/Sub-metropolitan City
Mahottari District after having been enrolled
Advocate under the Nepal Bar Council Act, 1993.
17th July 2011

मुख्य न्यायाधिवक्तामा योग्यता नपुगेको भन्दै नियुक्तिविरुद्ध परेको रिट । साथमा झाको नियुक्ति-पत्र र अधिवक्ता लाइसेन्स

मुख्यमन्त्री राउतको सिफारिस-पत्र र प्रदेश प्रमुख रत्नेश्वरलाल कायस्थको नियुक्ति-पत्रमा भने अधिवक्ताको आधारमा नियुक्त भएको उल्लेख छ । झा भन्छन्, “कम्तीमा १० वर्ष कानुनको अध्यापन, अन्वेषण वा कानुन वा न्यायसम्बन्धी अन्य कुनै क्षेत्रमा निरन्तर काम गरेको योग्यता नपुग्ने पुष्टि हुन्छ भने पदमा बस्दिनँ ।”

अधिवक्ता मधुर पाठक प्रदेश प्रमुखको कार्यालयले पनि त्यही प्रमाणपत्र नम्बरका आधारमा नियुक्त गरेकाले सर्वोच्चमा रिट दायर गरेको बताउँछन् । “मुख्य न्यायाधिवक्ता पदका लागि योग्यता पुगेको देखिएन, त्यसैले मुद्दा दर्ता गरेको हुँ,” पाठक भन्छन्, “झालाई विज्ञभन्दा पनि अधिवक्ताको हैसियतमा मुख्य न्यायाधिवक्ता नियुक्त गरेको नियुक्ति र सिफारिस-पत्रले पुष्टि गर्छ ।”

झाको मुद्दालाई तत्कालीन प्रधानन्यायाधीश गोपाल पराजुलीको १० फागुन ०७४ को एकल इजलासले संवैधानिक इजलासमा पठाइदिएको थियो । जतिबेला पराजुली नक्कली शैक्षिक प्रमाणपत्रका कारण विवादको उत्कर्षमा थिए, त्यतिबेला मधेस केन्द्रित दल पराजुली बचाउमा थिए । त्यसबाहेक झाले हरि फुयाल, अग्नि खरेललाई परिचालन गर्न खोजेको प्रसंग पनि प्रदेश २ का सांसदले चर्चा गर्छन् ।

३० पुस ०७४ मा मानव अधिकार आयोगका कर्मचारी कोषराज न्यौपानेले पनि फेसबुकमार्फत चरित्र हत्या गरेको भन्दै काठमाडौं जिल्ला अदालतमा झाविरुद्ध विद्युतीय कारोबार अपराधसम्बन्धी रिट दर्ता गराएका थिए । उक्त मुद्दामा अदालतले झालाई फरार अभियुक्तका रूपमा राखेको छ ।

नैतिक प्रश्न

६ फागुन ०७४ मा झा मुख्य न्यायाधिवक्ताको सपथ ग्रहण गर्दै थिए, त्यही बेला जनकपुरदेखि काठमाडौंसम्म नैतिकताको प्रश्न कसिलोसँग उठ्यो । संवैधानिक कानुनको विज्ञ तथा मानव अधिकारवादी आवरणका झालाई महन्थ ठाकुरको जोडबलमा राजपा महोत्तरीले समानुपातिक सांसदका लागि सिफारिस गर्‍यो । समानुपातिक सूचीबाट हटेपछि पनि उनले राष्ट्रिय सभा सदस्यको रहर गरिरहे ।

राजपा एक महासचिवको भनाइमा महन्थ ठाकुर र राजेन्द्र महतोले उनलाई आश्वासन नदिएका पनि होइनन् तर पार्टीभित्र समीकरण मिलाउन नसक्दा झा त्यहाँबाट पनि बाहिरिए । ती नेताको दाबी छ, “त्यो चोटबाट रन्थनिएका झा ठाकुर र महतो छाडेर संघीय समाजवादी फोरमका उपेन्द्र यादवतिर हान्निए ।”

मुख्यमन्त्री राउतसँग पुरानो र प्रिय सम्बन्धबाट मुख्य न्यायाधिवक्ता बनेका झाले आन्दोलनताका भने उपेन्द्रमाथि कटाक्ष गरिरहेका हुन्थे । जिल्लाबासी भएकाले समेत हुन सक्छ, ईयू र यूएनडीपीसँग कसिलो सम्पर्क कायम गरेका झाको सम्बन्ध भारतीय पक्षसँग सुमधुर बनाइदिन ठाकुरकै भूमिका रहेको पार्टी पंक्तिभित्र चर्चा हुने गर्छ । त्यति मात्र होइन, २ असार ०७१ मा सरकारबाट गठित शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय स्थापनापछिका सहमति/सम्झौता कार्यान्वयन सिफारिस आयोगको सदस्य पनि ठाकुरकै कारण भएका हुन् ।

संविधानको मस्यौदा निर्माणताकादेखि नै असहमत र असन्तुष्ट झा संविधान संशोधनको पक्षमा दरिलो मत राख्थे । झा टिमले संविधानसभाबाट संविधानको मस्यौदा सार्वजनिक हुन नपाउँदै मधेसविरोधी बुँदा भन्दै नेताहरूसम्म पुर्‍याएको थियो । आफूले उठाएका बुँदा पुनर्लेखन त के, संशोधनको छनकसमेत नआउँदै त्यही संविधानबाट सिर्जित मुख्य न्यायाधिवक्ताको स्वीकारोक्तिबारे उनीमाथि नैतिक प्रश्न उठेका छन् । ने

हामी देख्छौं
अपार संभावना
नारी मात्र होइन
अब हाम्रो साथमा सबल र सफल नारी
NMB
NMB BANK
एनएमबि बैंक
समृद्ध नेपालको लागि

म्यागजिनका चार कुइनेटा

भास्कर गौतम

म्यागजिन शब्द फ्रान्सेलीबाट अंग्रेजी हुँदै नेपालीमा आयो । शब्दको आगमन धेरै पहिले भए पनि म्यागजिन कर्म मूलतः साहित्यिक वृत्तमा सीमित थियो । छिटपुट रूपमा सामान्य-ज्ञान केन्द्रित म्यागजिनहरूको पनि उपस्थिति थियो । न्युज-म्यागजिनको नेपालीकरण ०५० को दशकबाट भएको हो ।

पछिल्लो दुई दशकमा न्युज म्यागजिनले आफूलाई स्थापित गरे पनि पत्रकारितामा म्यागजिनको प्रभाव सीमित छ । पञ्चायतकालमा बहुदल स्थापनाको मिसनसहित साप्ताहिक पत्रिकाले सशक्त उपस्थिति जनाएका थिए । बहुदलीय व्यवस्थाको आगमनपछि साप्ताहिक पत्रकारितामा संलग्नमध्ये कसैले पनि आफूलाई तत्कालै म्यागजिन सञ्चालन गर्ने, त्यसलाई प्रभावकारी तरिकाले चलाउने नजिर बसाउन सकेनन् । सम्भवतः तीन दशकपछि ठूलो राजनीतिक उभारले धेरै परिघटना निम्त्यायो । देश र समाजलाई सापेक्षिक रूपमा घटनाप्रधान बनायो । दैनिक पत्रिकाले बजार ओगटे ।

दैनिक पत्रिकाको विस्तार व्यापक भएकाले पनि बौद्धिक काल्पनिकीमा न्युज म्यागजिनले अपेक्षाकृत आफ्नो हस्ताक्षरलाई अपरिहार्य बनाएको छैन । यस्तो अवस्था आउन बाँकी छ । निकट भविष्यमा समेत म्यागजिनले सार्वजनिक वृत्तमा निर्णायक हस्तक्षेप गर्ने सम्भावना झिनो देखिन्छ । यद्यपि ०४६ पछि म्यागजिनकारिताले कोरेको गोरेटोका चार कुइनेटा छन् ।

प्रयोग

पञ्चायतकालभरि उद्देश्यमूलक साप्ताहिक चलाएको अनुभव सञ्चारकर्मीसँग थियो । त्यस्तो अनुभव खुला राजनीतिक व्यवस्थासँगै म्यागजिनकारितामा परिणत भइरहेको थिएन । धेरैलाई बजारको सामना गर्ने राम्रो ज्ञान थिएन । अनुभवको अभाव थियो ।

०४६ पछि म्यागजिनको सुरुआत आशलाग्दो रहेन । केही समयमै *जनमञ्च* प्रारम्भ भयो । *जनमञ्च*ले आफ्नो मतलाई विस्तार गर्न नपाउँदै त्यसको टोली *कान्तिपुर* दैनिकमा मिसियो । म्यागजिन बन्द भयो । लगत्तै *विश्वमित्र*ले म्यागजिनको ठाउँ लिने कोसिस गऱ्यो । ठाउँ मात्र लिएन, *जनमञ्च*को नियतिसमेत सकाऱ्यो । म्यागजिन आफ्नो जरो गाड्न नपाउँदै बन्द भयो । *जनमञ्च* र *विश्वमित्र*को टोलीमा उत्साह त थियो तर खुला राजनीति र बजारको भेउ नेतृत्वले पाएन ।

केही समयपछि करिब उस्तै नियति बोकेर *काठमाडौँ टुडे* बजारमा आयो । केही समयमा बन्द पनि भयो । तर नेपाली बजारमा म्यागजिनको सम्भावना पर्याप्त रहेको संकेत *काठमाडौँ टुडे*ले दियो । टीकाराम राईको नेतृत्वमा यसको टोली सानो थियो । तर घटनाकेन्द्रित साप्ताहिक समाचारबाट घटनाको प्रवृत्ति बुझ्ने, विषयवस्तु प्रस्तुत गर्ने कोसिस भयो । खोज पत्रकारिता केन्द्रबाट उत्पादित लामा लेखसमेत नियमित प्रकाशित हुन थाले । *काठमाडौँ टुडे*ले गहकिला सामग्रीको माग छ भन्ने देखायो । म्यागजिनको बजार छ, पाठक पनि छन्, लगानीकर्ता पनि हुन सक्छन् भन्ने संकेत दियो । तर व्यावसायिक कमजोरीका कारण अल्पायुमै यो म्यागजिन बन्द भयो ।

उचाइ

यी म्यागजिन चलाउन भइरहेको प्रयोगलाई *हिमाल* निकाल्ने टोलीले नियालिरहेको थियो । त्यही अवधिमा वसन्त थापाको सम्पादनमा *हिमाल* द्वैमासिकले राम्रो सामग्री उत्पादन गरिरहेको थियो । तर त्यो हिमाललाई बजारमा टिक्न हम्मे पऱ्यो । यही बीच ०५६ मा *हिमाल* खबरपत्रिका त्यस्तो म्यागजिन बन्यो, जसले नेपाली पत्रकारितालाई घटना विशेषबारे जानकारी पाउने चक्रबाट घटना प्रवृत्ति बुझाउने अभ्यासमा ढाल्ने जमर्को गऱ्यो । *हिमाल* खबरपत्रिकामा *काठमाडौँ टुडे*का सल्लाहकार र *देशान्तर* साप्ताहिकका सम्पादक राजेन्द्र दाहालले सम्पादनको जिम्मा पाए । खबरपत्रिकाले राम्रै गर्न थाल्यो । त्यसैले अर्को वर्ष साउनमा कान्तिपुर पब्लिकेसन्सले *नेपाल* पाक्षिक निकाल्न थाल्यो ।

हिमाल र *नेपाल* बजारमा राम्रै चले । न्युज म्यागजिनको बजारलाई प्रतिस्पर्धीसमेत बनाए । समयक्रममा धेरै म्यागजिन आए/गए पनि *हिमाल* र *नेपाल*ले आफूलाई बजारमा स्थापित गरेका छन् । दुवै पत्रिकाको हकमा प्रारम्भिक वर्षलाई फर्केर हेर्दा म्यागजिनको सफलताको जस केवल नेतृत्वलाई मात्र जाँदैन । प्रत्येक सम्पादकले म्यागजिनलाई पृथक नेतृत्व दिने र फरक किसिमले सञ्चालन गर्ने गरेकामा विवाद रहेन ।

हिमाल र *नेपाल* मूलतः माओवादी द्वन्द्व विस्तार भइरहेको समयमा आए । माओवादी वरिपरिको विषयवस्तुको लामो समय बाहुल्य रह्यो । द्वन्द्वकालीन राजनीतिक घटनाका अनेकौँ सिलसिलाले म्यागजिनलाई स्थापित गर्न निकै सघाए । घटना प्रवृत्तिबारे सामग्री उत्पादन गर्ने क्रममा *हिमाल* खबरपत्रिका प्रारम्भिक समयदेखि नै अलिक ओपिनिएटेड म्यागजिन बन्यो । आज पनि त्यही रूपमा स्थापित छ ।

*नेपाल*ले आफूलाई खबरमुखी र घटना प्रवृत्तिलाई विश्लेषण गर्ने म्यागजिनको रूपमा विकास गऱ्यो । त्यसरी नै *नेपाल* स्थापित पनि भयो । सम्भवतः कान्तिपुर पब्लिकेसन्सको

विशाल पहुँचले *नेपाल*लाई खबरप्रधान हुन ठूलो आधार मिल्यो । आज पनि *नेपाल* मूलतः खबरमुखी घटना प्रवृत्तिलाई बुझ्ने र विश्लेषण गर्ने कार्यमा बढी विश्वास गर्छ ।

शिथिलता

जसरी म्यागजिनको विस्तारमा राजनीतिक परिस्थिति प्रधान रह्यो, त्यसरी नै म्यागजिनलाई शिथिल बनाउने कार्यमा समेत राजनीतिले भूमिका खेल्यो । बजारसँग गाँसिएको राजनीतिक आयाम उत्तिकै महत्त्वपूर्ण छ । ०४६ पछिको दशकमा बजारलाई लक्षित गर्दै चिल्लो कागजमा छापिने म्यागजिन मात्र फस्टाएका थिएनन्, बजारलाई गौण मान्ने गैरनाफामुखी प्रकाशनसमेत प्रभावशाली थिए ।

हिमाल द्वैमासिकले प्रारम्भदेखि नै गहकिलो खुराक दिएको थियो । यदि *हिमाल* द्वैमासिकमा गहकिला समसामयिक लेख छापिन्थे भने *अस्मिता*ले नारीप्रधान लेख छाप्थ्यो । त्यस्तै *मूल्यांकन*ले वामवृत्तको नेतृत्व गर्दै वैचारिक लेखलाई मूल खुराक बनाएको थियो । *मूल्यांकन*मा धेरै लामा लेख पनि छापिन्थे । अर्कोतर्फ *विकास* त्रैमासिक रूपमा निस्कन्थ्यो, जहाँ विकासको राजनीति र मूलतः दलित सवालमा गहकिला सामग्री निस्कन्थे । म्यागजिनको संसारमा यति हुँदाहुँदै वातारणीय विषयले छिटपुट मात्र स्थान पाइरहे । त्यसैले *हाकाहाकी*ले पर्यावरण र वातावरणलाई समातेर आफ्नो अलग स्थान बनायो ।

नेपाल
त्रिदेशीय तानातान
समय
हिमाल
अव्यवस्था मन्त्री
काठमाडौं टुडे
राजनीतिक दलहरूको
सैन्य दस्ता
जनमञ्च
मूल्याङ्कन
माओवादीको नयाँ राजनैतिक लाइन
मूल्याङ्कन 100 अंक
भ्रष्टाचारको महलमाथि अख्तियारको आक्रमण !

यी सबै म्यागजिनले नाफा कमाउने उद्देश्यलाई गौण ठाने । सामाजिक वास्तविकता र सशक्त वैचारिक सामग्रीलाई महत्त्व दिए । परिणाम यी म्यागजिनलाई बजारले पेल्यो । यी प्रकाशनको व्यवस्थापन पनि बजारोन्मुख थिएन । त्यसैले गहकिलो खुराक प्रस्तुत गरिरहे पनि बजारमा टिकिरहने मेसो यी पत्रिकाले पाएनन् । निरन्तरको घाटा शिथिलताको एउटा प्रमुख कारण बन्यो ।

यी म्यागजिन शिथिल रहनुमा बजार मात्रै कारण थिएन । बजार र व्यवस्थापकीय सवालसँग जुधिरहेको भए पनि *मूल्यांकन* मूलतः राजनीति कारणले थला पर्‍यो । मंसिर ०५८ मा संकटकाल लागू भयो । संकटकाल लागू भएपछि राज्यको कुदृष्टि *मूल्यांकन*माथि पर्‍यो । अरू पाठकबाहेक माओवादी निकट रहेकाहरूले जिल्ला-जिल्लामा *मूल्यांकन* पढ्ने अनुमानमा पत्रिकाको बिक्री वितरणमा राज्यले अघोषित रोक लगायो । संकटकालपूर्व १९ हजारसम्म बिक्री हुने पत्रिका संकटकालसँगै तीन-चार हजारमा झर्‍यो । त्यसपछि संकटकाल त हट्यो तर *मूल्यांकन*माथिको संकट गहिरिँदै गयो । संविधानसभाको बहसले राजनीतिक वृत्तमा आकार ग्रहण गर्दै गर्दा पत्रिकाले काँचुली फेर्न खोजेको आभास त दियो । आफूमाथि लागेको संकट हटाउन भने सकेन । *मूल्यांकन* बन्द नै भयो । पछि पुनः प्रकाशित गर्ने प्रयास त भयो तर पहिलेजस्तो ओज रहेन ।

०६३ को परिवर्तनलगत्तै *हिमाल* र *नेपाल* पनि केही समयलाई शिथिल रहे । लामो समय खिचातानी र द्वन्द्वरत सामग्री उत्पादन गरिरहेका म्यागजिनलाई शान्ति र सहमतिको बाटो अँगाल्न खोजेको राजनीतिले अलमल्यायो । बदलिँदो परिवेशमा के बेच्ने, कसरी आफूलाई रूपान्तरित गर्ने आदि सवालबारे नेतृत्वमा रहेकाहरूले राम्ररी सोच्न सकेनन् । यसले पत्रिकाको विषयवस्तु र बजार दुवैलाई असर गर्‍यो । न्युज म्यागजिन सोचे जसरी बजारमा प्रभावकारी हुन सकेन ।

पुनर्जागरण

लामो समयपछि शिथिल प्रायः रहेको म्यागजिनकारिता पुनः जाग्ने कसरत गरिरहेको अवस्थामा छ । जाग्ने आकांक्षा मात्र हुँदैमा न्युज म्यागजिन पुनर्जागृत हुने होइन । जाग्नलाई सन्दर्भ र परिवेश मिल्नुपर्छ । राजनीतिमा गहिरो सामाजिक द्वन्द्वले प्रकट रूप नलिँदा सुषुप्त रहेका विमतिबारे म्यागजिनले दिन सक्ने खुराक धेरै छन् । त्यस्तै गहिरिएको आर्थिक असमानता, सामाजिक विभेद र राजनीतिक गोलचक्करलाई कसरी गहिराइमा गएर खोजमूलक सामग्री निकाल्नेबारे म्यागजिन रहर मात्र होइन, धेरै काम पनि गर्न सक्छ । त्यस्तो रहरलाई अन्यका अलावा तीन कुराले प्रभावित तुल्याएको छ- दैनिक पत्रिका, अनलाइन र लगानी ।

दैनिक पत्रिकाले लामा-लामा सामग्री छाप्न थालेपछि म्यागजिनलाई धेरै असर पर्न थाल्यो । यस्तो अवस्थालाई चिर्न म्यागजिनलाई सजिलो छैन । अझ पछिल्लो समय तत्कालै छाप्ने र तत्कालै प्रतिक्रिया खोज्ने अनलाइन पुस्ताले म्यागजिनकारितालाई ठूलै चुनौती दिएका छन् । यस्तो अवस्थामा म्यागजिनले आफूलाई हस्तक्षेपकारी भूमिकामा स्थापितका लागि गर्नुपर्ने धेरै छ । यसका लागि सम्पादक र एकाध व्यक्तिले प्रकाशकीय विश्वास जितेर मात्र हुँदैन । मानवीय संसाधनमा मनग्गे लगानी गर्नुपर्छ ।

मानवीय स्रोतमा लगानी गर्न सकियो भने मात्र गहकिलो सामग्री उत्पादन गर्ने आधार मिल्छ । त्यस्तो आधार बेगर सार्वजनिक वृत्तको काल्पनिकीमा निर्णायक स्थान बनाउने कार्य म्यागजिनकारिताले गर्न सक्दैन । त्यसले गर्ने भनेको प्रतिष्ठाका लागि म्यागजिन निकाल्दै बजारको खाली ठाउँको पूर्ति गर्ने हो । यस्तो गरिरहँदा स्वअपेक्षा के हो भने पाठकमाझ खट्किएको घटनाको प्रवृत्ति बुझ्न लामो रिपोर्टिङमार्फत म्यागजिनले योगदान गरिरहेको छ । अहिले केही अपवाद अवस्थामा मूलतः यति मात्र भइरहेको छ । के यतिमै रमाएर सार्वजनिक वृत्तको काल्पनिकीमा निर्णायक स्थान बनाउने कार्यबाट म्यागजिनकारिता रमाइरहने हो ? पुनर्जागरणतर्फ लाग्ने होइन ?

विवाद

गुप्तचरको राजनीतिक यात्रा

भारतीय रअ प्रमुखको प्रधानमन्त्रीदेखि पूर्वप्रधानमन्त्रीसम्मको भेटघाटको सन्देश

केपी ओली
प्रधानमन्त्री

सामन्त गोयल
रअ प्रमुख

मनबहादुर बस्नेत

“क–कसले भेटे थाहा छैन । भेट्नै हुँदैन थियो भन्ने पनि हामीलाई लाग्दैन । सुन्दर देश छ, पशुपतिनाथ छ, आइराख्छन् । हाम्रा कर्मचारी (कूटनीतिक) पनि गइराख्छन् ।”

९ साउनको पत्रकार भेटमा सरकारका प्रवक्ता एवं सञ्चारमन्त्री गोकुल बाँस्कोटाको बोली हो, यो । भारतीय जासुसी संस्था रिसर्च एन्ड एनलाइसिस विङ (रअ) का प्रमुख सामन्त गोयलको ६ सदस्यीय टोलीले ४ साउनमा काठमाडौँ ओर्लिएर गरेको उच्च राजनीतिक भेटघाटलाई सरकारका प्रवक्ताले स्वाभाविक भन्दिनु अनौठो थियो ।

कूटनीतिमा भेटघाट र बडी ल्यांग्वेज आफैँमा प्रस्ट सन्देश हो ।

विदेशी गुप्तचरी संस्थाका प्रमुखले मुलुकभित्रै आएर महत्त्वपूर्ण राजनीतिक भेटघाट गरेर बिदा हुनु संयोग मात्र होइन । उक्त टोलीले प्रधानमन्त्री केपी ओली, अनि तीन पूर्वप्रधानमन्त्रीसँग मनग्ये समय लिएर छुट्टाछुट्टै भेट गर्‍यो । गुप्तचर स्रोतका अनुसार गोयलको पहिलो भेट नै प्रधानमन्त्री ओलीसँग भएको थियो । उनले ४ साउन राती साढे दुई घन्टा प्रधानमन्त्री ओलीसँग भेटेका थिए । उक्त भेटलाई यति गोप्य राखियो कि बालुवाटारबाटै कालो सिसाधारी गाडी पठाएर गुप्तचरी टिमलाई प्रधानमन्त्री निवास भित्र्याइएको थियो । सुरुमा दुवैतर्फका टिमसहित भेटघाट भएको थियो । त्यसपछि प्रधानमन्त्री ओली र गोयलबीच वान टु वान भेट भएको थियो । यद्यपि सरकारका प्रवक्ता बाँस्कोटाले यस्तो भेट नभएको दाबी गरे, पत्रकार सम्मेलनमा । उनको भनाइ थियो, “भेटे भन्नेहरूले प्रमाणसहित सम्पुष्टि गरे भइहाल्यो ।”

माधवकुमार नेपाल
पूर्वप्रधानमन्त्री

प्रधानमन्त्रीसँगको भलाकुसारीपछि भोलिपल्टै नेकपा अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाललाई भेट्न त गोयलको टिम प्रहरी स्कर्टिङमै खुमलटार पुगेको थियो । सोही दिउँसो राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागका प्रमुख गणेश अधिकारीसँग गोयलको भेट भयो । नेपाली कांग्रेसका सभापति शेरबहादुर देउवा र नेकपाकै वरिष्ठ नेता माधवकुमार नेपालसँग पनि गोयलको लामो भलाकुसारी चलेको सञ्चार माध्यममा सार्वजनिक भए पनि त्यसको स्वतन्त्र पुष्टि हुन सकेको छैन । सुरक्षा स्रोतले देउवा र नेपालसँग भेट भएको दाबी गरे ।

प्रधानमन्त्री, सत्तारुढ दलका प्रमुख नेतादेखि प्रतिपक्षी नेतासम्मलाई परराष्ट्र मन्त्रालयको प्रतिनिधिबिनै गोप्य रूपमा भेट्दै अनेक शंका-उपशंका उब्जाएर रअ टोली दिल्ली फर्किएको छ । दिल्लीमा अवस्था कस्तो छ भने नेपाली राजदूतले बारम्बार समय माग्दासमेत भारतीय विदेशमन्त्री एस जयशंकर पन्छिदै आएका थिए । रअको टोली दिल्ली फर्किएपछि बल्ल १० साउनमा नेपाली राजदूत नीलाम्बर आचार्य र जयशंकरबीच बल्लतल्ल एक घन्टा भेट जुर्‍यो । आचार्य दुई महिनादेखि नवनियुक्त विदेशमन्त्री जयशंकरको समय ढुकेर बस्न बाध्य भए । आचार्यले निकटस्थसँग यो संवादहीनताबाट दिल्लीले आफूलाई अपमानित गरिरहेको बताउन थालेका थिए । “धेरैचोटि भेटका लागि खबर पठाइयो तर उताबाट सकारात्मक सन्देश पाउनै सकिएको थिएन,” दिल्लीस्थित नेपाली दूतावासलाई उद्धृत गर्दै परराष्ट्र मन्त्रालय स्रोतले *नेपाल*सँग भन्यो ।

शेरबहादुर देउवा
पूर्वप्रधानमन्त्री

नरेन्द्र मोदी दोस्रो पटक जेठमा प्रधानमन्त्री बनेका हुन् । दोस्रो पटक सत्ता सम्हालेयता नेपाल-भारतबीच दुईपक्षीय राजनीतिक भेटघाट भएकै छैन, न त दुईदेशीय भ्रमण भएका छन् । राजनीतिक तहमा भेटघाट र औपचारिक भ्रमण शून्य रहेका बेला खुफिया संस्थाले नेपालमा एकाएक सक्रियता देखायो । जबकि सन् २०१४ मा पहिलोपल्ट मोदी सरकार बनेपछि

प्रचण्ड
पूर्वप्रधानमन्त्री

गणेश अधिकारी
गुप्तचर प्रमुख

नेपाल-भारतबीचको सम्बन्ध कर्मचारी तहबाट नभई राजनीतिक तहबाट निर्देशित हुने बताइएको थियो ।

नेपालको राजनीतिमा भारतले रअमार्फत सूक्ष्म व्यवस्थापन गर्दै आएको तथ्य आम जानकारीमै छ । ०७२ मा नेपालले जारी गरेको संविधानप्रति असहमत हुँदै दिल्लीले नाकाबन्दी लगाउने निर्णयमा कर्मचारी तह नै हाबी रहेको बताइएको थियो । भारतले त्यस्तो भूल नगर्ने सन्देश अनौपचारिक माध्यमबाट पठाउँदै आएको थियो । तर दोस्रो पटक सरकारको नेतृत्वमा पुगेका मोदीले अब के पुनः रअलाई नेपालमा सक्रिय बनाउन खोजेका हुन् ?

एक महिनाअघि मात्रै रअको नेतृत्व सम्हालेका गोयलले आफ्नो साथमा यस्ता व्यक्ति लिएर आए, जो यसअघि नेपालस्थित भारतीय दूतावासमा बसेर काम गरिसकेका रअका अधिकारी हुन् । शशिभूषण सिंहले भारतीय दूतावासमा फस्ट सेक्रेटरीका रूपमा काम गरेका थिए । उनी सन् १९९९/२००० मा काठमाडौंबाट अपहरित आईसी-८१४ विमानका कूटनीतिक पासपोर्टधारी यात्रु थिए । विमान अपहरण भएको तीन दिनपछि पाकिस्तानी विदेश मन्त्रालयका प्रवक्ता तारिक अल्ताफले यो कुरा खोलिदिएका थिए । उनले यस्तो कुरा त्यतिबेला बताइरहेका थिए, जतिबेला उक्त अपहरणमा पाकिस्तानी भूमिकाको आरोप भारतले लगाइरहेको थियो । तारिकले भारतलाई प्रत्तिउत्तर दिने आशयले पत्रकारसँग भनेका थिए, 'विमानभित्रबाट तोमारले नै अपहरणकारीलाई निर्देशन र सञ्चालन गरिरहेका छन् ।' याद रहोस्, गोयलसँगै यसपल्ट काठमाडौं आएका तोमार हाल रअको दोस्रो तहमा छन् ।

रअकै अवकाशप्राप्त अधिकृत आरके यादवले आफ्नो किताब *मिसन रअ*मा त तोमारलाई अपहरणको पूर्वजानकारी हुँदाहुँदै विमान चढेको उल्लेख गरेका छन् । अपहरणको केही दिनअघि काठमाडौंस्थित रअका जुनियर अधिकृत युभी सिंहले तोमारलाई यसबारे जानकारी गराए पनि निराधार हल्ला भन्दै दिल्ली उडेका थिए । लगत्तै उनी चढेको विमान आतंकवादी समूह हर्कत-उल-मुजाहिद्दीनबाट अपहरित भएको थियो ।

गोयलसँगै आएका अर्का अधिकृत अरुण जैन पनि रअको काठमाडौं स्टेसनमा दोस्रो तहमा बसिसकेका व्यक्ति हुन् । अहिले उनी दिल्लीमा नेपाल डेस्क हेर्छन् । नवनियुक्त रअ प्रमुखले नेपाल भ्रमण गर्ने चलन भए पनि यसपालि गोयलले नेपाली समकक्षीसँग मात्र नभई राजनीतिक वृत्तमा समेत भेटघाट बाक्लो बनाए । "उनीहरूको राजनीतिक सक्रियता हेर्दा दिल्लीको दूत भएर आएजस्तो देखिन्छ," पूर्वप्रहरी नायब महानिरीक्षक (डीआईजी) हेमन्त मल्ल ठकुरी भन्छन्, "तर जुन हदमा सूचना छरपस्ट पारियो, त्यो दूतको भूमिका होइन ।"

राज्यका निश्चित तह रअ टोलीको भ्रमणबारे जानकार थियो । उक्त टोली नेपालमा छँदासम्म कोही चुइँक्क बोलेनन् । जब भारतीय खुफिया टोली ६ साउनमा दिल्ली पुग्यो, तब गोयलले भेटेका पात्र एकाएक सार्वजनिक हुन थाले । दुई तिहाइको जनमतसहित पाँच वर्ष सत्ता सञ्चालनको वैधानिकता पाएको नेकपाको सरकार परिवर्तनसम्मका आकलन हुन थाले । सत्तारुढ दलको महत्त्वपूर्ण विभागीय जिम्मेवारी बाँडफाँटको सँघारमा रअको आगमन भयो ।

भारतको यो बाह्य गुप्तचरी संस्थाले अन्य मुलुकको आन्तरिक राजनीतिभित्र पसेर दरार पैदा गरिदिन्छ र आफ्नो प्रभुत्व जमाउँछ । दक्षिण एसियाली मुलुकमा रअ हाबी छ, त्यसमा नेपालसमेत पर्छ । "एकैचोटि निष्कर्षमा पुग्न गाह्रो हुन्छ । तर यतिचाहिँ निश्चित हो कि शक्तिको खेलमा हाम्रा नेता गोटी बन्न सजिलै तयार हुन्छन्," पूर्वप्रधानसेनापति गौरवशमशेर राणा भन्छन्, "इतिहासले पनि हामी कतैबाट सञ्चालित थियौं भनेर देखाइसकेको छ । यस्तो ठाउँमा रअले यहाँ मज्जाले खेल्छ । केही चाल चल्ने वातावरण बुझ्न राजनीतिक तहमा भेटघाट भएको हो । अब त्यो चाल रअको राडारमार्फत हुन्छ भन्ने सन्देश उसले दिएको छ ।" पूर्वसेनाप्रमुखले भनेजस्तै भारतका लागि पूर्वनेपाली राजदूत दीपकुमार उपाध्यायले ०७२ को नाकाबन्दी बढ्दै गएको भए बंगलादेशको जन्म भएजसरी नै रअले नेपालमा खेल्न सक्ने बताएका छन्, ८ जेठमा प्रकाशित *नयाँ पत्रिका* दैनिकसँगको अन्तर्वार्तामा । उपाध्यायले भनेका छन्, 'तर अर्को बंगलादेश बन्ने खतरा टर्‍यो ।'

यद्यपि नेपालमा रअ अग्रसर हुने तरखर गरेको भने सहजै अनुमान लगाउन सकिन्छ । समकक्षी निकाय राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागका प्रमुखलाई भेट्दा पुग्नेमा गोयलले राजनीतिक व्यक्तित्वसम्म पहुँच फिँजाए, जुन शिष्टाचार भेट मात्र थिएन भन्ने अनौपचारिक माध्यमबाट भएको भेटले नै पुष्टि गर्छ । पाकिस्तानबाट बंगलादेश टुक्र्याउन, सिक्किमलाई भारतमा विलय बनाउने योजना रअकै थियो । आन्तरिक राजनीतिलाई विभाजित तुल्याएर रअले आफ्नो मिसन फत्ते गर्छ ।

नेपाल चीनतिर ढल्कियो भन्ने दिल्लीको बुझाइ छ । अझ नाकाबन्दीमा दरिलो अडान लिएका ओलीलाई दिल्लीले विश्वास गर्न सकेकै छैन । यसले समेत दिल्ली नेपालमा आफ्नो परम्परागत प्रभाव फर्कियोस् भन्ने चाहन्छ । पूर्वप्रधानसेनापति राणाका अनुसार यसका लागि दिल्लीले पहिले यहाँको राजनीति अस्थिर बनाउनुपर्छ, त्यसैको खोजीमा ऊ छ ।

राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागका एक डीआईजीका अनुसार दुई तिहाइको वामपन्थी सरकारलाई कमजोर बनाउने रअको प्रयास हो । यसका लागि उसले सत्तारुढ दलकै शीर्ष नेताबीच फाटो ल्याइदिन्छ । नेकपा अध्यक्ष प्रचण्ड र वरिष्ठ नेता माधवकुमार नेपाललाई एक ठाउँ ल्याएर ओलीलाई एक्ल्याउने रअको योजना रहेको ती अधिकारी दाबी गर्छन् । नेकपाका एक केन्द्रीय नेता पनि भन्छन्, "प्रचण्डको काँधमा बन्दुक राखेर माधवकुमार नेपाललाई उनीसँगै ल्याउने र ओलीलाई कमजोर पार्ने भारतको दाउ हो ।"

दाउ पूरा हुनु/नहुनु अलग कुरा । तर भारतले नेपाललाई रअमार्फत हेर्छ भन्ने प्रस्ट राजनीतिक सन्देश भने दिइसक्यो । ने

मायाको भाषा

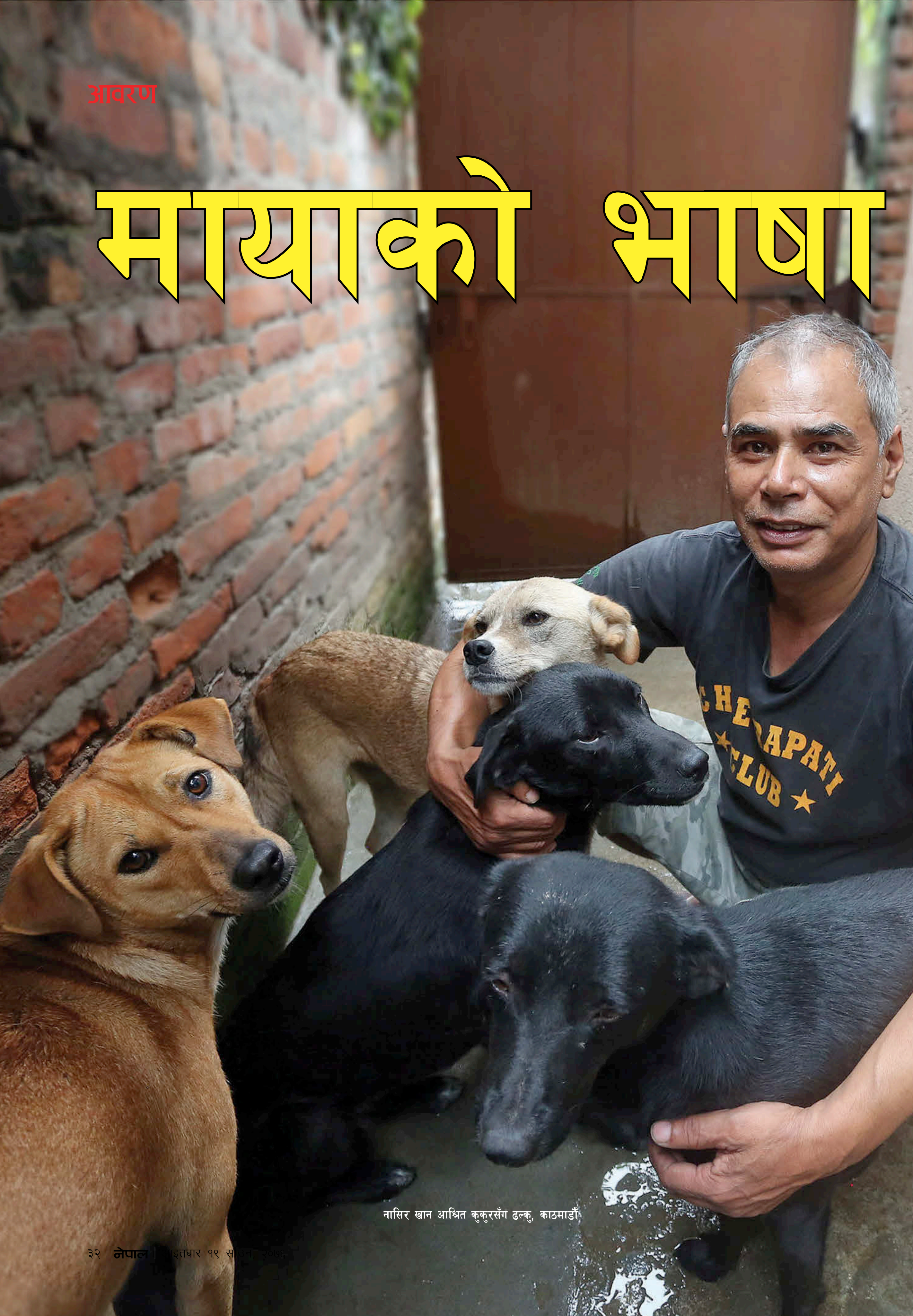

नासिर खान आश्रित कुकुरसँग ढल्कु, काठमाडौँ

भौ–भौ

थुप्रै कुकुरलाई आफ्नै घरमा सन्तान जसरी पालिरहेका पशुप्रेमी

सुनिता लोहनी

मंगलबजारमा खैरो कुकुरमाथि कसैले एसिड प्रहार गर्‍यो, तीन महिनाअघि । एसिडले कुकुरको ढाडको छाला जलेको थियो । चोभारस्थित एनिमल नेपालले उद्धार गरेर अहिले आफ्नै सेल्टरमा उपचार गरिरहेको छ । दुई साताअगाडि सातदोबाटोमा छातीदेखि फोक्सोसम्म चिरिएको कुकुर फेला पर्‍यो । यस्तै, डेढ वर्षअघि महँगो प्रजातिको बक्सर कुकुर शरीरमा ट्युमरसहित बालुवाटारमा भेटिएको थियो । कुकुर चाहे विदेशी प्रजाति (ब्रिड) हुन्, चाहे स्थानीय जातका, बारम्बार शोषणको सिकार भइरहेका छन् ।

एसिड मात्र होइन, तातोपानी खन्याएर, पिटेर, गाडीले ठोकेर, विष खुवाएर र किर्ना लागेर मर्नु नेपालका अधिकांश सडकमा छाडिएका कुकुरको नियति हो । काठमाडौं महानगरपालिकाका अनुसार उपत्यकामा मात्रै करिब ४० हजार कुकुर रहेको अनुमान छ । गाडीले हानेर कुकुर घाइते भएका घटना एनिमल नेपालमा बढी आउने गरेका छन् । मानिस संवेदनशील नहुँदा कुकुर प्रताडित हुने गरेको एनिमल नेपालका पशु प्राविधिक सुशान्त आचार्य बताउँछन् । भन्छन्, “उमेर बढी र रोगग्रस्त भएपछि कुकुरलाई सडकमा बेवारिसे छाडिदिन्छन् । गाडी गुडाउनेले पनि खासै ध्यान दिँदैनन् । दुर्घटनाकै कारण धेरै कुकुर मर्ने गरेका छन् ।”

मायामा परेपछि

जहाँ कुकुरलाई पिटेको, दुःख दिएको मात्र देखिन्छ, त्यहीँ आफ्नै सन्तानसरह पाल्नेको पनि कमी छैन । उन्नत प्रजातिका कुकुर त सबैले पाल्न खोज्छन् तर सडकमा छाडेकालाई छोराछोरीझैँ पाल्नु चानचुने होइन । कुकुरलाई छोराछोरीसरह पाल्नेमा पर्छन्, नासिर खान, ५८ ।

ढल्कुचोकबाट देब्रेतर्फ लागेपछि करिब ५ सय मिटरभित्र ५ तले अग्लो घर छ । त्यही घरको भुइँतलामा बस्छन्, नासिर खान, ७ कुकुरका साथ । घरभाडा र खाना खर्च ६ वर्षदेखि कतारमा रहेका छोराले हेर्छन् भने कुकुरको खानाको जोहो उनैले गर्छन् ।

०७२ को भूकम्पअघि नासिरसँग जम्मा ५ वटा मात्र कुकुर थिए । उनी टोलका अन्य कुकुरसहित दैनिक १९ लाई दुई समय खाना खुवाउँछन् । ३ किलो किमामा आधा किलो चोक्टा मासु मिसाउँछन् । नासिरलाई सेतो भात मन पर्दैन, कुकुरलाई पनि बेसार हालेको भात र मासु मुछेर खुवाउँछन् । उनले कुकुरका लागि ३ वटा फलामे घर बनाएका छन् । घरधनीले केही भन्दैनन् त ? भन्छन्, “३ वर्ष भयो, कुकुरका कारण मेरो बोलचालै छैन । घरभाडा श्रीमतीले दिन्छिन् । घरभरि केटा मान्छे कोही छैन । घरको संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी मैले लिएकाले सरेर जाऊ भन्न सकेका छैनन् ।”

नासिर विपद्मा परेकालाई सहयोग गर्छन्, रेडियोमा जनचासोबारे बोल्छन् । कुकुरलाई दैनिक खुवाउँछन् र घाइते कुकुरको उपचारमा खट्छन् । नासिरको ठूलो झोलामा सदैव कुकुरलाई चाहिने पूरै औषधी हुन्छन् । उनी डाक्टर त होइनन् तर कुकुरलाई चाहिने

सामान्य औषधी, मलमपट्टी आफैँ गरिदिन्छन्। सिलाइ पेसाका उनी सिजनमा पर्यटकका लुगा तयार पार्छन्।

नासिरका बुबा १८ वर्षका हुँदा कोलकाताबाट नेपाल आए। नेपालमै घरजम गरे। नासिर क्षेत्रपाटीमा जन्मिए, जेपी स्कुलमा पढे। ०३८ तिर अफिसबाट घर फर्कंदा उनी कुकुरलाई बिस्कुट, पाउरोटी ल्याएर खुवाउँथे। नासिरलाई यो काम रमाइलो लाग्न थाल्यो। माया बढ्दै गयो, टोले-कुकुरप्रति।

वरिपरिका मानिस सधैँ गाली मात्रै गर्ने, कुकुर पूजाको दिन मात्रै बाउलाई भन्दा बढी मान्ने। मान्छेको बदलिएको व्यवहार उनलाई मन परेन। सकेजति कुकुरलाई आफैँ पाल्न थाले। उनको काममा पत्नी सुलोचनाले साथ दिइन्। अन्तर्जातीय बिहे गरेका नासिर भन्छन्, "श्रीमतीको साथ नभएको भए यो काम कहाँ गर्न सक्थे र !"

सरोज बैद्य

रजनी व्यञ्जनकार घरमा पालेका कुकुरका साथ

नासिरजस्तै छिन्, कुपन्डोलकी इन्दु महर्जन, ४८। भूकम्पले घर भत्किएपछि ग्यारेजमा बस्दै आएकी इन्दुकहाँ २० कुकुर छन्, परिवारका सदस्य भने चार जना। बिहान ७ बजे पसेपछि ११ बजेपछि मात्र भान्साबाट इन्दुले फुर्सद पाउँछिन्। आफ्ना कुकुरलाई दुई समय खाना खुवाउनुका साथै टोले-कुकुरलाई खुवाउन सधैँ दिउँसो युएन पार्क जान्छिन्। उनले प्रतिदिन ५५ कुकुरलाई खाना खुवाउँछिन्।

इन्दुले धेरै कुकुर पाल्न थालेको १४ वर्ष भयो। कुकुरप्रेमी त उनी बाल्यकालदेखि नै थिइन्। करिब ८ वर्षकी हुँदा थानकोटबाट मामाघर सतुंगल गएकी थिइन्। मामाघर पुगेर केही बेर बसेकी मात्र थिइन्, कुकुरको झगडाको आवाज सुनिन्। अरूले मतलब गरेनन् तर उनी बाहिर निस्किइन्। सम्झिन्छिन्, "घरअगाडि ठूलो भीड थियो। गएर हेर्दा आफ्नै कुकुर पो परेछ। म त खुब रोएँ।"

टोलका ठूला कुकुरले आएर टोकेपछि घाइते भएको थियो, इन्दुको कुकुर। कुकुरलाई घाउ लाग्दा रोएको भनेर उनलाई सबैले गिज्याए। कुकुरप्रतिको लगावलाई सबैले सामान्य मान्छन् तर मान्छेले कुकुरप्रति देखाएको प्रेममा कोही किन अचम्मित हुन्छन् ?

इन्दुसँग कुकुरप्रेमबारे कति धेरै किस्सा छन् भने पूरै दिन सुनेर बसे पनि सकिँदैनन्। केही समयअघि आफ्नो प्रिय जर्मन सेफर्ड कुकुर अक्सा हराएपछि इन्दु खोज्न हिँडिन्। अक्सा त्यही कुकुरको प्रतिरूप हो, जुन दुइटा कुकुरसँगै जुधेको देखेपछि हृदयघात भएर मऱ्यो। उसको मृत्युमा अहिलेसम्म पनि परिवार शोकाकुल छ।

नयाँ अक्सा खोज्न जाँदा इन्दु रातको अँध्यारोमा पर्खालबाट लडिन्। तैपनि चार दिनसम्म कुकुर नभेटिँदा उनको मन कुँडियो। अन्ततः उनका पति रामले नजिकैको ग्यारेजमा

गीतदेखि पेजसम्म

कुकुरलाई माया गर्नेमा नेपाली पनि कम छैनन्। गायक प्रवीण वज्राचार्यले २ वर्षअघि 'हे मानव फिट हाचिको' (एडप्टेड स्ट्रिट डग) बारे गीत गाए। मान्छेले कुकुरप्रति गर्ने दुर्व्यवहार हटाउन र चेतना फैलाउन गीत गाएको प्रवीण बताउँछन्। भिडियोमा देखेको कुकुरलाई उनले ३ महिना तालिम दिएर म्युजिक भिडियोमा खेलाएका थिए।

प्रवीणका अनुसार पहिलेभन्दा अहिले सडकका कुकुरप्रति राम्रो व्यवहार गरे पनि समग्रमा अवस्था नाजुक छ। भन्छन्, "यो सब एनजीओको देखाउने दाँत भएको छ। कुकुरको अवस्था राम्रो भएको बताउने एनजीओ नै हुन्। यदि राम्रो भएको भए अहिलेसम्म फुटपाथमा एउटै कुकुर नहुनुपर्ने।"

अधिकांश कुकुरप्रेमी ब्रिड कुकुर मन पराउँछन् भन्ने विश्वास छ। प्रवीण त्यसलाई नकार्छन्। ब्रिड गैरसरकारी संस्थाले भन्ने गरेर हो। भन्छन्, "नत्र कुकुरको माया लाग्नेलाई ब्रिड होस् कि ननब्रिड, के मतलब !"

शंकै छैन, कुकुर इमानदार जनावर हो। मान्छेका हूलमा पनि आनन्दले बस्न सक्नु कुकुरको अर्को विशेषता हो। प्रवीणका अनुसार कुकुरले बाँच्नका लागि गरेको संघर्षबाट मान्छेले पाठ सिक्नुपर्छ।

कुकुरलाई माया गर्नुपर्छ भन्ने सोचाइ राख्छन्, विवेकरत्न शाक्य, २०। यसका लागि उनले साथीसँग मिलेर डग लभर नेपाल फेसबुक पेज नै बनाएका छन्। थोरै समयमै पेजले २.७ के लाइक पाएको छ। पेजको प्रयोग अधिकांश कुकुर हराएको सूचना राख्न र पाएको खबर दिन उपयोग भएको छ। साथै, फुटपाथमा छाडिएका कुकुरलाई पाल्न फेसबुक पोस्ट सेयर गर्ने गरेका छन्। विवेक भन्छन्, "सडकका कुकुरलाई पाल्न लगाउनु ठूलो चुनौती हो।"

आश्रित कुकुरलाई खाना खुवाउँदै इन्दु महर्जन, ललितपुर

काम परेर जाँदा अक्सालाई चिसो भुइँमा सिक्री लगाएर बाँधेको भेटेछन् । भन्छिन्, “मैले त कुकुर चोर भनिदिएँ । त्यस्तो चिसो भुइँमा राख्ने हो त ? त्यो पनि सिक्रीले बाँधेर ।”

कुकुरको मायामा सीमित छैन, इन्दुको जनावरप्रेम । एक दिन फर्पिङमा बिराला बासस्थान नभएर विचल्लीमा परेको थाहा पाएपछि इन्दु र उनका साथी फर्पिङ गए । चार वटा बिराला बोकेर ल्याए । कति साना बच्चा, मायै लाग्ने । भर्खर पाएको बच्चालाई कसरी छाड्नू ?

समाजको एउटा हिस्सा बनिसकेको छ, कुकुर । चाहे मानिसले घरमै पालून् या सडकमा छाडून् । गाउँमा घरको सुरक्षा गर्न कुकुर पाल्छन् । सहरमा मनोरन्जन र सोखका लागि पनि कुकुर पाल्ने चलन छ । कतिपय एक्ला मानिस साथी र सुरक्षाका लागि कुकुर पाल्ने गर्छन् ।

अमेरिकन हर्ट एसोसिएसनले गरेको एक अध्ययनअनुसार कुकुर पाल्ने मान्छेमा मुटु रोग, हृदयाघात, डिप्रेसन र तनावको सम्भावना कम हुन्छ । हुन पनि अफिसबाट थाकेर आउँदा घरको गेट खोल्नासाथ कुकुर उफ्रीउफ्री मान्छेको काँध चढ्न खोज्छ । मायाले लुटुपुटु गरी मानिसलाई चाट्ने गर्छ । खाना ल्याउँदा पुच्छर नचाउँछ । कुकुरसँगको यस्तो पल कसलाई मन पर्दैन होला ? अझ कोही नचिनेको आए, भुकिदिन्छ- भौ भौ... ।

कमलादी मन्दिर प्रवेशद्वार अगाडि ठूलो साइनबोर्डमा लेखिएको छ- ‘गणेश पनि जनावर, हनुमान पनि जनावर, कुकुर पनि भैरव नै हो तर कुकुरलाई चाहिँ किन अपहेलना ? म सडक-कुकुर ।’ उक्त बोर्ड कुकुरप्रेमी आमा उपनामले चिनिने ज्ञानु देउलाले बनाएकी थिइन् ।

ज्ञानु ०७२ मा बितेपछि कुकुरको स्याहार उनकै छोरा धर्म देउला, ३७, ले गरे । अहिले धर्मसँग २१ कुकुर छन् । राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्मा स्विमिङ ट्रेनरका रूपमा कार्यरत धर्मसँग आफ्नो कुनै सम्पत्ति छैन । सेतो मच्छिन्द्रनाथका पालेसमेत रहेका उनी त्यही मन्दिरको गुठीको घरमा बस्छन् । भन्छन्, “सुरक्षा सबैलाई चाहिएको छ तर सुरक्षा दिने कुकुरलाई व्यवस्थित गरी राखौँ भन्दा कोही अघि सर्दैनन् । उल्टो निक्लेर जा भन्छन् ।”

कुकुरका लागि केही गर्न चाहन्छन्, धर्म । तर सोचेजस्तो गर्न सकेका छैनन् । धर्मको जस्तै भोगाइ छ, बालकुमारीका भक्त महर्जनको । सडक-कुकुरको उद्धार एवं उपचार गराउने भक्त मानिसले सडकमा कुकुरलाई घृणा गरेको देख्दा मन दुखाउँछन् । सडक दुर्घटनामा परेका कुकुरको उपचारका लागि दौडिने भक्त गैरसरकारी संस्थाको द्वैध चरित्रबाट निराश छन् । भन्छन्, “कति संस्थाहरू विदेशीका लागि तुरुन्त काम गर्छन् । हामीले बिरामी कुकुर लैजाँदा सामान्य पट्टी मात्र गरेर फर्काउँछन् ।”

पाटनको एउटा कुकुर मरेको नराम्रो अनुभूति छ, भक्तसँग । कुकुरको टाउकोमा प्वाल परेको थियो । अप्रेसन गर्नुपर्थ्यो । “हामीले खबर गर्दा संस्था मानेन । पछि विदेशीले भनेपछि तुरुन्तै उपचार त गऱ्यो तर ढिलो भएकाले कुकुर मऱ्यो,” उनी दिक्क मान्छन् ।

काकाकुल कुकुर

अहिले गर्मीको समय छ । सहरका ठाउँ-ठाउँमा पानीको जार र जग राखेको भेटिन्छ । तिर्खा लाग्दा मान्छेले मागेर पानी पिउन सक्छ तर जनावरले सक्दैन । अधिकांश ठाउँमा कुकुर या अन्य जनावरका लागि पिउने पानी राखिदिने चलन शून्यजस्तै छ । आफैँले पाले भने राख्छन्, नत्र ठन्डाराम ।

च्यासलकी रजनी व्यञ्जनकार, ३६, लाई मान्छेको अविवेकीपन मन पर्दैन । रजनीले केही समय अगाडिको घटना सुनाउँदै भनिन्, “वर्ल्ड ट्रेड सेन्टर अगाडि कुकुर निन्याउरो परेर बसिरहेको थियो । भोक लाग्यो होला भनेर बिस्कुट दिँदा खाएन । अनि बोतलमा पानी किनेँ । पानी खुवाउने भाँडा माग्दा पनि पसलेले दिएनन् । त्यही पानीको बोतल काटेर पिउने भाँडो बनाएँ । कुकुर धेरै तिर्खाएको रहेछ, पूरै पानी पियो ।”

रजनीसँग घरमा शेरु, वीरु, बडी, ह्यापीसहित ८ कुकुर बस्छन् । करिब १२ वर्षदेखि उनी बाटोका घाइते, कमजोर कुकुरलाई घरमा ल्याइरहेकी छिन् । खाना र उपचारसहित मोटो र राम्रो बनाएर अरू कुकुरप्रेमीलाई पाल्न *फेसबुक*मा आग्रह गर्छिन् । रजनीले यसैगरी ५५ कुकुर पशुप्रेमीलाई सुम्पिसकेकी छन् ।

कुकुरको पनि नेता

मान्छेजस्तै कुकुरको स्वभाव पनि भिन्नभिन्न हुन्छ । कोही मासु मात्र मन पराउँछन् भने कोही मासु-भात । कुकुरको पहिलो महिला प्रशिक्षक सुस्मिता रञ्जित प्रजातिअनुसार कुकुरको स्वभाव फरक हुने बताउँछिन् । उनका अनुसार जर्मन सेफर्ड कुकुर आफ्नो मालिकप्रति बढी नै इमानदार हुन्छ, पूरै परिवारलाई सुरक्षा दिन खोज्छ भने फ्रेन्च मास्टिफ डग एक जनाले भनेको मात्र टेर्छ ।

सडकका कुकुर प्रायः मायालु हुने सुस्मिताको अनुभव छ । भन्छिन्, “माया गर्नेबित्तिकै लोलोपोतो भई काखमा आउँछन् । कुनै भने रिसाउने खाले हुन्छन् । खानुपर्दा नजिक आउने नत्र घुरेर बस्ने, रिसाउने हुन्छन् ।” प्रायः कुकुरको समूह नेता हुने गर्छ । त्यही नेता कुकुरले पूरै समूहलाई नियन्त्रणमा राख्छ ।

बैंककमा कुकुर प्रशिक्षण तालिम लिएकी सुस्मिताले विदेशमा सडक-कुकुर देखिनन् । त्यहाँ कुकुरलाई आफ्नो सन्तान जसरी पालिन्छ । सुनाउँछिन्, “म दुबई पनि घुमेँ । तर दुवै ठाउँका सडकमा कुकुर थिएनन् । त्यहाँ फुटपाथका कुकुरलाई स्थानीयले लिइहाल्छन् । हरेक कुकुरमा माइक्रो चिप हालिएको हुन्छ । केही भयो भने त्यसलाई नै जीपीएबाट ट्र्याक गरी समात्छन् ।”

सुस्मिताले कुकुरलाई रङ लगाउने, कपाल काट्ने, नङ काट्नुका साथै दिसा-पिसाब गर्न, खाना खान, नमस्ते गर्न पनि सिकाउँछिन् । अहिलेसम्म उनले ५० भन्दा बढी कुकुरलाई तालिम दिइसकेकी छन् । कुनै कुकुरले ३० दिनमै सिकिसक्छन् भने कुनैले ३ महिनै लगाउँछन् ।

तेस्रो पुस्तासँग रमाउँदै

चित्रांग थापा/महेन्द्रनगर

महेन्द्रनगर बजारको व्यस्त ५ नम्बर गल्लीको सानो चोकमा एउटा चिया पसल छ । पसलमा काठमाडौँ, धनगढी, महेन्द्रनगरदेखि प्रकाशित पत्रपत्रिका बिहानै आइपुग्ने भएकाले प्राय: पत्रकारको जमघट भइरहन्छ। त्यसैले मदन चन्द, ५२, ले पसल रहेको ठाउँको नामै जुराएका छन्, ‘सञ्चार चोक’ ।

उनको पसलमा बिहानदेखि साँझ अबेरसम्म चिया पिउँदै पत्रिका पढ्नेको जमघट मात्र हुँदैन, डेढ दशकदेखि गल्लीका कुकुरको समेत आश्रयस्थल बनेको छ । ०५० देखि सञ्चालनमा रहेको उनको चिया पसलको व्यापारमा खासै हेरफेर आएको देखिँदैन । तर बर्सेनि सडक-कुकुर थपिने क्रम भने जारी छ ।

१६ वर्षअघि काली कुकुर उनको सम्पर्कमा आइन्। उनले नामकरण गरिदिए, चमेली। बिस्तारै चमेलीका सन्तान बढ्दै गए। अरू केही थपिए। कुकुरको हूलमा उनी चमेलीलाई औधी माया गर्थे । उनको ३/४ वर्षअघि सडक दुर्घटनामा मृत्यु भयो। अहिले चमेलीको तेस्रो पुस्ता नातिनी र छोरीसहित ८ वटा गल्लीका कुकुर उनकै संरक्षणमा बाँचेका छन्, रमाएका छन् ।

“गल्लीका कुकुरको पनि आफ्नो भूगोल हुँदो रहेछ । अर्थात् एरिया हुन्छ, पसलकै आसपासको क्षेत्रभन्दा टाढा जाँदैनन्। अलि पर जानुपर्‍यो भने एक्लै जाँदैनन्,” उनी भन्छन्, “उहिले चमेलीले मेरो सम्पर्कमा रहेका कुकुरको नेतृत्व गरिरहेकी थिई। ऊ मरेपछि उसकी छोरी र नातिनीले नेतृत्व सम्हालेका छन् ।”

मदन चन्द चार किलोमिटर टाढाको हल्दुखालस्थित घरबाट पसल आउँदा कुकुरका लागि दिनहुँ रोटी बोकेर आएका हुन्छन् । “घरबाट ल्याएको रोटी र केही टुक्रा पाउरोटी दूधमा मिचेर सबैलाई भागबन्डा गरेर दिन्छु,” उनी भन्छन्, “बिहान खाएर होटल वरपरका घरतिर निस्कन्छन्, बाहिर खान पाएनन् भने फेरि पसल वरपर झुम्मिन थाल्छन् ।”

उनको झोलामा जहिल्यै रोटी र पाउरोटी हुन्छ । बाटोमा भेटिने अरू कुकुरलाई पनि रोटी र पाउरोटी खुवाउँछन्। कुकुरलाई खान दिँदा उसले कहिल्यै नबिर्सने र देख्नेबित्तिकै पुच्छर हल्लाएर अपनत्व दर्शाउने उनको अनुभव छ।।

चन्दले पसलका कुकुरलाई नियमित रेबिज र ३ महिने परिवार नियोजनको सुई दिँदै आएका छन् । ३ वर्षअघि स्थानीय युवा सम्मी गौतम र सौभाग्य थापासमेतको सहयोगमा उनले बजारका कुकुरको उपचार र रेबिजविरुद्धको भ्याक्सिन दिने अभियान थाले । करिब ३ सय कुकुरलाई सेवा दिए ।

आफूले संरक्षण दिएका कुकुरको कति माया लाग्दो रहेछ भन्ने उनले चमेलीलाई गाडीले ठक्कर दिएपछि मात्र चाल पाए । “चमेलीपछि हिजोआज कमान्डरको माया लाग्छ, अरू खानेकुरा खाएर यताउता निस्के पनि ऊ नजिकै बसिरहन्छ,” उनी भन्छन्, “मैले कुकुरजस्तो मायालु र वफादार अर्को प्राणी नै देखिनँ ।”

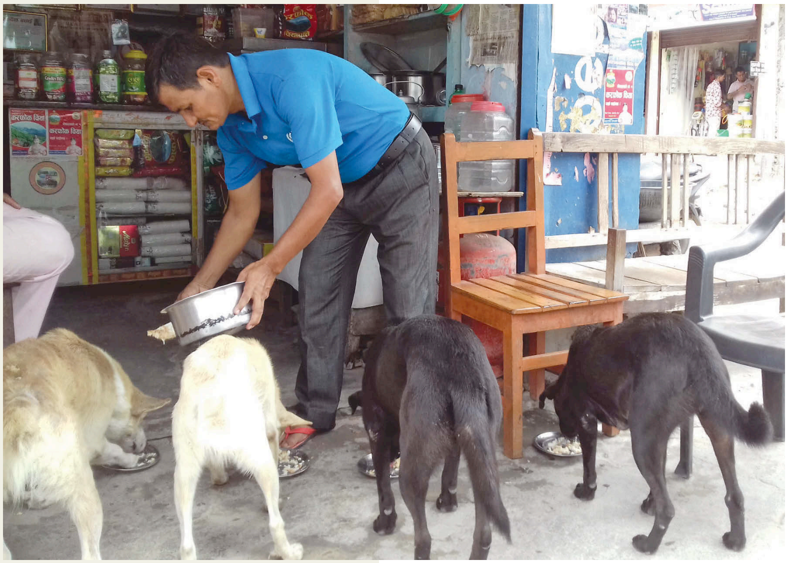

चित्रांग थापा

आश्रित कुकुरलाई खाना खुवाउँदै मदन चन्द, महेन्द्रनगर

कुकुरका लागि झैझगडा

नासिरले कुकुरकै लागि पटक-पटक झगडा गरेका छन्। करिब दुई वर्षअघि अप्रेसन गरेर भर्खर ल्याएको कुकुरलाई नासिर बाहिर पेटीमा भात खुवाउँदै थिए। अप्रेसन गरेको कुकुरलाई कसैले लात्ताले हानेपछि उनलाई रिस उठ्यो। बिहे भोजबाट फर्किरहेको समूहसँग भनाभन भयो। र, स्थिति हात हालाहालसम्म पुग्यो। कुकुर भुक्न थालेपछि त्यो समूह आत्तिएर भाग्यो। एकछिनपछि भीडसहित मानिस लिएर झगडा गर्न आयो। भन्छन्, “धन्न, स्थानीय नेता आएर कुरा मिलाए।”

कुकुरका लागि इन्दुले पनि पटक-पटक झगडा गरेको बताउँछिन्। पानी परेका बेला कुकुर पसल अगाडि सुतिरहेको थियो, एक महिलाले लठ्ठीले हानिन्। ती महिलाले पहिले पनि यस्तो गरेकाले उनी कराइन्, “तपाईंकै खुट्टा भाँच्नुपर्‍यो कि क्या हो, कति पिटेको ?”

यति धेरै सास्ती पाए पनि इन्दु, नासिर, धर्म, भक्तहरू कुकुरलाई आफ्नै सन्तानजस्तै हेरचाह गर्छन्। कुकुरकै कारण छरछिमेकीसँग झगडा गरिरहन्छन् । आखिर यो कुकुरमोह किन ? नासिर भन्छन्, “लतजस्तै भइसक्यो कुकुरप्रतिको माया। अब मरेपछि मात्र छुट्ला।” यदि नासिरले भनेजस्तै जनावरप्रेम लत हो भने यस्तो बानी सबैलाई सधैँ लागोस्। ने

आवरण : आश्रित कुकुरसँग रैना व्यञ्जनकार, कुपन्डोल, तस्बिरहरू : रवि मानन्धर

Om Hospital & Research Centre (P.) Ltd.
ॐ हस्पिटल तथा रिसर्च सेन्टर (प्रा.) लि.

CERTIFIED ISO 9001:2015 COMPANY

पुर्वाधार, प्रविधि र विशेषज्ञ उपचार सेवा एकै छानामुनि

ॐ हस्पिटल एण्ड रिसर्च सेन्टर (प्रा.) लि.
OM HOSPITAL & RESEARCH CENTRE P. LTD.

CRITICAL CARE MEDICINE

सघन उपचार बिषयमा डिएम गरेका विशेषज्ञ चिकित्सकको नेतृत्वमा संचालित विश्वस्तरिय लेभल थ्री आईसियु जहाँ एकजना बिरामीकालागि एकजना नर्सको उपलब्धता समेत सुनिश्चित गरिएको छ । नबजात शिशुकालागि एनआइसियुको समेत उपलब्धता रहेको छ

EMERGENCY

इमरजेन्सी मेडिसिन र र्‍यापिड रेस्क्यूको लागि आवश्यक सम्पूर्ण उपकरणहरु यस अस्पतालमा उपलब्ध छन् । तीनवटा एम्वुलेन्स हरपल तयार अवस्थामा रहेका छन् । दुर्गमका बिरामीका लागि हेलिरेस्क्यु सेवा समेत उपलब्ध छ । एमडीजिपिको नेतृत्व रहेको बिभागमा सातै दिन चौबिसै घण्टा आकस्मिक उपचार टोली आएका मेडिकल र सर्जिकल इमरजेन्सीका लागि सधैं तयारी अवस्थामा रहने गरेको छ ।

UROLOGY

विश्वस्तरीय उपकरण र दक्ष तथा अनुभवि विशेषज्ञ चिकित्सकहरुद्वारा सामान्य देखी जटिल भन्दा जटिल किसिमका मुत्ररोग तथा मृगौलारोग सम्बन्धि सम्पूर्ण युरोसर्जिकल इन्टर्भेन्सनहरु यहाँ सम्भव रहेको छ ।

IVF

नेपालमा निसन्तानपनको उपचार सेवा सुरु गर्ने यस अस्पतालमा बिश्वस्तरिय आइभिएफ सेवा उपलब्ध रहेको छ । अत्यन्त दक्ष तथा अनुभवि स्त्री तथा प्रसुती विशेषज्ञहरु तथा निसन्तानपनको उपचारमा देश बिदेशवाट तालिम हाँसिल गरेका डाक्टरहरुको उपलब्धताले धेरै निसन्तान दम्पत्तिहरुले वात्शल्य सुख प्राप्त गरिसक्नु भएको छ ।

ORTHOPEDIC

हरेक किसिमका दुर्घटनाबाट हुने चोटपटक तथा हाड जोर्नी सम्बन्धि समपूर्ण उपचार सेवा यस अस्पतालमा उपलब्ध छ । दक्ष अर्थोपिडिक तथा स्पाइनसर्जनहरुलाई आधुनिक रेडियोलोजि, अप्रेशन थियटर र अत्याधुनिक उपचार उपकरणहरुसँगै रहेकोप्रभावकारी फिजिकल थेरापी सेवाले सबल बनाएको छ ।

GASTROENTEROLOGY

पेट,आन्द्रा तथा कलेजो लगायतका पाचन प्रणालीसँग समबन्धित सम्पूर्ण रोगहरुको निरुपण तथा उपचारमा यस अस्पतालमा सम्भव छ । दक्ष तथा अनुभवि चिकित्सकहरुको टोलीसँगै इन्डोस्कोपि र कोलोनोस्कोपिका लागि छुट्टै ब्यवस्था गरिएकाले तत्काल प्रोसिजर गर्नसक्ने र बिरामीलाई समेत गोपनीयता र आराम सुनिश्चित छ ।

दक्ष तथा अनुभवी चिकित्सक, स्तरीय नर्सिङ्ग सेवा सहित ३० भन्दा बढि विशेषज्ञ सेवाहरु उपलब्ध रहेको निजि क्षेत्रको अग्रणी अस्पतालमा यहाँहरुलाई स्वागत छ ।

बिरामी केन्द्रित उपचार र पारिवारिक वातावरण

३ दशक

देखि निरन्तर स्वास्थ्य सेवामा समर्पित

शुलभ मुल्यमा विश्वस्तरीय उपचार सेवा

Contact Us @ : +977-01-4476225
+977-01-4466178
+977-01-4466179

Emergency No. : 9802076226

Follow us on :

omhrc@omhospitalnepal.com
www.omhospitalnepal.com

शैक्षिक समानताबाट वर्ग

[बहस]

कृष्ण धराबासी

कक्षा पाँचको *महेन्द्रमालामा* पढेका तीन पाठको मलाई आज पनि सम्झना छ । *रबिन्सन क्रुसो*, एन्डरुक्लस दासको कथा र कुकुरको यात्रा । ती पाठले मलाई भावुक र कल्पनाशील बनाएथे । कालान्तरमा म आख्यान लेखनतिर आकर्षित हुनुमा बाल्यकालका ती पाठको प्रभाव थियो ।

कक्षा सातसम्म मैले पढेको शिक्षालाई पुरानो शिक्षा भनियो । ०२८ देखि नयाँ शिक्षा लागेको थियो । पुरानो शिक्षाका इतिहास, भूगोल, साहित्य, गणित स्तरीय थिए । अंग्रेजी, नेपाली व्याकरण, गणितको ज्ञान कलेजमा पनि सहयोगी बन्न सक्थे ।

नयाँ शिक्षाको पाठ्यक्रम तुलनात्मक रूपमा कमजोर थियो । एसएलसी पास गरिसक्दा पनि कति विद्यार्थी ह्रस्वदीर्घ र काल राम्ररी जान्दैनथे । प्रयोगात्मक शिक्षाको नाममा ल्याइएको नयाँ शिक्षाले न बौद्धिकता सिकायो, न त रोजगारीमूलक बनायो । एकाइ, त्रैमासिक परीक्षाको अंक जोडिँदै गएर उत्तीर्ण हुने पद्धतिले विद्यार्थीमा अध्ययनको गाम्भीर्य हराएर गयो । बहुवैकल्पिकबाट चिह्न लगाउने चलनले लामो उत्तर लेख्ने क्षमता घटाएर लग्यो ।

०४६ पछि शिक्षामा जुन परिवर्तन गरियो, त्यो त झन् के भयो के ! न नयाँ भो, न त पुरानो । निजी विद्यालयको व्यावसायिक प्रतिस्पर्धासँग दाँजिन नसक्ने सरकारी विद्यालय र विद्यार्थीबीच ठूलो वर्गीय र शैक्षिक खाडल पर्दै गयो । सम्पन्न र विपन्न परिवारका छोराछोरीबीच परिचय पनि हुन छाड्यो । शिक्षाको अव्यवस्थाका कारण देशमा पुरिनै नसक्ने बौद्धिक र वर्गीय खाडलको रचना गर्‍यो । आज छिमेककै नानीहरू एकअर्कामा अपरिचित छन् । यस्तै शैक्षिक व्यवस्था त्यसबेला हुन्थ्यो भने आजका विशिष्ट लेखक, प्राध्यापक सञ्जीव उप्रेतीसँग मेरो कक्षा तीनको चिसो भुइँमा बोरा ओच्छ्याएर पढिरहेको अवस्थामा भेटै हुने थिएन ।

डेढ सय वर्षअघि जर्मन दार्शनिक कार्ल मार्क्सले वर्गविहीन समाजको कल्पना गरेका थिए । त्यसको राजनीतिक अभ्यास संसारभरि गरियो, गरिँदै छ । साँच्चैको वर्गविहीन समाज कुनै युगमा पनि सम्भव छैन । वर्गीयताको दूरी भने कम गर्न सकिन्छ । वर्गभेदको दूरी घटाउने अभ्यास शिक्षाबाटै प्रारम्भ गर्नुपर्छ । आजको निजीकरणको व्यावसायिक अभ्यासमा सय प्रतिशत नै सरकारले निःशुल्क बनाउन नसक्ला तर शिक्षाको गुणस्तरलाई सबैको पहुँचमा पुर्‍याउन सक्नुपर्छ । जुनसुकै तरिकाले पनि निजी र सरकारी विद्यालयका बालकबीच भेटघाट र संवाद गराउन सक्नुपर्छ ।

मेरा सबै छोराछोरीले नर्सरीदेखि नै निजी विद्यालयमा पढे तर उनीहरूले आफू हुर्किएको समाज चिन्दैनन् । उनीहरू विमानमा उड्छन्, होटलमा बस्छन्, रिजर्भ गाडीमा कुद्छन् । तिनका साथी पनि त्यस्तै छन् । उनीहरूलाई लाग्छ, तिनीहरूको समाज आफूले देखे/भोगिरहेको जस्तै हो । मेरा साहित्य पनि उति काम लाग्दैन किनकि उनीहरू अंग्रेजी पढ्छन् ।

व्यक्तिवादी बनेको समाजसँग धेरै खाले सामूहिक दायित्व अनुपस्थित हुँदै जानेछन् । त्यस्तो बेला नागरिकभित्र हुनुपर्ने कैयौँ भावुकता नरहन सक्छन्, जसको परिणाम हुन्छ- फेरि कुनै विचार, देश, संस्कृति र धर्मको अनौपचारिक दासताको प्रारम्भ ।

आजको हाम्रो शिक्षाको अवस्थालाई इतिहासतिर फर्काउनु भनेको होइन । तर शिक्षा त्यस्तो पनि नहोस्, जसले हाम्रो भाषा, संस्कृति, राष्ट्रियतालाई नै गौण बनाओस् । संसारभरिका आधुनिकतम ज्ञानका विज्ञ भएर पनि उनले आफ्नोपनलाई नभुलून् ।

पाँच वर्षको अमेरिकी बसाइमा मैले प्रत्येक टोलमा एउटा चर्च पनि देखेँ । सुनेको थिएँ, अमेरिका संसारको सबैभन्दा आधुनिक, वैज्ञानिक र धर्म निरपेक्ष देश हो । विज्ञानको चरम उन्नति गरेर संसारमाथि प्रविधि र शस्त्रले शासन गरिरहेको त्यो मुलुकमा धार्मिक कट्टरता कसरी बाँचिरहेको होला ? यताजस्तो देखिने गरी उनीहरू कट्टर छैनन् तर भित्रभित्रै सामाजिक रूपमा गैरइसाईहरू हीनताबोध गरिरहेका हुन्छन् । त्यहाँको समाजसेवीले आफ्नो सेवाको प्रारम्भ चर्चबाटै सुरु गरेको हुन्छ र प्रत्येक मानिसलाई चर्चमा जान मनोवैज्ञानिक रूपमा प्रेरित गरिन्छ । अन्तरिक्षका एक-एक तारा गनेर फुर्सद नपाएको अमेरिकालाई आज पनि किन त्यति

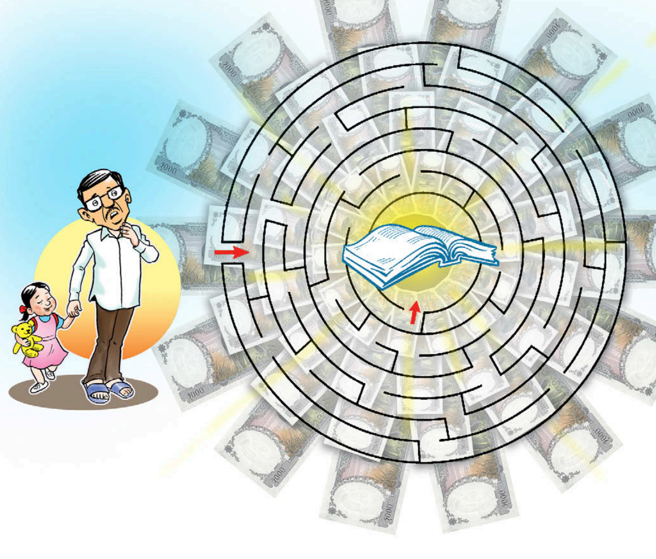

विहीन समाजतिर

धेरै चर्च र गिर्जा चाहिएको होला ?

बिस्तारै बुझ्दै गएँ । त्यो त उनीहरूको संस्कृति रहेछ, जसलाई निरन्तर जोगाइरहेका छन् । जतिसुकै आधुनिक भए पनि आफ्नो परम्परालाई राज्यले नै अनेक सुविधा दिएर बचाएकै छ । सानैदेखि नानीहरूलाई त्यसको शिक्षा पनि दिइरहेकै छ । हामीले यता उहिले पढाउँदै गरेको नैतिक शिक्षा अचेल कता पुगेको हुँदो हो ?

अमेरिकामा पाँच वर्ष बस्ने क्रममा मैले त्यहाँको माध्यमिक शिक्षालाई नजिकबाट देख्ने मौका पाएँ । हाम्रा छोरा अपूर्व यहाँबाट आठ कक्षा पूरा गरेर त्यहाँ पुग्दा १३ वर्षका थिए । उनलाई त्यहाँ उमेरअनुसार मात्र भर्ना गर्न पाइयो । त्यसमा पनि केही विषयमा पुनः परीक्षा दिनुपरेको थियो । अतिरिक्त कक्षा पनि लिनुपरेको थियो । त्यहाँको माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्दा विद्यार्थी १८ वर्षको हुनुपर्ने भएकाले उमेर गणना गरेर उनलाई कक्षा आठमा राखियो ।

पछि जब पढाइ हुन थाल्यो, मैले उनका पाठ्यपुस्तकबारे चासो राखेँ । सम्पूर्ण पाठ्यसामग्री विद्यालयले नै उपलब्ध गराउने र अधिकांश पढाइ इन्टरनेटका माध्यमबाट हुँदो रहेछ । उनीहरू पुस्तकको भारी बोकेर स्कुल जाँदा रहेनछन् । खेलिरहेका देखिने तिनीहरू पढिरहेका पो हुँदा रहेछन् । पाठ घोक्नेभन्दा प्रायोगिक अभ्यास पठनशैली हुँदो रहेछ । अभिभावक पनि उत्तिकै सक्रिय बनाइन्छन् । विद्यार्थी कक्षाकोठामा पुगेन भने तुरुन्त अभिभावकलाई फोन आइहाल्छ । विद्यार्थीले स्कुलमा कुनै कमजोरी गरे हुलाकबाट जानकारीपत्र आउँछ । जुन विषयमा ऊ कमजोर छ, त्यसबारे अभिभावकलाई जानकारी गराउँदै त्यसका लागि अतिरिक्त निःशुल्क कक्षाको व्यवस्था हुन्छ । विद्यार्थी पढाइमा कमजोर हुनुका कारण खोज्दा घरेलु वातावरणको अनुसन्धान गरिन्छ । विद्यार्थीलाई स्कुलमा भर्ना लिनुअघि नै उसको अलग्गै सुत्ने/पढ्ने कोठा छ/छैन, त्यो निरीक्षण गरिन्छ । उसलाई कुनै पनि प्रकारको तनाव भए त्यसको जवाफदेही अभिभावक हुन्छ ।

त्यहाँ बच्चा १८ वर्षसम्म सरकारले अभिभावकको जिम्मामा दिएको एउटा सरकारी सम्पत्तिजस्तो मानिन्छ । १२ कक्षासम्मको शिक्षा, स्वास्थ्य, भोजन र सुरक्षा जिम्मा सरकारले लिएको हुँदा बाबुआमाको माया पनि सरकारी दायराभित्रै देखिन्छ । विद्यार्थीलाई कुनै विषयमा अनुत्तीर्ण भएर फेरि कक्षा दोहोर्‍याउने छूट छैन । उसले कुनै विषयमा अनुत्तीर्ण भएकै कारण अघिल्लो कक्षामा चढ्न पाउने ढोका बन्द हुँदैन, बरु अघिल्लो कक्षामा पुगेर पनि अनुत्तीर्ण भएको विषयका लागि अतिरिक्त कक्षा लिएर पास हुँदै जानुपर्छ । १८ वर्ष कट्दा उसले कक्षा १२ पनि पूरा गरिसकेको हुन्छ । उसले जस्तो परिणाम ल्याए पनि अब फेरि स्कुलमा हुँदैन ।

माध्यमिक तहसम्म पूर्ण निःशुल्क र शिक्षाको गुणस्तर उच्च हुने हुँदा सबैजसो नानीहरू सरकारी स्कुल नै जान्छन् । निजी स्कुल पनि हुन्छन् र त्यस्ता स्कुलमा सम्पन्नले मात्र पठाउँछन् । पढाइ मात्र होइन कि विपन्नका लागि स्कुल बस, खाजा र खाना पनि निःशुल्क हुन्छ । राम्रो अंक ल्याई स्कुल पास गरेकालाई कलेजले नै राम्रो सुविधा दिएर बोलाउँछन् । शुल्क तिरेरै पढ्नुपरे पनि शैक्षिक ऋणको व्यवस्था हुन्छ । यस्तो ऋण पढिसकेर जागिर खान थालेपछि ३० वर्षभित्र तिरिसक्नुपर्छ । त्यहाँ सरकारले अनिवार्य रूपमा माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने सुविधाको व्यवस्था गरेको हुन्छ तर कतिले ती सबै सुविधा पाएर पनि पढ्दैनन् । त्यहाँ पनि स्कुल पास नगर्नेको ठूलै जमात भेटिन्छ । ज्ञानका हरेक क्षेत्रमा अमेरिकाले संसारलाई कसरी शासन गरेको छ भन्ने त्यहाँको शिक्षामा सरकारले गरेको लगानी र त्यसबाट प्राप्त उच्च स्तरको जनशक्ति नै हो । सम्पन्नताको जग भन्नु नै शिक्षा हो । नागरिक नै अशिक्षित रहे सरकारले जति नै पैसा खन्याए पनि त्यसले राम्रो परिणाम ल्याउँदैन ।

> हाम्रो देशमा शिक्षालाई महँगो बनाइएको छ । मध्यम स्तरको आर्थिक परिवारका लागि यो अप्राप्यजस्तै छ । शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा सरकारले विशेष भूमिका खेल्नैपर्छ ।

हाम्रो देशमा शिक्षालाई महँगो बनाइएको छ । मध्यम स्तरको आर्थिक परिवारका लागि यो अप्राप्यजस्तै छ । खुला बजार अर्थतन्त्रले उपभोक्तालाई आफ्नो क्रयशक्तिअनुसार बजार व्यवस्थापन गरेको हुन्छ । ऊ आफ्नो क्षमताअनुसार किन्न स्वतन्त्र छ । तर शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा सरकारले विशेष भूमिका खेल्नुपर्ने हुन्छ ।

त्यसो त हाम्रो देशको शिक्षालाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको बनाउन निजी विद्यालयको योगदान महत्त्वपूर्ण छ । हाम्रो देशबाट माध्यमिक शिक्षा पूरा गरेकाहरू संसारका ती अतिविकसित देशमा उच्च अध्ययनका लागि पुगेर तरक्की गरिरहेका छन् । विदेशमा पढिरहेका अधिकांश नेपाली ती देशका विद्यार्थीभन्दा अब्बल देखिने गरेका छन् । शिक्षा क्षेत्रमा हाम्रो अत्यन्त उच्च स्तरको जनशक्ति तयार भइरहेको छ, विदेशमा । उनीहरू सकेसम्म आफ्नो योग्यतालाई आफ्नै देशमा खर्च गर्न चाहन्छन् । त्यो जनशक्तिलाई यता आकर्षित गर्न सरकार अब तयार हुनुपर्ने भएको छ ।

अमेरिकी नासाका युवा वैज्ञानिक लुजेन्द्र ओझा, जो मंगल ग्रहमा पानी पत्ता लगाउने वैज्ञानिकको टोलीमा थिए । मरेको मान्छेको मुटु जिउँदो मान्छेमा प्रत्यारोपण गर्ने विश्वको पहिलो चिकित्सक डा कुमुद धिताल अस्ट्रेलियामा अध्ययनकै लागि गएका नेपाली विद्यार्थी थिए । साधन, सुविधा र प्रविधिको उपलब्धता भए नेपाली युवा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिस्पर्धामा उत्रिन सक्दैनन् भन्ने छैन ।

हामीले देशको सरकारी विद्यालय शिक्षाको गुणस्तरलाई निजी विद्यालयसरह नपुर्‍याएसम्म सबै वर्गका बालकको प्रतिभामाथि न्याय हुन सक्दैन । शिक्षाको समानताबाटै वर्गविहीन समाजतिरको यात्रा सुरु हुन्छ । ने

मौद्रिक नीति
सार्वजनिक कार्यक्रम
मिति २०७६ साउन ८ गते, बुधबार
राष्ट्र बैंक
Radisson

विस्तारकारी मौद्रिक नीति

आर्थिक वृद्धिलाई सघाउन कर्जा बढाउनुपर्ने र कर्जाकै कारण बढ्ने आयात निरूत्साहित गर्नुपर्ने चुनौती

विजयराज खनाल

गभर्नर चिरञ्जीवी नेपालले ८ साउनमा सार्वजनिक गरेको मौद्रिक नीतिले अहिले देखिएको उच्च आयात घटाउने गरी प्रत्यक्ष कदम चाल्न नसके पनि अप्रत्यक्ष नियन्त्रणको संकेत गरेको छ। त्यससँगै विस्तारकारी नीति अँगालेको राष्ट्र बैंकलाई यस्तो नियन्त्रण भने सहज छैन ।

राष्ट्र बैंकले उच्च कर्जा विस्तारको लक्ष्य लिएको छ । आन्तरिक कर्जामा २४ प्रतिशत र निजीतर्फ जाने कर्जा २१ प्रतिशत बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ। यसअघि बैंक तथा वित्तीय संस्थामार्फत निजी क्षेत्रतर्फ जाने कर्जा २० प्रतिशतमा सीमित पार्ने उद्देश्य राख्दै आएको राष्ट्र बैंकले त्यसमा थप वृद्धि गरेको छ। कर्जा माग उच्च रहेका कारण राष्ट्र बैंकले चाहेर पनि यस्तो वृद्धिलाई संकुचित पार्न नसक्ने आकलनमा दायरा नै बढाएको देखिन्छ ।

राष्ट्र बैंकको अपेक्षाअनुसार कर्जा लगानी सीमित भए पनि एक वर्षमा ८ खर्ब ३० अर्ब रुपैयाँ थप कर्जा जारी हुनेछ । गत आवमा बैंकहरूबाट ७ खर्ब ६ अर्ब कर्जा लगानी बढेर ३४ खर्ब ६१ अर्ब पुगेको अनुमान राष्ट्र बैंकको छ। यस्तै, निजी क्षेत्रतर्फ ५ खर्ब ६ अर्ब कर्जा वृद्धि भएर २९ खर्ब ४८ अर्ब पुगेकामा यस्तो लगानी थप ६ खर्ब १९ अर्बले बढ्नेछ ।

स्रोत सुनिश्चितता

राष्ट्र बैंककै अनुसार अहिले गएको कुल कर्जामा ६० प्रतिशतभन्दा बढी अनुत्पादक क्षेत्रमा लगानी भइरहेको छ । यसको सोझो असर आयातमा परिरहेको छ। उच्च आयातकै कारण मुलुक भित्रनेभन्दा बाहिरिने रकम बढेको छ। गत जेठसम्म मुलुक ९० अर्ब ८३ करोड (शोधनान्तर) घाटामा छ ।

राष्ट्र बैंकलाई एकातिर सरकारले लिएको ८.५ प्रतिशत आर्थिक वृद्धिको लक्ष्यलाई सघाउन कर्जा वृद्धिमा जोड दिनुपर्ने अवस्था छ भने अर्कोतर्फ बैंकमा हरेक वर्ष चुलिने कर्जायोग्य लगानी अभाव समाधान र बढ्दो कर्जाको कारण वृद्धि हुने आयात नियन्त्रण गर्नुपर्ने अवस्था पनि छ ।

कर्जायोग्य लगानी अभाव समस्या समाधान गर्न राष्ट्र बैंकले यस पटक विभिन्न स्रोत पहिल्याएको छ। यसका लागि बैंकहरूले विदेशी निक्षेपकर्ता र गैरआवासीय नेपालीबाट समेत कम्तीमा २ वर्षका लागि विदेशी मुद्रामा निक्षेप लिन सक्ने र त्यस्तो रकम लगानी गर्न सक्ने सुविधा दिइएको छ ।

स्रोत सुनिश्चितताकै लागि विदेशी बैंकबाट रकम ल्याउँदा बैंकहरूले लन्डन इन्टरबैंक अफर रेट (लिबोर) मा ४ प्रतिशत थप शुल्क दिन सक्ने भएका छन्। यसअघि ३ प्रतिशत मात्र थप दिन सकिने अवस्था थियो। बैंकहरूले अनिवार्य रूपमा हरेक वर्ष आफ्नो चुक्ता पुँजीको कम्तीमा २५ प्रतिशत रकम बराबरको ऋणपत्र जारी गर्नुपर्ने व्यवस्थासमेत राष्ट्र बैंकले गरेको छ । र, यसरी उठ्ने सबै रकम कर्जा लगानीमा प्रयोग गर्न सकिनेछ। यसअघि यसरी उठेको रकममध्ये ८० प्रतिशत मात्र कर्जा लगानीमा प्रयोग गर्न सकिन्थ्यो ।

जेठसम्म २ खर्ब ४८ अर्ब चुक्ता पुँजी भएका वाणिज्य बैंकहरूले ऋणपत्रबाट मात्रै वार्षिक ६२ अर्ब रुपैयाँ स्रोत जुटाउन सक्ने अवस्था छ। कर्जा विस्तारका लागि राष्ट्र बैंकले स्रोत व्यवस्थापनलाई जति सहज बनाएको छ, त्यही दरमा आयात नियन्त्रण गर्न सक्ने

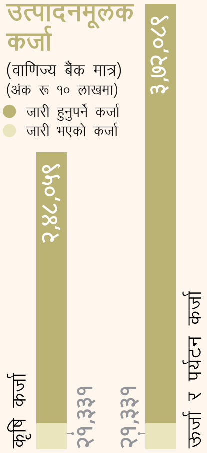
उत्पादनमूलक कर्जा

(वाणिज्य बैंक मात्र)

(अंक रू १० लाखमा)

सहुलियत कर्जा

सहुलियत कर्जा	ऋणी संख्या	जारी ऋण हजारमा
व्यावसायिक कृषि तथा पशुपक्षी कर्जा	१५,९१६	३,३९,४१,२५८
शिक्षित युवा स्वरोजगार कर्जा	१६	९,३५०
विदेशबाट फर्केका युवा परियोजना कर्जा	३२	२३,१५०
महिला उद्यमशील कर्जा	५३५	३,७२,३३५
दलित समुदाय व्यवसाय विकास कर्जा	५०	२७,२२०
उच्च र प्राविधिक शिक्षा कर्जा	५७	१५,८६६
भूकम्पपीडित निजी आवास कर्जा	७६	२१,८७०

अवस्था भने छैन ।

"सर्वप्रथम त हामीले विस्तारकारी नीति ल्याएका होइनौँ । कर्जा विस्तारको आधारमा मात्र यो विश्लेषण गर्नु सही हुँदैन," राष्ट्र बैंक अनुसन्धान विभाग प्रमुख तथा कार्यकारी निर्देशक गुणाकर भट्ट भन्छन्, "हामीले सरकारको वृद्धि लक्ष्यलाई सघाउने गरी मौद्रिक नीति ल्याएका हौँ, विस्तारकारी नै भइदिएको भए अनिवार्य नगद मौज्दातलगायतका प्रावधानमा पनि लचिलो हुन्थ्यौँ होला ।" यद्यपि कर्जालाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा जोड दिनसमेत राष्ट्र बैंकले केही नयाँ नीति ल्याएको उनको तर्क छ।

तर राष्ट्र बैंकका पूर्वकार्यकारी निर्देशक नरबहादुर थापा मौद्रिक नीतिलाई विस्तारकारीको संज्ञा दिन्छन्। भन्छन्, "बैंक दर घटाइनु, पुनर्कर्जाको दर घटाइनु र उच्च कर्जा लक्ष्य लिनुले यसकै पुष्टि गर्छ। सरकारको नीति पछ्याउनैपर्ने राष्ट्र बैंकको बाध्यता रहन्छ ।"

राष्ट्र बैंकले आयात निरुत्साहित गर्न यस पटक केही नयाँ प्रावधान भने ल्याएको छ । व्यक्तिगत, घर र सवारी कर्जा दिँदा बैंकहरूले ऋण भुक्तानी आम्दानी अनुपातको सीमामा रहेर गर्नुपर्नेछ । यसका लागि राष्ट्र बैंकले सीमा तोक्ने गृहकार्य गरिरहेको छ। बैंकहरूले व्यक्तिको आम्दानीअनुसार नै कर्जा जारी गर्ने भए पनि नयाँ प्रणाली अझ व्यवस्थित हुने राष्ट्र बैंकको अनुमान छ ।

उत्पादनमूलक कर्जामा जोड दिन बैंकहरूले आफ्नो लागत निकालिने आधार दरमा २ प्रतिशत मात्र जोडेर १५ लाख रुपैयाँसम्मको कृषि, उद्यम तथा व्यवसाय कर्जा दिनुपर्ने प्रावधान राखिएको छ । यस्तो कर्जा आवेदन परेको ७ दिनमै स्वीकृत गर्नुपर्नेछ ।

त्यस्तै, कृषि, जलविद्युत्, पशुपक्षी व्यवसायमा गएको कर्जा रकमका आधारमै बैंक तथा वित्तीय संस्थाले राष्ट्र बैंकबाट पाउने साधारण पुनर्कर्जा लगानी गर्दा ७ प्रतिशतभन्दा बढी ब्याज लिन नपाउने व्यवस्था गरिएको छ। साना तथा मझौला उद्यमका लागि बैंकहरूले राष्ट्र बैंकमार्फत अब ३ प्रतिशत ब्याजमा १० लाखसम्म पाउनेछन् भने यस्तो कर्जा जारी गरेर बैंकले ऋणीसँग ७ प्रतिशतभन्दा बढी ब्याज लिन पाउने छैनन् ।

राष्ट्र बैंकका प्रादेशिक कार्यालयले समेत पुनर्कर्जाको निवेदन संकलन गरेर सिफारिस गर्न सक्ने व्यवस्था छ। यी प्रावधानले साना ऋणीको समेत कर्जामा पहुँच पुग्ने, उत्पादनमूलक क्षेत्रमा कर्जा लगानी हुने र दीर्घकालमा आयात प्रतिस्थापन गर्ने अपेक्षा राष्ट्र बैंकको छ ।

फितलो कार्यान्वयन

राष्ट्र बैंकले यसअघि पनि आयात प्रतिस्थापनका लागि कर्जा संरचना प्रावधान फेर्ने प्रयास नगरेको होइन। सवारी कर्जामा मूल्य र कर्जा अनुपात (लोन टु भ्यालु रेसियो) तोक्नेदेखि घरजग्गालगायतका क्षेत्रमा लगानी सीमा तोक्दै आएको छ। तर यसले सवारी तथा अन्य उपभोग कर्जामा बैंकहरूको लगानी हिस्सा घट्न सकेको छैन ।

बैंकहरूले पनि राष्ट्र बैंकले तोकेको सीमामा उत्पादनमूलक क्षेत्रमा जाने कर्जा जारी गरिरहेका छैनन् । राष्ट्र बैंकले बैंकिङ क्षेत्रका ठूला खेलाडी वाणिज्य बैंकलाई कुल कर्जाको १० प्रतिशत कृषि र ऊर्जा तथा पर्यटन गरेर १५ प्रतिशत कर्जा लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। तर बैंकहरूले यो अनुपातमा कर्जा लगानी गर्न सकेकै छैनन् ।

गत जेठसम्म बैंकहरूले कृषिमा कुल कर्जाको ८.६ प्रतिशत र ऊर्जा तथा पर्यटनमा ८.६ प्रतिशत मात्र लगानी गरेका छन् । "उपभोगमै आधारित अर्थतन्त्र भएकाले पनि कर्जा माग सोहीअनुसार हुने गरेको छ," एक बैंकर भन्छन्, "अर्थतन्त्रको संरचनामा बैंकहरूको केही भूमिका हुन्छ तर अर्थतन्त्र जस्तो छ, कर्जा माग पनि त्यस्तै हुने हो ।"

सरकारले मुलुकमै रोजगारी उपलब्ध गराउने, उद्यममा युवालाई आकर्षित गर्नेलगायत कार्यक्रममा आधारित कर्जा योजना पनि सञ्चालन गर्दै आएको छ। राष्ट्र बैंककै तथ्यांक हेर्ने हो भने यस्तो कर्जामा समेत पर्याप्त लगानी हुन सकेको छैन । एउटा प्रवृत्तिमै गइसकेको अर्थतन्त्रको संरचना फेर्न अनुसरण गरिएका नीति कडाइ साथ लागू गर्नुपर्ने भए पनि राष्ट्र बैंकले त्यसो गर्न सकिरहेको छैन । अझ बारम्बार उठ्ने प्रश्नलाई निस्तेज पार्न आफ्ना प्रावधान नै संशोधन गरिरहेको छ ।

यसैको एउटा उदाहरण हो, विदेशी मुद्राको सञ्चिति अनुपातमा संशोधन । हुन त विकासशील मुलुकका लागि कम्तीमा ६ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पुग्ने विदेशी मुद्राको सञ्चिति भए पुग्छ । रेमिट्यान्समा आधारित अर्थतन्त्र भएकाले हाम्रोमा भने कुसनका रूपमा यो अवधि ८ महिनाको तोकिएको थियो । तर अहिले राष्ट्र बैंकले यस्तो अवधिलाई ७ महिनामा झारेको छ। १५ औँ पञ्चवर्षीय योजनाले नै यो अवधि तोकेको र निष्क्रिय रूपमा रहने सञ्चिति घटाउन पनि यस्तो नीति लिइएको राष्ट्र बैंकको प्रस्टीकरण छ ।

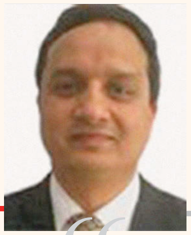

सरकारको वृद्धि लक्ष्यलाई सघाउने गरी मौद्रिक नीति ल्याएका हौँ, विस्तारकारी नै भइदिएको भए सीआरआरलगायतका प्रावधानमा पनि लचिलो हुन्थ्यौँ होला ।

– **गुणाकर भट्ट**, कार्यकारी निर्देशक, राष्ट्र बैंक

‘विप्लवी पुस्तकालय, २०१५’

असनमा स्वयंसेवकको भरमा चलेको एक पुस्तकालयको कथा

शिशिर वैद्य

मनु ब्राजाकीले लेखेका छन्, ‘यो सहरमा हरेक घर बिराएर एउटा रक्सी पसल छ । तर एउटा राम्रो पुस्तकालय खोज्न दिनभर भौँतारिनुपर्छ। त्यसैले सहरमा पढ्नेभन्दा पिउने धेरै छन् ।’

हामी असन घुम्दै जाँदा ६ दशक पुरानो एउटा पुस्तकालयभित्र आफूलाई पाउन सक्छौँ । साँझको समय, कोठा वरिपरि काठका बेन्च, बीचमा एउटा लामो टेबलमा असरल्ल छरिएका केही थान पत्रिका र पत्रिकाका अक्षरमा घोत्लिरहेका केही मानिस । असन न्ह्याकन्तलामा रहेको पुस्तकालयमा रोजै देखिने दृश्य हो । न्ह्याकन्तला मिर्मिरेमै पाक्ने ग्वार्मरीका लागि प्रसिद्ध छ । ग्वार्मरी काठमाडौँ सहरको बिहानी स्वाद हो ।

बजारभरिका अग्ला घरबीच एउटा पुरानो दुईतले घर छ । बाहिरबाट सहरको धूलोले झ्यापै छोपिएको भवनको भित्री हालत जीर्ण छ । छतबाट पानी चुहिन्छ । भित्ता चर्किएका छन् । घरबाहिर एउटा बोर्ड झुन्डिएको छ। खुइलिएको र धूलोले भरिएको छ बोर्ड । रञ्जना लिपि, देवनागरी लिपि र अंग्रेजी तीनै भाषामा लेखिएको छ बोर्डमा- ‘विप्लवी पुस्तकालय, २०१५’ ।

दुर्गालाल श्रेष्ठ, माणिकलाल श्रेष्ठ, काजीलाल श्रेष्ठलगायत युवा पुस्तकालय खोल्ने र जनतालाई पढ्नुपर्छ भनेर जागरुक बनाउने अगुवा थिए । भोटाहिटीस्थित एक गल्लीको सानो कोठामा ०१५ मा स्थापना गरिएको पुस्तकालय ०२३ मा बल्ल न्ह्याकन्तलाको भवनमा सरेको थियो । भवन बनाउनमा प्रमुख देन थियो, काजीलाल श्रेष्ठ परिवारको ।

धर्मशोभा तुलाधर त्यसकी नियमित सदस्य थिइन् । पुस्तकालय जाँदाका दिन सम्झिँदै तुलाधर भन्छिन्, “निकै किताब पढेँ, मैले पुस्तकालयमा । धेरैजसो पुस्तक नेपाल भाषाका थिए ।” विप्लवी पुस्तकालयका नियमित पाठक थुप्रै थिए उबेला । न्ह्याकन्तला वरपर टोलका युवाको साँझ बिताउने ठाउँ यही थियो । गफिने, बहस गर्ने युवा समूह बाक्लै थियो। जागिरे युवाले एक-एक पत्रिका उपलब्ध गराउने जिम्मा लिएका थिए ।

अहिले अवस्था त्यस्तो छैन । युवामा पुस्तक र पुस्तकालयप्रतिको रुचि शून्यप्रायः छ । तर पनि चलिरहेछ, पुस्तकालय । पहिलो तल्लामा भेटिएका अमित जोशी पुस्तकालयका हर्ताकर्ता हुन् । पुस्तकालयमा को आए, को गए हेर्न सजिलो गरी राखिएको छ- एक ऐना, भऱ्याङको भित्तामा । ऐनासँगै छ, काजीलाल श्रेष्ठको तस्बिर । प्रवेश ढोकासँगैको भित्तामा टाँसिएको छ, एक शिलापत्र ।

सरोज बैद्य

विप्लवी पुस्तकालय
(वि.सं. २०१५)
VIPLAVI LIBRARY
(A.D 1958)

शिलापत्रमा ०२३ मा 'विप्लवी सफू कुथी छैँ' (पुस्तकालय भवन) स्थापनार्थ सहयोग गर्नेहरूको नाम कुँदिएको छ। शिलापत्रमा सबैभन्दा धेरै सहयोग गर्ने जगतलाल श्रेष्ठ र हरिमाया श्रेष्ठको नाम सबैभन्दा माथि कुँदिएको छ। ०२३ मा ३ हजार ८ सय रुपैयाँ निकै ठूलो सहयोग हो। पत्रिका पढ्ने कोठा सफा र व्यवस्थित छ तर दोस्रो तल्लाको अवस्था दयनीय छ। ०७२ को भुइँचालोमा ढलेका दराज ठडिए पनि पुस्तक अझै व्यवस्थित हुन सकेका छैनन्। ०४६ मा काजीलाल श्रेष्ठले थपेको दोस्रो तल्ला उनको जीवनको अन्तिम योगदान बन्यो, पुस्तकालयप्रति। तल्ला थपेकै वर्ष उनी बिते।

विप्लवी पुस्तकालय स्थापना कथा रमाइलो छ। आधिकारिक रूपमा पुस्तकालय स्थापना नहुँदै युवाहरू एकआपसमा पुस्तक साटासाट गर्थे। पुस्तकको पहिलो पानामा लेखिएको हुन्थ्यो- 'विप्लवी पुस्तकालय'। अग्रजबाट यस्तै सुनेका छन्, अमितले। पुस्तक साटासाटको यही क्रम नै पुस्तकालय स्थापनाको जग बन्यो। देशमा प्रजातन्त्र आउनुअघि चलेको यो पुस्तक साटफेरले ०१५ मा बल्ल संगठित हुने अवसर पायो।

त्यतिबेला पुस्तकालय अरू पनि थिए। 'धवल पुस्तकालय', 'प्रदीप्त पुस्तकालय', 'मैत्री पुस्तकालय'। धवल नेपालको पहिलो सार्वजनिक पुस्तकालय हो। प्रदीप्त विसं २००३ मा स्थापना भएको थियो। संस्थापक थिए, प्रेमबहादुर कंसाकार। मैत्री पुस्तकालय थँहिटीमा थियो। अहिले बोर्ड मात्रै छ।

दाजुहरूको लहैलहैमा पुस्तकालय आउने बानी बसेको थियो अमितको। ०५१ मा साँचो अमितको हातमा पर्दा पुस्तकालयका अध्यक्ष थिए, राजेन्द्र राजोपाध्याय (आरके निर्मल)। पुस्तकालय खोल्ने र व्यवस्थित गर्न चार-पाँच युवा पालो मिलाएर आउँथे। राष्ट्र बैंकका पूर्वडेपुटी गभर्नर कृष्णबहादुर मानन्धर, अमर जोशी, राजु जोशीलगायतका स्थानीय युवा पुस्तकालय सञ्चालनमा सक्रिय थिए। हातमा साँचो परेको २५ वर्षदेखि अमित लगातार पुस्तकालय खोल्न न्ह्याकन्तला आइरहेका छन्। दैनिक साँझ ५ देखि ७ बजेसम्म अमित यहीँ भेटिन्छन्।

२५ वर्षको लामो समय बितिसक्दा पनि कहिल्यै कार्यसमिति बैठक बसेको, चुनाव भएको थाहा पाएका छैनन् अमितले। त्यसैले कार्यसमितिमा को-को छन्, थाहा नभएको बताउँछन्। अमितलाई पुस्तकालय चलाउन न कहिल्यै कार्यसमिति बैठक आवश्यक पर्‍यो, न त माइन्युट। असनका हेराकाजी तुलाधर वर्तमान कजी (प्रमुख) हुन् पुस्तकालयका। उनीसँग फोनमा कुरा हुन्छ अमितको। आम्दानी र खर्चको गफ हुन्छ। त्यत्ति हो।

सहयोगका पुस्तक पनि अस्वीकार गर्नुपर्ने अवस्थामा छन् अमित। भन्छन्, "यसमा दुई कारण छन्। पहिलो, पुस्तकालयको अवस्था भुइँचालोपछि ज्यादै अव्यवस्थित र भग्नावशेषमय छ। लिएका पुस्तक राख्ने ठाउँ छैन। दोस्रो, आजभोलि पुस्तकालयमा पुस्तक पढ्न कोही आउँदैनन्। साँझ दुई-चार जना छिर्छन्, पत्रिका पढ्न।"

स्थानीय बूढापाकामाझ विप्लवी पुस्तकालयको शाख निकै उच्च छ। त्यसैले आफ्नो शेषपछि संगृहीत पुस्तक पुस्तकालयलाई दान गर्ने इच्छा राख्छन्। थुप्रै पुस्तक आएका छन् यसरी। तर सधैँ दोधारमा पर्छन् अमित। लिऊँ राख्ने ठाउँ छैन, नलिऊँ सहृदयी चित्त दुखाउँछन्। यसरी पुस्तक आएर मात्रै पनि सार्वजनिक पुस्तकालय नचल्ने अमितको दाबी छ। उनी भन्छन्, "सार्वजनिक पुस्तकालय न पुस्तक भएर चल्छ, न त पैसा भएर। यसका लागि लगाव, सकारात्मक सोच र स्वयंसेवी भावना चाहियो। सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण पाठक चाहियो।" पुस्तक दिने मात्रै होइनन्, बेलाबेला पुराना पुस्तक खोज्दै आउनेहरू पनि छन्, पुस्तकालयमा।

विप्लवी पुस्तकालयमा सदस्य हुन वार्षिक शुल्क थियो, सय रुपैयाँ। पढ्न पुस्तक घर लगे मासिक दस रुपैयाँ पनि तिर्नुपर्थ्यो। पुस्तकालयले नयाँ सदस्यता दर्ता बन्द गरेको एक दशक नाघिसकेको छ। प्रह्लादनरसिंह राणा, दुर्गानारायण मानन्धर सदस्यता लिने अन्तिम व्यक्ति थिए। एक दशकअघिसम्म पुस्तकालयमा ६-७ सय सदस्य थिए। पुस्तक पढ्नेहरू पनि थिए। बिस्तारै सदस्य बन्ने/बनाउने र पुस्तक खरिद प्रक्रिया बन्द भए।

विप्लवीमा नयाँ अनुहारले प्रवेश नगरेको वर्षौं भइसकेको छ। नियमित जति आइरहेछन्, तिनीहरूले नै पुस्तकालय छ है भन्ने आभास दिने गरेका छन्। स्थानीय युवालाई पुस्तकालयभन्दा भवनप्रति बढी रुचि छ किनभने भवनले आर्थिक लाभ दिन्छ। टोलका युवा मिलेर ६ दशकअघि खोलेको पुस्तकालय वर्तमान पुस्ताका युवाबाट अपहेलित छ।

पुस्तकालय, खेलमैदान, सडकबत्ती स्थानीय चुनावको समयमा गरिने उत्तेजक उद्घोष हो। वडा-२५ न्ह्याकन्तलामा ६ दशकदेखि निरन्तर चलिरहेको पुस्तकालयमा न कुनै जनप्रतिनिधिले पाइला टेकेका छन्, न त यसको विषयमा चासो राखेका छन्। सल्लाह गर्ने कोही नहुँदानहुँदै पनि अमितले धन्न पुस्तकालय भवनको ताल्चा खोलिरहेका छन्। ने

KMG

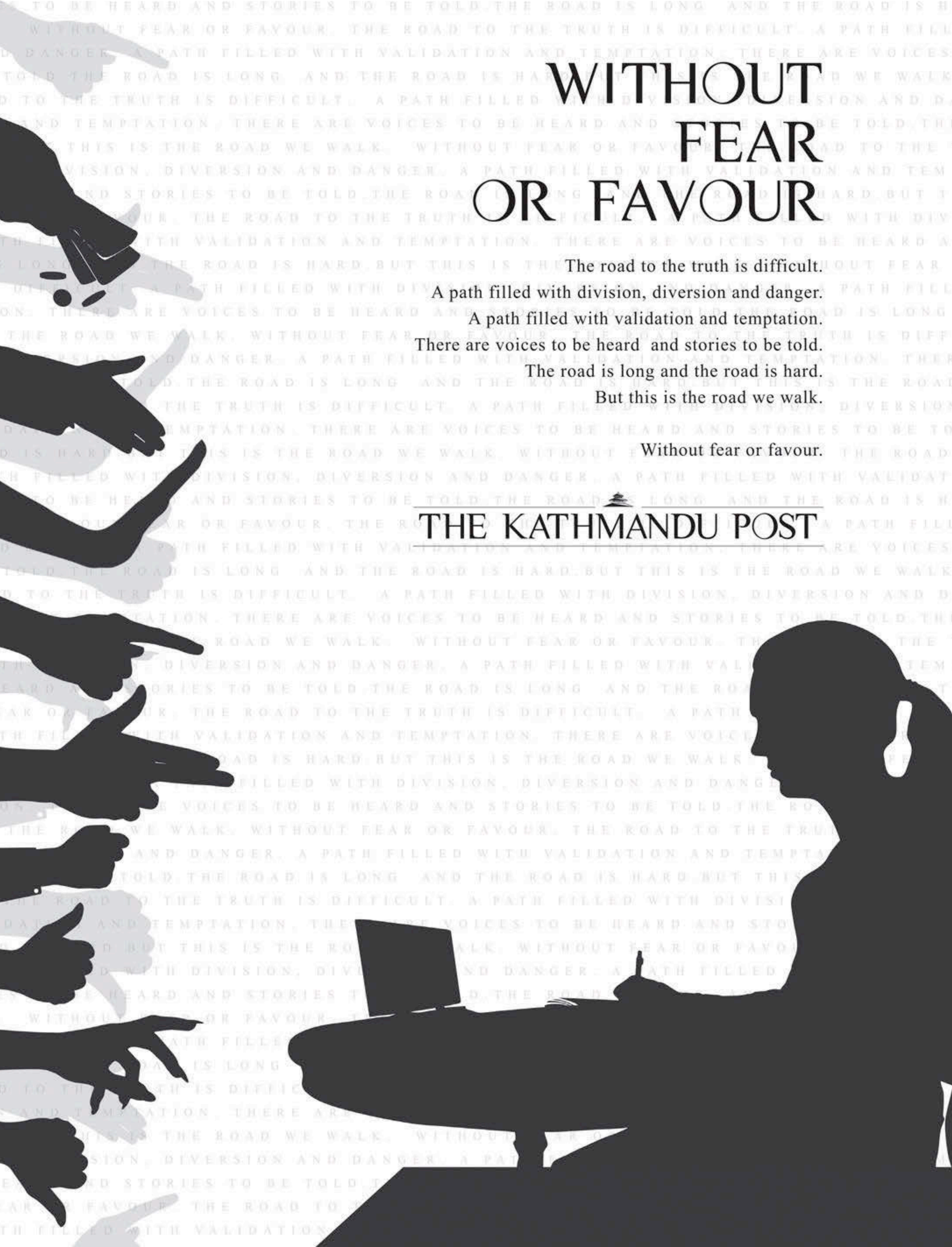

WITHOUT FEAR OR FAVOUR

The road to the truth is difficult.
A path filled with division, diversion and danger.
A path filled with validation and temptation.
There are voices to be heard and stories to be told.
The road is long and the road is hard.
But this is the road we walk.

Without fear or favour.

THE KATHMANDU POST

प्रवीणको प्रण

गोकर्ण गौतम

तस्बिर : सरोज बैजु

लेटाङ मोरङबाट काठमाडौँ आउँदा प्रवीण खतिवडासँग उस्तो सपना थिएन । बरू आईएस्सी असफलताको चोट भुलाउनु थियो ।

उनी रत्नराज्य क्याम्पसमा पत्रकारिता पढ्न थाले । दाजु नवीन खतिवडाको साथमा एक दिन पुरानो बानेश्वरस्थित आरोहण गुरूकुल पुगे । *अग्निको कथा* मञ्चन हुँदै थियो । पहिलो पटक नाटक हेर्दाको स्वर्णिम अनुभव !

त्यसपछि प्रवीण रंगमञ्चका

चलचित्र *उमा*को एक दृश्यमा प्रवीण । साथमा अभिनेत्री ऋचा शर्मा

पक्का दर्शक भए । कुनै नाटक त उनी दोहोऱ्याइ-तेहेऱ्याइसमेत हेर्ने । त्यही बेला गुरूकुलमा निफ फेस्टिभल भयो । भएभरका वर्कसपमा भाग लिए । जब गुरूकुलको डाँडा उक्लन्थे, उनलाई आफैँसँग साक्षात्कार भएको आभास हुन्थ्यो । त्यो आत्मीय माहोल सम्झँदै भन्छन्, "त्यहाँ पुगेपछि जहिल्यै आफ्ना इच्छाका पन्ना पल्टाउथेँ । मैले खोजेको यही पो हो जस्तो लाग्थ्यो ।" तर गाउँबाट भर्खर सहर छिरेको ठिटोलाई कसले पत्याउने ?

अलिअलि संयोग, अलिअलि धैर्य । गुरूकुलले प्रवीणलाई पत्यायो । करिब चार सयबाट छानिएर त्यहाँको होस्टेलमा बस्न र पढ्न पाउने भए । त्यतिबेला डिल्लीबजारमा मासिक १२ हजार रूपैयाँको जागिर खान्थे । गुरूकुलमा आउँथ्यो, जम्मा ३ हजार । तैपनि उनलाई लाग्यो, संसार जितियो । तर समयले बुझाउँदै लग्यो, सिर्जनाको संसार अजेय छ । जति साधना गऱ्यो, उति गहिरो ।

यो थियो, ०६० को प्रसंग । प्रवीण आज पनि उही गति र लगावका साथ नाटकमा तल्लीन छन् । त्यसो नहुँदो त आफ्नै गुरू सुनील पोखरेल र अग्रज राजकुमार पुडासैनीलाई स्टेजमा उतार्ने साहस कसरी जुर्थ्यो ! यतिबेला अनामनगरस्थित मण्डला थिएटरमा मञ्चन भइरहेको नाटक *मीमांसा*का निर्देशक हुन्, प्रवीण । मुख्य कलाकारचाहिं सुनील र राजकुमार ।

*मीमांसा*लाई प्रवीण नाटक मात्र नभई गुरूकुल पुनर्स्थापनाको पहिलो खुट्किलो भन्न रूचाउँछन् । थप्छन्, "गुरूकुल भत्किए पनि हामीसँगै छौँ भन्ने सन्देश पनि हो यो नाटक ।"

६ वर्षअगाडि गुरूकुल भत्कियो । तर प्रवीणको अभिनयकारितामा सुस्तता छाएन । यत्ति हो, नाटकबाट सिनेमातिर विधान्तर हुनुपऱ्यो । तर जब गुरूकुल र नाटकको कुरा हुन थाल्छ, प्रवीणका आँखा उज्यालिन्छन्, मुहारमा चमक छाउँछ । अभिनेताका रूपमा जति पहिचान बनेको छ, त्यो सबै गुरूकुलकै देन नै हो ।

> "गुरूकुलको नेतृत्वचाहिं हामी नयाँ पुस्ताले नै सम्हाल्नेछौँ ।

गुरूकुलका दोस्रा ब्याच हुन्, प्रवीण । गुरूकुलमा उनलाई धेरैले भाग्यमानी मान्थे । गुरूकुल छिरेको केही महिना नबित्दै *अग्निको कथा*जस्तो बहुचर्चित नाटकको मुख्य चरित्र भिक्षुज्ञान खेल्ने मौका जो पाए । त्यही नाटक, जुन पहिलो पटक हेर्दा गुरूकुलप्रति मोहित भएका थिए उनी । त्यही भूमिका, जसलाई सुवास थापा र अनुप बरालजस्ता गिनेचुनेका कलाकारले जीवन्त बनाएका थिए । तर यस नाटकको पुनः मञ्चनमा सुवास र अनुपको समय मिलेन । खुदो पल्टियो, प्रवीणलाई । भिक्षुज्ञान बनेर यति दरिलो छाप बनाए कि यसपछि गुरूकुलका हरेक नाटकमा उनी अनिवार्यजस्तै हुन थाले । *जात सोध्नु जोगीको, आरूका फूलका सपना, बाघभैरव, बुख्याँचा, खरीको घेरो* आदि-इत्यादि । भन्छन्, "गुरूकुलमा मैले अभिनय सिकिनँ, जीवन सिकेँ ।"

*अग्निको कथा*सँगको संयोग यत्तिमै सीमित भएन । गुरूकुलमा मञ्चन हुने अन्तिम नाटक यही बन्यो । प्रवीणले नै अभिनय गरे । तीन वर्षका लागि भनेर गुरूकुल छिरेका उनले आठ वर्ष बिताए । तर अभिनयप्रतिको भोक भेटिएन, झन्झन् घनीभूत हुँदै गयो । गुरूकुलसँगै प्रवीणका सपना पनि भत्किए ।

गुरूकुलमा हुर्किएका अरू धेरै कलाकारजस्तै 'बेघरबार' भए । नाटक गर्ने आफ्नै 'स्पेस' भएन । यही छटपटीबीच फिल्ममा झुल्कन थाले ।

उनले क्यामेरा फेस गरेको पहिलो चलचित्र थियो, *युग अन्त्यपछिको प्रारम्भ* । सुटिङ भयो तर आए-गएको पत्तै भएन । *द स्पोन्सर* फिल्मको हालत पनि उस्तै । हिट भएको *लुट*ले पनि उनलाई उतिविघ्न फाइदा भएन । तर *उमा*ले भने चिनायो । उनकै शब्दमा, *उमा*मा अभिनय गर्दा आँत भरियो । त्यसपछि *ढुवानी, विनाकारण, जात्रा, कालो पोथी, लुट २, गरूड पुराण, खाग, अनागत*लगायत चलचित्र खेले । *मिस्टर झोले*ले चाहिं अप्ठेरो पारेछ । जब यो चलचित्र *युट्युब*मा आयो, सार्वजनिक यातायात चढ्दा धेरैले नियालेर हेर्न थाले । कति त मुखै फोरेर भनिदिन्थे, 'तपाईं *मिस्टर झोले*को हिरो हैन ...?' उनी मुस्कुराउँथे मात्र । अहिले पनि उस्तै हो ।

यसबीच प्रवीणले *ध्रुव, सर्जमिन, हेड्डा ग्याब्लर, ऊ कसको, एक बोली एक दाम*लगायतका नाटक निर्देशन गरे । तर होहल्ला र क्षणिक चर्चाबाट सधैँ टाढा । जति समय बित्दै जान्छ, गुरूकुलको अभाव उति खट्कँदै जान्छ । गुरूकुल भत्किएपछि छटपटीमै बित्यो, बेचैनीले सतायो । अब यसरी नै पिल्सिने होइन, जसरी हुन्छ, गुरूकुल ब्युँताउने प्रण गरेका छन् । पुराना कलाकार र शुभेच्छुकलाई एक ठाउँ ल्याउँदै छन् । नाटकघरका लागि जग्गा हेर्दै छन् । "अब सुनील सर र निशा (शर्मा) म्यामलाई सम्मानित पद दिनेछौँ," प्रवीण आत्मविश्वासका साथ योजना सुनाउँछन्, "गुरूकुलको नेतृत्वचाहिं हामी नयाँ पुस्ताले नै सम्हाल्नेछौँ ।" प्रवीण तत्पर छन् ।

अबको प्रतीक्षा, सुनील र निशाले कोमामा पुगिसकेको गुरूकुललाई प्रवीणहरूको ऊर्जामार्फत पुनर्जीवन दिने बाटो सहज बनाउँछन्/बनाउँदैनन् भन्ने नै हो । ने

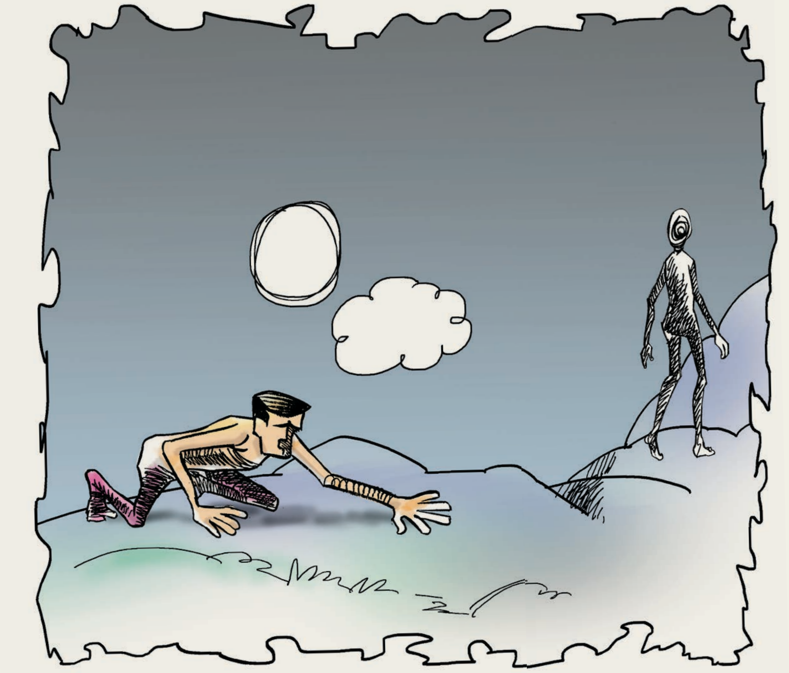

पदयात्रा

श्रवण मुकारुङ

उकालो
ओह्रालो
घुम्ती
पच्याङ
खोँच
जंगल
भीर
खोला
फेरि उकालो
फेरि ओह्रालो
फेरि अर्को पहाड...
उफ !
अब सक्दिनँ म हिंड्न

तिमीलाई पछ्याउँदा पछ्याउँदै
पैतालाबाट यस्तरी रगत बगेको
पत्तै पाइनछु मैले
काँडा बिझेछ
कैँडा लागेछ
दम्को परेछ

अहिले यतिखेर
अप्ठ्यारोमा आइपुगेपछि पो थाहा भो मलाई
कि, यो यात्रा
मात्र तिम्रो हो
म त खै कुन मोहले तानिएछु त्यसै
बतासले बादल तानेझैँ
तारा खस्दा उज्यालो तानिएझैँ

ए सुन त !
तिम्रो कुमबाट छिरेको घामको किरणले
यहाँ मेरो आँखाको बाटो छेक्यो
र पहिलोपल्ट थाहा पाएँ मैले-
सहयात्रा भ्रम हो
मानिसको जीवन
एक्लो छ

त्यसैले बिन्ती छ मेरो
त्यहाँ त्यसरी नपर्ख मलाई
मलाई यत्तिकै यहीं छाडेर जाऊ तिमी
तिम्रो बाँकी कथा
कुनै दिन
मेघझैँ गर्जिएला, म त्यो सुनूँला
वा आकाशमा
झिलिक्क चम्किएला, म त्यो हेरूँला
कि तिम्रो जीउमा अल्झेको कुरो
कतै झरेर उम्रेपछि
फेरि यो यात्रामा आउनेलाई
उसको गोडामा अल्झेर
त्यसले सुनाउला
कि त्यो रूख,
जसको काखमा तिमी भरै बास बस्नेछौ
त्यसको फल खाएर उडेको चराले अर्को
रूखमा बिस्ट्याउला
उम्रेला त्यो फेरि
र त्यसले प्रत्येक याममा
ऋतु गीतझैँ गाउला

खै कहाँ हो कहाँ पुगूँला भनेर
हात समाएको थिएँ तिम्रो
यो बीच बाटोमा आइपुगेपछि पो
अचानक थाहा पाएँ मैले-
कसैको हात
कमजोरले मात्र समाउँछ

लौ, मैले त
फर्किने गोरेटो नै भुलेछु

अब म
जसोतसो
बामे सर्दै
उ... त्यो गाउँमा पुग्छु
पानी माग्छु
गुन्द्री माग्छु, सुस्ताउन
र फर्फराइरहेको त्यो लुङ्दर हेर्दै
निदाउँछु

ब्युँझेपछि
मलाई हेर्न भेला भएका तारालाई
भन्नेछु-
कि एउटा मानिस
कुनै पनि बेला आइपुग्नेछ यहाँ
तर म
अस्ताउनै लागेको जूनलाई पिठ्युँमा बोकेर
शीताम्मे झुलिरहेको गहुँबारीको बीचैबीच
गइसकेको हुनेछु

सायद मलाई
त्यो गाउँको कुनै दुब्लो कुकुरले
पछ्याउनेछ निकै परसम्म
जसरी तिमीलाई
पछ्याएको थिएँ मैले । ने

नोस्टाल्जिया

मेरो कथा खाली-खाली पिँजडामा खोज...

देवेन्द्र भट्टराई

गीतांगे डाँडा । सन् ७० को दशक । अलिक बादल लागेको घुर्मैलो एउटा दिनमा मनबहादुर मुखिया पनि धुम्मिएका थिए । उनकै भनाइमा- "एकदमै वेदनाको क्षण आयो । आफैंलाई सम्हाल्न नसकेको, त्यस्तै परिस्थितिले लछारपछार गराएको क्षणमा शान्ति ठटाल दिदीको आश्रयमा पुगेको थिएँ । गीत लेखेर गएको थिएँ- मेरो कथा खालीखाली पिंजडामा खोज, मेरो व्यथा भत्किएको मन्दिरलाई सोध...।

सुरूमा दिदीले टेरपुच्छर लाएकी थिइनन् । शब्द सुनेपछि पुलुक्क हेरिन् । अनि हारमुनियमका रिडमा औंला नचाउन थालिन्... । हेर्दाहेर्दै आधा घन्टामा तयार भयो यो गीत । म भावनात्मक द्वन्द्वको अवस्थामा थिएँ, यो गीतले 'क्याथर्सिस' को काम गर्‍यो ।"

सन् १९७७ जनवरी । एक दिन एकाएक दार्जिलिङ चौरस्तामा शान्ति-मनबहादुर भेटिए । शान्तिले सुनाइन्, 'लु भाइ, 'मेरो कथा'...गीत नारायणगोपालले गाउने भए है ।'

"ओहो, यो त लकको कुरा हो नि...," एकै सासको जवाफ थियो, मनबहादुरको । यसरी बज्न थाल्यो एउटा गीत, मेरो कथा...। सन् १९८२ मा अर्की गायिका विमला सेन्चुरीले *खर्साङ रेडियो*मा यही गीत फेरि रेकर्ड गराएकी थिइन् ।

मुखियाका बुझाइमा सधैं हल्लाखल्ला भइरहने थलो थियो- गीतांगे डाँडा । त्यो हाहुमाझ कुनै व्यक्तिभित्र पस्नु, भित्रै पसेर स्रष्टा पहिल्याउनु अनि त्यही भरमा गायक अथवा संगीतकार बन्नु चानचुने कुरा थिएन । मुखियाका शब्दमा यसकारण ठटाल 'चानचुने' थिइनन्, 'सितिमिति' होइनन् ।

धेरै वर्षपछि यसपाला मुखिया र ठटालको भेट भयो, काठमाडौं नेपालय घरमा । यी दिदी-भाइले धेरै समय पुराना दिन सम्झिए । एकअर्काका राम्रा-नराम्रा बानी उधिनिहेरे ।

शान्ति : दार्जिलिङमा पूरा छाएको थियो हो, मुखिया । गीतकार, कलाकार, लेखकका रूपमा मुखिया भन्नेबित्तिकै 'क्रेज' थियो । ऊ छुच्चो पनि थियो, मापाको छुच्चो ।

मनबहादुर : छुच्चो हुनु चैं दिदीबाटै सिकेको आबुइ...

शान्ति : अन्ता हामीलाई पनि न्यास्रो भयो, मुखिया नेपाल गएपछि (सन् १९७९) । मकहाँ आइरहन्थ्यो, झिंझो लाग्ने गरी कराइरहन्थ्यो । कति पटक कराएरै अरूणा (लामा) लाई रूवाएको पनि थियो ।

मनबहादुर : मैले १९५२ देखि चिनेको हो दिदीलाई । म प्रि-स्कुलमै पढ्थें । दिदीको बुद्धकन्या स्कुल छेउमै घर थियो । हामी त यताउता दगुरी बस्थ्यौं । 'उता जाओ है, भुराभुरी हो' भनेर दिदीले दपेट्थिन् घरिघरि । नामै 'छुच्ची दिदी' राखिदिएका थियौं । भन्नु त मिल्दैन तर शान्ति दिदीबारे उतातिर निकै 'मिथ' हरू थिए, धेरै सुनियो । कति सुनेर 'इग्नोर' पनि गरियो । कतिमा रमाइलो मात्रै मानियो ।

शान्ति : तिमी केही नभन है मुखिया, चुपो लागेर बस...खुबै मिथहरू ! मिथ होइन, सब मिथ्या हो...।

मनबहादुर : एक पटक अल्लारे काइदाको गीत लेखेर दिदी छेउ पुगेको थिएँ- *मेरो मनमा के छ के छ, तिम्रो मनमा के छ...।*

दिदीले पुलुक्क हेरेर गाली गर्नुभो- यस्तो पनि गीत लेख्ने हो ? संगीत त भर्नुभो तर रेकर्ड भएन ।

शान्ति : सायद सन् ७६ को अन्त्यतिर हुनुपर्छ । गुरूप्रसाद मैनालीको कथा 'परालको आगो' माथि प्रताप सुब्बाले फिल्म बनाउने भएछन् । त्यसको प्लट, कथा लिएर प्रताप मकहाँ आए । अब शब्द-संगीतको काम पूरा गर्नु थियो । अनि मैले झट्टै मुखिया भाइलाई सम्झिएँ । उसलाई भेटेर कथाको 'सिन' सुनाएँ । उसले पनि लेखिहाल्यो- उडीजाउँ भने म पन्छी होइन र अरू गीतहरू... । त्यसरी *परालको आगो* (सन् १९७८) मा म, प्रताप र मुखिया गाँसियौं ।

मनबहादुर : उबेला गोर्खा दु:ख निवारक सम्मेलन र सम्मेलन-हल भनेसि एउटा 'जंसन' नै थियो । त्यो हलमा मैले एक पटक शान्ति दिदीले गाएको सुनेको थिएँ, लोकभाकाको एउटा गीत- *यो माया तिम्रै हो साइँला/थाप रूमाल, बाँध बलियो...।* त्यसबेला गुरू अम्बर गुरूङलाई पनि दर्शकदीर्घाको अघिल्लो पंक्तिमा देखेको थिएँ, परैबाट । तर यो साइँला गीत न फेरि कतै सुनियो, न त रेकर्ड नै भयो ।

पछि सन् १९७१ मा बंगलादेश मुक्ति आन्दोलन चम्केको थियो । त्यसबेला एउटा नाटकका लागि महिला, बालबच्चाको बिजोग भएको कथानक गीत मैले लेखेको थिएँ । शान्ति दिदीले संगीत भरेको यो गीत पनि रेकर्ड हुन पाएन ।

शान्ति : यो मुखिया भाइ त आन्दोलनकारी पनि हो

कविन अधिकारी

गीतांगे डाँडाछेउमै उभिएको थियो- शान्ति ठटाल निवास । माथि डाँडामा सुवास घिसिङले चर्को भाषण गर्थे । गला सुकेपछि ठटाल निवासको दैलोमा आउँथे र, भन्थे, 'एक पेला पानी पाम त ।'

नि, उग्र भाँतीको । उसबेला भाषाको आन्दोलन निकै चर्केको थियो । प्रधानमन्त्री इन्दिरा गान्धी सन् १९७२ मा दार्जिलिङ आएकी थिइन् । ठाउँठाउँमा स्वागत गेट बनिएको थियो । गाग्रीहरू सजाएर बाटाका छेउछाउ राखिएका थिए । सिंगमाढीको सेन्ट जोसेफ ग्राउन्डमा इन्दिरा, मुख्यमन्त्री सिद्धार्थ शंकर रे आदिको भाषण हुनेवाला थियो । सबैमा चासो थियो, इन्दिराले नेपाली भाषाबारे के बोल्नेछिन् भनेर । नेपाली भाषालाई संविधानको आठौं अनुसूचीमा हाल्नका लागि आन्दोलन जारी थियो । त्यो समारोहमा स्वागत गान गर्न भने ठटाल, अरूणा लामा र शरणलाई लगिएको थियो । हामी 'भीआइपी' सत्कारमा थियौँ ।

ग्राउन्डको भित्तामा टन्नै छन् हो, मान्छेहरू । प्रधानमन्त्रीले भाषणमा भनिन्- 'दार्जिलिङ कति सुन्दर ठाउँ छ । यहाँ एजुकेसनका लागि कति राम्रा स्कुलहरू छन् । यहाँको हावापानी राम्रो छ, यहाँका मानिस पनि उस्तै राम्रा छन् ।...तपाईंहरूसँग तागत छ, जोस छ । यसलाई सही काममा लगाउनुहोस् । जस्तो कि, पानीको सही उपयोगले खेत उर्बर हुन्छ, बिजुली निस्कन्छ...आदि

लामो भाषण जारी थियो । पारिपट्टि भीरमा काला झन्डा लिएर मनबहादुर मुखियासहितका केटाहरू बसिरहेका रहेछन् । एक्कासि सुनियो- 'ह्वाट अबाउट आवर ल्यांग्वेज...? हाम्रो भाषा खोइ ?'

अनि छिनभरमै भीर र भित्तातिर छ्याप्पै काला झन्डा देखिए, मान्छेहरू भागाभाग गर्न थाले । अचानक प्रधानमन्त्री बोल्दै गरेको माइक पनि बन्द भयो । हत्तपत्त स्कर्टिङ गाडीमा राखेर प्रधानमन्त्रीलाई भगाइयो । उनलाई गभर्नर हाउस लगियो । बेलुका चियापानमा हामी कलाकारलाई बोलाइएको थियो । तर डरको मारे...कोही गएनौं । यो घटना मेरा निम्ति 'आँखो देखी हाल : मुखिया' थियो, भुल्नु नसक्ने ।

यसरी इतिहासका साक्षीसामुन्ने 'फात्सुङ' को अर्को किस्सा सुनिरहेका बेला मनबहादुर र शान्ति कहिले हँसीमजाकमा हुन्थे, कहिले रून्चेझैं सुनिन्थे । ७० को दशकपछि *अनि देउराली रून्छ* नाटक लिएर मुखिया दार्जिलिङ, कालिम्पोङ, गान्तोक, मङ्पु हुँदै काठमाडौंमा उत्रिएपछि उनको नामकामै अर्को बन्यो । यसको पनि पृष्ठभूमि रहेछ ।

सन् १९५४ तिर बालकृष्ण सम *अमरसिंह* नाटक लिएर दार्जिलिङ पुगेका रहेछन् । लगत्तै गायक धर्मराज थापासहितको टोलीले दार्जिलिङ पुगेर 'नेपालीले माया मार्‍यो बरी लै' गाएर प्रवासीलाई जुरूक्कै बनाएको रहेछ ।

अलिक पछि सन् १९७५ तिर शिवशंकर थापा, गोविन्द कटुवाल र दीप श्रेष्ठ पुगेका रहेछन् दार्जिलिङ । *शिगोदि* पत्रिकामा दार्जिलिङ यात्रा र शान्ति दिदीसँगको भेटवार्ताबारे उही बेला लेखिएको रहेछ ।

त्यही बेला *मनको बाँध* फिल्मी टिम दार्जिलिङ उत्रिएको रहेछ । बसुन्धरा भुसाल, हरिप्रसाद रिमाल, सुष्मा शाह, मीना सिंह, हरकुमार सिंह (वितरक) सहित त्यो टोलीमा थिए । प्रज्ञा प्रतिष्ठानका कुलपति लैनसिंह बाङ्देल नि पुगेका रहेछन् ।

यो पृष्ठभूमि किन भने यी सबैले 'दार्जिलिङको प्रतिनिधित्व हुने गरी काठमाडौंमा केही कार्यक्रम गर्नुपर्‍यो' भन्ने आग्रह गर्दै आएका रहेछन् । त्योताका चल्तीमा थियो- *अनि देउराली रून्छ* नाटक ।

यसरी सन् १९७६ को फेब्रुअरीमा नाटककार मुखियासहितको टिम काठमाडौं आएको थियो, प्रज्ञाको निम्तोमा । *अनि देउराली रून्छ*ले काठमाडौंमा लगातार ३ महिना 'धुम' मच्चाएको थियो ।

मुखियाका शब्दमा दार्जिलिङमा तीन ठाउँ थिए- उनी ढुक्कैसँग गइरहने । शान्ति, अरूणा र रामलाल अधिकारीको निवास । पछि सबै छिन्नभिन्न भए । उनी धेरै पछि ठटालको त्यही घर खोज्दै दार्जिलिङ गए । तर गीतांगे डाँडाछेउ दिदीको त्यो घर रहेनछ । दिदी पनि भेटिइनन् । सोधखोज गर्दा दिदी कागझोडा बस्छिन् भन्ने मुखियाले थाहा पाए । त्यहाँबाट पनि दिदी सिलिगुढी गएको पत्तो भएछ । अनि केही दिन चौरस्तातिर टहलिँदै काठमाडौं फर्किए ।

"चाइल्डहुड-मेमोरी जाँदैन क्या भाइ...," यसो भनिरहँदा शान्ति दिदीका गहभरि आँसु थिए । त्यो गीतांगे डाँडा । रहकुमारी राई भन्ने गायिका, शेखर दीक्षितकी श्रीमती । ईश्वरबल्लभका ससुरा मन्थुलाल क्षत्री पनि त्यही थिए, गोर्खा दुःख निवारकका एक संस्थापक । जोगेन खान भन्ने अर्केस्ट्रा कन्डक्टर । जोगेनले बल्लभको 'एउटा नीलो सूर्यास्त' मा अर्केस्ट्रा बजाएका थिए ।

"अब त्यो दार्जिलिङ रहेन । म पनि पुग्छु कहिलेकाहीं तर कुनै बिरानो ठाउँ पुगेजस्तो । कसैले चिन्दैन," रून्चे स्वरमा मुखिया ।

ती सन् ७० का अन्तिम वर्ष थिए । शान्ति दिदी टिस्टा तरेर सिक्किम पुगेकी थिइन्, मुखिया भने मेची तरेर काठमाडौं आएका थिए ।

यसरी सम्झिरहेका थिए, दुवैले इतिहासको स्वर्णिम कालखण्ड । एकअर्कालाई सुनाइरहेका थिए :

यो आँसु अहिले खर्च नगर
जुनी नै रूनु छ,
यही आँसु बगाई तिमीले
संसारको मैलो धुनु छ ।

नाटक : क्रसमा टाँगिएको जिन्दगी । लेखक : मनबहादुर मुखिया । संगीत : कर्म योञ्जन । स्वर : शान्ति ठटाल । ने

भगवान कोइरालालाई ९ प्रश्न

'बच्चालाई अस्पतालमै बाहिरी संसार'

नाम मात्र होइन, कामले नै आफूलाई भगवान प्रमाणित गरिसकेका छन्, मुटु रोग विशेषज्ञ डा भगवान कोइरालाले । यिनै डाक्टरले गैरनाफामूलक बाल अस्पताल चलाउने जिम्मेवारी पाएका छन् । काठमाडौँ हेल्थ इन्स्टिच्युट नामक संस्थाका लागि सरकारले बूढानीलकण्ठमा ४१ रोपनी जग्गा दिने निर्णय गरिसकेको छ ।

बाल अस्पतालको आवश्यकता किन ?

हाम्रो ४० प्रतिशत जनसंख्या १८ वर्षमुनिको छ । तर यति ठूलो जनसंख्याका लागि समर्पित स्वास्थ्य सेवा सीमित छ । हाम्रो स्वास्थ्य सेवा कमजोर छ । बालबालिकाको उपचार सेवा झन् कमजोर । त्यसैले यसको खाँचो देखियो ।

यो योजनामा लाग्ने प्रेरणा के हो ?

सन् १९९८ मा पढ्न अमेरिका गएँ । त्यसपछि एक वर्ष क्यानडामा बच्चाकै मुटुको विषयमा विशेष फेलोसिप पाएँ । बच्चाको मुटुको उपचारमा मेरो पुरानो दक्खल र रूचि हो । अहिले मैले के बोध गरेँ भने मुटुको मात्रै उपचार गरेर बच्चाको सेवा पूर्ण नहुने रहेछ । समग्र सेवा एकै छातामुनि चाहिने रहेछ ।

राज्यले पनि गर्न नसकेको काम तपाईंले कसरी सम्भव देख्नुभयो ?

सरकारी अस्पतालको दरमै उपचार दिइन्छ । केही प्राइभेट क्याबिनचाहिं अलि सुविधासम्पन्न हुन्छन् । साधारण र क्याबिनको उपचारमा केही फरक पर्दैन । सामान्य सेवा लिने बिरामीको खल्तीबाट पैसा खर्च नहोस् भन्ने चाहन्छौं ।

यो चाहना कत्तिको व्यावहारिक होला ?

हुन्छ । यसका लागि वित्तीय मोडल चाहिन्छ । त्यो भनेको तेस्रो पक्षले तिर्नुपर्छ । बिमा, सरकार वा सेयरमार्फत निजी कम्पनीले तिर्छन् । अलिअलि जनताको योगदान होस् ।

सरकारी सहयोगमा चलाउने भनेपछि त्यो स्वायत्त संस्था हो ?

सबै सहयोग सरकारको होइन । जग्गा सरकारले दियो । उपकरण अनुदानमा माग्छौं । स्वेच्छिक रकम उठाउँछौं । सेवाबाट आउने रकम सञ्चालनमा खर्च गर्न पाउँछौं । गंगालाल, बीपी अस्पताललाई सरकारले स्वायत्त ढंगले चलाएर खा भनेजस्तै हो यो । कानुनचाहिं गैरनाफामूलक संस्था आकर्षित हुन्छ, वित्तीय मोडलचाहिं सरकारी स्वायत्त स्वास्थ्य संस्थाको ।

निजी अस्पतालमा पनि काम गर्नुभयो । त्यहाँ यस्तो उपचार सेवा सम्भव देख्नुभएन ?

निजीमा सरकारी स्किम लागू गर्न सकिँदैन । त्यो नहुँदा उपचार महँगो पर्छ । निजी अस्पतालले मलाई यो सेवा दिन प्लेटफर्म उपलब्ध गराउने प्रस्ताव राखेका थिए । लगानी गरेपछि निजीले प्रतिफल खोज्नु स्वाभाविकै हो ।

स्वास्थ्यमा सबैको पहुँच किन नभएको ?

पहुँचमा तीनखाले समस्या छन् । भौगोलिक कठिनाइका कारण, व्यवस्थापनमा समस्या भएर र पैसा नभएका कारण सर्वसाधारण पहुँचमा पुग्नै सक्दैनन् । व्यवस्थापकीय क्षमता अभावमा अहिले उपचारमा अप्ठेरो परिरहेको छ ।

उपचार एकदमै महँगो हुँदै गइरहेको छ ?

प्रभावकारी तवरले चल्ने सम्भावना भएकालाई शंकाको सुविधा दिएर प्रोत्साहित गर्नुपर्छ । यसले दक्ष स्वास्थ्य सेवा प्रवाह हुन्छ । निजीले पनि प्रभावकारी सेवा प्रवाह गरिरहेका छन् । तर त्यहाँ पैसाका कारण सबैको पहुँच पुग्दैन । हामीलाई नाफा चाहिएन । तलबभत्ता राम्रो दिन पाए पुग्यो ।

आफूले चाहेको अस्पतालको काल्पनिक चित्र मनमा कस्तो आउँछ ?

अस्पतालमा बस्दा बच्चाले बाहिरी संसार भित्रै पाओस् । अस्पतालमा बच्चा हुँदा उसको उपचार त हुन्छ नै, साथै परिवारसँगको सम्बन्धन, स्कुलको शिक्षा, संगीत, खेलकुदलगायतका सुविधा उपलब्ध गराउन सकियोस् र उनीहरूलाई बढी मानसिक तनाव नहोस् ।

■ **मनबहादुर बस्नेत**

सरोज बैद्य

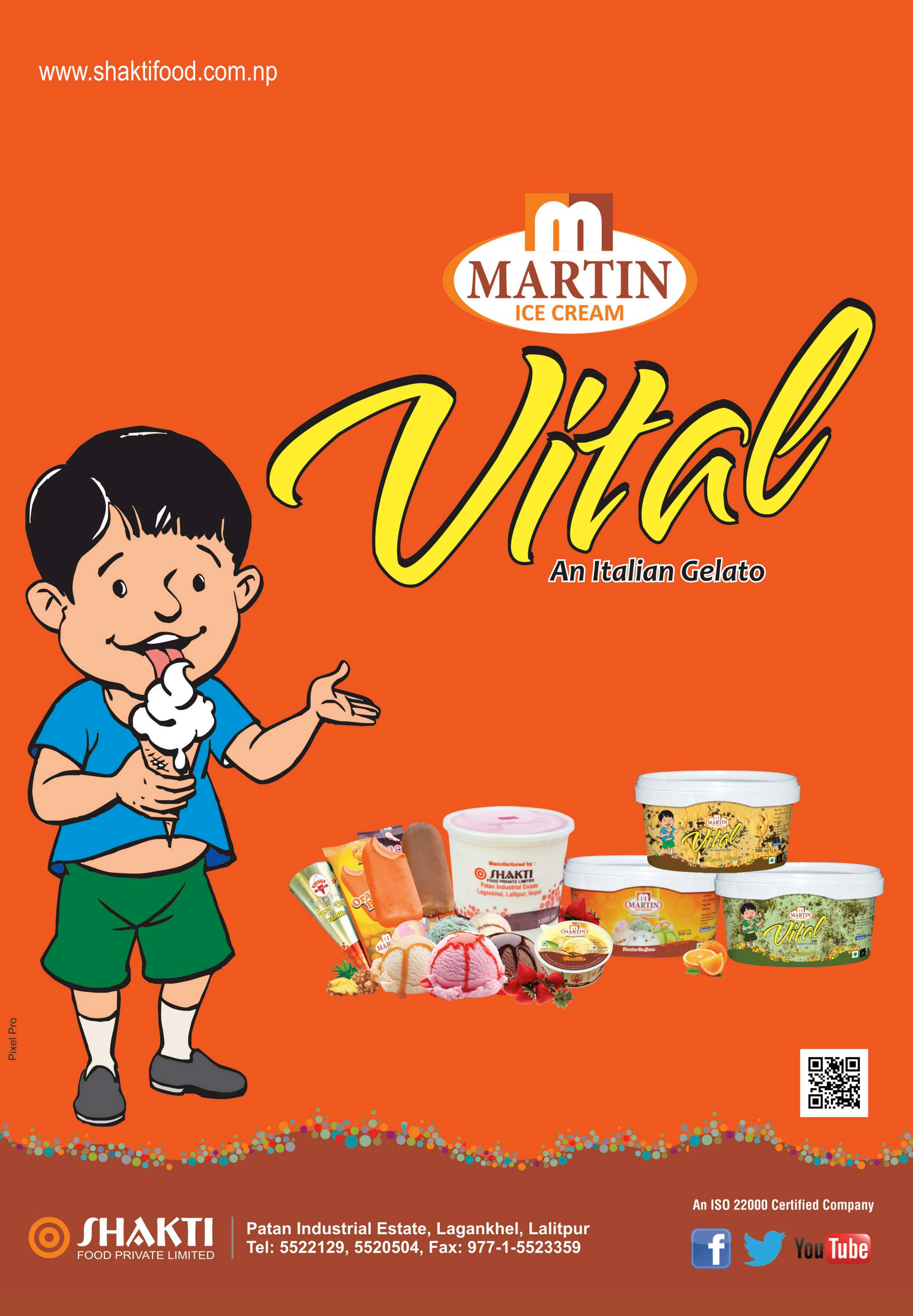

www.shaktifood.com.np

MARTIN
ICE CREAM

Vital
An Italian Gelato

Pixel Pro

An ISO 22000 Certified Company

SHAKTI
FOOD PRIVATE LIMITED

Patan Industrial Estate, Lagankhel, Lalitpur
Tel: 5522129, 5520504, Fax: 977-1-5523359

You Tube

राजदूतका अनौठा अनुभव

योगेश ढकाल

मुलुकको बाहिरी मुहार हो- राजदूत । अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले जसको चेहराबाट मुलुकलाई नियाल्छ । देशीय सम्बन्धको आयतन फराकिलो होस् वा साँघुरो, त्यो पनि राजदूतको औकातमा गुड्छ । त्यस अर्थमा राजदूतको सक्रियता, चासो, ज्ञान, कौशलसहितको क्षमतासँग मुलुकको प्रतिष्ठा मात्र जोडिएको हुँदैन, विकासको आयाम पनि सन्निहित हुन्छ । *नेपालको कूटनीतिक अभ्यासमा* २० जना पूर्वराजदूतले अनुभव बाँडेका छन् ।

अनुभव अध्ययन गर्दा तीन तथ्य उदेकलाग्दो देखिन्छ । एक, परराष्ट्र मन्त्रालय दस्तावेजविहीन छ । अधिकांश राजदूतले भनेका छन्- राजदूत नियुक्त भएपछि परराष्ट्रमा सम्बन्धित देशका पुराना सामग्री भेटिएनन् । मित्र को हुन् ? सम्पर्क-सूत्र को हुन् ? ट्र्याक टु डिप्लोमेसीमा कसलाई सम्पर्क गर्नुपर्छ ? आदि ठोस जानकारी थिएन, जो आजसम्मका समस्या हुन् र परराष्ट्र नसुध्रिएको तथ्य पनि । यसले नेपालको कूटनीतिक दक्षता र हैसियतलाई उदांगै बनाइदिन्छ ।

दोस्रो, परराष्ट्र मन्त्रालय ढिलासुस्ती मात्र छैन, असहयोगी पनि छ । पूर्वराजदूत केदारभक्त माथेमाले सटिक उपमा दिएका छन्, 'ब्ल्याक होल' । दूतावासबाट पत्र पठायो, त्यसको जवाफ नै नआउने । त्यो अनुभव अरू राजदूत राजेश्वर आचार्य, नयनबहादुर खत्री, कमल कोइराला, नोबलकिशोर राईलगायत धेरैको छ । ती अनुभव पढ्दै जाँदा मसिनो गरी देखिने सत्यचाहिँ परराष्ट्रको विभेद हो । कर्मचारी राजदूत भए परराष्ट्रबाट सहज र तत्काल जवाफ आउने गरेको देखिन्छ ।

तेस्रो, राजनीतिक नेतृत्व कूटनीति मर्यादा र प्रतिष्ठाको ख्याल गर्दैन । राजदूत र परराष्ट्रका कर्मचारीले दूतावासमा गर्ने खेलाँची पनि प्रस्टै देखिन्छ । नेपालको कूटनीतिक परिपक्वतालाई गिज्याउने गरी भेटवार्ता र भ्रमणमा पनि यस्तै गैरकूटनीतिक र गैरजिम्मेवार सन्दर्भ प्रशस्त उल्लेख छन्, पुस्तकमा । त्यस अर्थमा झन्डै ८ दशक लामो नेपालको कूटनीतिक इतिहास चियाउने आँखीझ्याल हो- पुस्तक ।

ती पूर्वराजदूतको अनुभवले नेपालसँग कूटनीतिक सम्बन्धमा गाँसिएका मुलुकसहित त्यो कालको विश्व र क्षेत्रीय परिवेशलाई पनि छ्यांग बनाइदिन्छ । साथै सन् १९५० को दशकपछि नेपालले आत्मसात गरेको परराष्ट्र नीतिको प्रतिफल सहजै मूल्यांकन हुन्छ । राजदूतले कतिपय सन्दर्भमा खुलेर घटना, प्रवृत्ति र त्यो समयको उपलब्धि बताएका छैनन् । अर्जुनरसिंह राणाले राजा वीरेन्द्रसँग भारतीय प्रधानमन्त्री राजीव गान्धीबीच ब्रेकफास्ट मिटिङ नहुँदाको सन्दर्भ उल्लेख गरेका छन् । तर यसमा धेरै बोल्न चाहेको देखिँदैन । खासमा त्यतिबेला नेपालले पाकिस्तानसँग सैन्य सामग्री तथा हातहतियार खरिदका लागि डिल गर्दै थियो ।

पूर्वराजदूत इन्द्रबहादुर सिंहले कूटनीतिज्ञ यदुनाथ खनालले परराष्ट्र सेवामा महिलालाई ल्याउन हुन्न भन्ने धारणा राख्ने गरेको दाबी गरेका छन् । खनालमाथि यति गम्भीर आरोप लाग्दै गर्दा सम्पादकले 'क्रस चेक' गरेको देखिँदैन । जतिबेला खनाल परराष्ट्रमा सचिव थिए, त्यस समय बिन्देश्वरी शाह परराष्ट्रमै थिइन्, जोपछि भारतका लागि राजदूत भइन् । खनाल पुत्र उदयराज खनाल अहिले पनि स्मरण गर्छन्- सुप्रभा घिमिरेहरू राजदूतका लागि योग्य महिला छन् । त्यसले सिंहको आग्रह र सम्पादनको कमजोरी देखाउँछ ।

अमेरिकी राष्ट्रपति जिम्मी कार्टरले मानव अधिकारको मुद्दा उठाएर अप्ठेरो पारेको सन्दर्भ नै किन नहोस् । अमेरिकाका लागि राजदूत भेषबहादुर थापाको पहलमा त्यहाँका राष्ट्रपतिको निमन्त्रणामा भएको वीरेन्द्रको अमेरिका भ्रमणको कथा रोचक रूपमा प्रस्तुत गरेका छन्, जसरी केदारभक्त माथेमाले जापानी प्रधानमन्त्रीलाई नेपाल ल्याउन गरेको कोसिस बताएका छन् । नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय कूटनीति क्षमता कमजोर छ भन्ने पुष्टि बेलायती कूटनीतिज्ञमार्फत अरूण तेस्रो परियोजना भारतको दबाबमा स्थगित भएको सन्दर्भले देखाउँछ । त्यसैगरी कमल कोइरालाले सदस्य नै नभएको एक अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाको कार्यकारी सदस्यमा उम्मेदवारी दिएर अन्तर्राष्ट्रिय लज्जा देखाएको सन्दर्भ उठाएका छन् ।

नेपालले विगतमा पाएका अन्तर्राष्ट्रिय मञ्च गुमाइरहेको दरिलो विश्लेषण पुस्तकमा पाइन्छ । पूर्वराजदूतका अनुभवले नेपालको कूटनीतिक क्षमता, कौशल, हैसियत मात्र पर्गेलेको छैन, परराष्ट्र मन्त्रालयको क्षमता, रबैया र सोचमाथि विमर्शले मात्र अब अँचेट्न सक्ने देखिँदैन । अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चमा दरिलो उपस्थितिका लागि राजदूतले आर्जन गरेको अनुभव र संगालेको व्यावहारिक ज्ञान मुलुकको अमूल्य सम्पत्ति हो । राजदूतको अनुभव पुस्तान्तरण हुँदा संस्थागत स्मरण मात्र होइन, मार्गदर्शन हुन्छ । ने

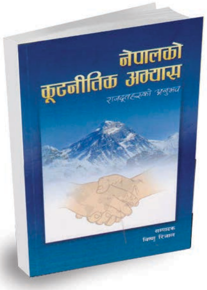

नेपालको कूटनीतिक अभ्यास

सम्पादक : **विष्णु रिजाल**
प्रकाशक : **परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठान**
पृष्ठ : **३१०**
मूल्य : **४९९ रुपैयाँ**

तीन किताब

विष्णु सापकोटा | विश्लेषक

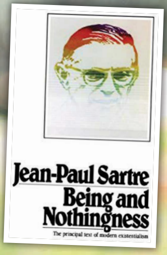
Jean-Paul Sartre
Being and Nothingness
The principal text of modern existentialism

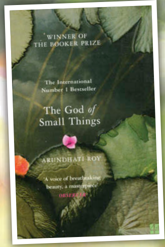
WINNER OF THE BOOKER PRIZE
The International Number 1 Bestseller
The God of Small Things
ARUNDHATI ROY
'A voice of breathtaking beauty, a masterpiece'
OBSERVER

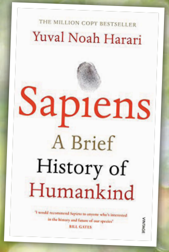
THE MILLION COPY BESTSELLER
Yuval Noah Harari
Sapiens
A Brief History of Humankind
'I would recommend Sapiens to anyone who's interested in the history and future of our species'
BILL GATES
VINTAGE

अरून्धतीको आँट

बिक्री र चर्चाका हिसाबले समेत निकै माथिल्लो हारमा उभिएको *द गड अफ स्मल थिंग्स*को पठन अरू उपन्यासजस्तो सरल छैन । तर यही उपन्यासबाटै अरून्धती रोय विश्वकै गिनेचुनेका उपन्यासकारमा परिन् । उपन्यासमा राजनीतिले बुनेको भारतीय समाजका पात्रमाथि कसरी इतिहास बगेको छ भन्ने यथार्थलाई बडेबडे ऐतिहासिक विचारधारा नथोपरीकन प्रस्ट पारिएको छ । जिन्दगीका अर्थ खोज्ने क्रममा हामी ठूल्ठूला कुरा हेर्दै जान्छौँ तर साधारण मानिएका पात्र र वस्तुमा गहन अर्थ भेटाउने पाटोलाई अरून्धतीले कुशलतापूर्वक उनेकी छन् ।

बौद्धिक-तार्किक लेखनको ताकतकै कारण अरून्धतीका कुनै पनि पुस्तक नबिराई पढ्न मन लाग्छ । सत्ता-संस्थापनले लाद्ने अधिनायकत्वविरूद्ध उनी निर्धक्क प्रश्न उठाउँछिन् । पुँजीवादले खडा गरेका विभेदका विपक्षमा र सीमान्तकृत पात्रको पक्षमा उभिने रोयको बौद्धिक आँटले धेरैलाई कायल बनाउँछ । नर्मदा बचाऊ अभियानमा लागिसकेकी अरून्धतीसँग संयोगले १९९९ मा बेलायतको क्याम्ब्रिज विश्वविद्यालयमा भेट हुँदा लालित्यपूर्ण वैचारिक वर्णन गर्न सक्ने उनको विशिष्ट लेखकीय कौशललाई सम्झेको थिएँ । उपन्यासमा महिलामाथि हुने घरेलु हिंसा, दलितले भोग्नुपरेका अपहेलना र उत्पीडनमा भारतीय समाजको अनुहार देख्न सकिन्छ । साधारण पात्रका औसत जीवनमा विचारधारा कसरी लादिएको हुन्छ भन्ने स्पष्ट चित्र छ, उपन्यासमा । हिंसा पनि एउटा विचारधारा हो । पुरूष भएपछि हिंसा गर्ने छूट छ, केटाकेटीलाई ठूलाले हेप्न पाइन्छ, साना भनिएका जातिमाथि थिचोमिचो गर्न पाइन्छ भन्नु पनि विचारधारा नै हो । धर्मजस्तै बन्दै गएका कम्युनिस्ट पार्टीमाथिको व्यंग्य पुस्तकको अर्को सशक्त पक्ष हो । उपन्यासका पात्रले भोग्नुपरेको उत्पीडन नेपाली समाजको पनि व्यथा भएकाले नेपाली पाठकका लागि उति नै मर्मस्पर्शी लाग्छ ।

मानव इतिहासबारे धेरैले लेखेका छन् तर मानव-जातिको विकासक्रमका विभिन्न चरणमाथि *स्यापियन्स*मा मिहीन र तार्किक टिप्पणी छ । बौद्धिक इतिहासमाथि रहेको आफ्नो रूचिका कारण युवल नोह हरारी पढ्दा खुराक भेटेजस्तो लाग्छ । देश/राज्य बन्नुका ऐतिहासिक कारणसहितको राजनीतिक इतिहास त छँदै छ । मान्छे किन समुदायमा बस्नुपऱ्यो ? ऊ काम, क्रोध, लोभ, मोहसँग कसरी ठोक्कियो ? यस्ता प्रश्नको उत्तरमा आउने सहज र स्थापित उत्तरलाई विनिर्माण गरी विश्लेषण गर्छन् हरारी । *स्यापियन्स*ले मानव इतिहासको यति विहंगम दृष्टि र विकासक्रम हामीसामु पस्किदिन्छ कि ७० हजार वर्षयता विकसित सामाजिक संस्था, राज्य, विविध वादजस्ता महत्त्वपूर्ण विषय भर्खरै चलायमान भएझैँ लाग्छ । इतिहासको ऐना अगाडि राखेर वर्तमान मानवीय उपक्रम किताबले देखाएको छ, जसले भविष्यको बाटो आकलनमा पनि सहयोग गर्न सक्छ । युवा पुस्ता मात्रै होइन, मानव इतिहास बुझ्ेको दाबी गर्ने पुरानो पुस्ताले पनि यो किताब पढ्नु उत्तिकै अर्थपूर्ण छ ।

भाषाले स्मृतिलाई व्यवस्थित बनाउँछ । र, त्यसैबाट मिथक निर्माण हुन्छ । अहिले पनि स्वर्ग र भगवान्जस्ता मिथकमाथि संसारका धेरै मानिस विश्वास गर्छन् । उनको विचारमा हुँदै नभएको कुरा पत्याउने र स्वघोषित 'अब्बल' प्राणी मान्छे मात्रै हो । कतिपय प्राणी मान्छेभन्दा संवेदनशील हुन्छन् तर मान्छेले आफ्ना कतिपय हिंसात्मक हर्कतलाई पाशविकको संज्ञा दिएर पशु-जगतमाथि अवमूल्यन गरेको छ । हरारी समाज, राज्य, प्रणाली, व्यवस्था, विचारधारा आदिलाई ऐतिहासिक सोपानमा राखेर पर्गेल्छन् ।

ज्याँ पाल सार्त्रको मास्टरपिस *बिइङ एन्ड नथिङनेस* मलाई धेरै प्रभाव पार्नेमध्येको पुस्तक हो । यसमा विश्वलाई तरंगित गर्न सक्ने आधुनिक विचारधारा अस्तित्ववादलाई सैद्धान्तिकीकरण गरिएको छ । विश्वयुद्धको निराश पृष्ठभूमिमा मान्छेले आफ्नो अस्तित्व दाबी गर्दा कर्मको जिम्मेवारी लिने व्यक्ति पनि खोज्न थाल्यो । हामी को हौँ ? हामी किन यहाँ छौँ ? जीवनको अर्थ के हो ? अनेक विधा र प्रशाखा भए पनि दर्शनमा मुख्य गरी यिनै प्रश्नको उत्तर खोज्ने प्रयत्न हुन्छ ।

उत्तरआधुनिकतावादले दर्शनमा नयाँ बहस सिर्जना गऱ्यो, जसले सत्य र केन्द्रलाई हेर्ने दृष्टि विनिर्माण गरिदियो । जति नै बढी हल्लाखल्ला गरे पनि उत्तरआधुनिकताको जग अस्तित्वादमै गएर ठोकिन्छ । अर्थको एक केन्द्र भत्काएर बहुलतालाई उत्तरआधुनिकताले बढावा दियो तर अर्थको खोज गर्न सिकाउने त अस्तित्ववाद नै हो । जीवनका खोत्रोपन, दुष्कर्म र निरर्थकताको कारक धार्मिक रहस्यमा लगेर टुंग्याइदिने बहानालाई चुनौती दिएकाले पनि मलाई अस्तित्ववाद आकर्षक लाग्छ ।

पुरातनपन्थी महाआख्यानलाई चुनौती दिँदै सार्त्रले 'हामी छौँ र सत्य छ' भन्ने भाष्य स्थापित गरे । यद्यपि उनको विचारलाई मलजल गर्ने थुप्रै समकालीन साहित्यिक रचना थिए । मानव अस्तित्वपछि मात्रै आस्था, विचार र सत्य आउनेमा उनी जोड दिन्छन् । करिब चार हजार वर्षको पश्चिमा दर्शनशास्त्रको इतिहास केलाउँदा *बिइङ एन्ड नथिङनेस*पछि जीवनका नयाँ उत्तर आएजस्तो लाग्दैन ।

■ **प्रस्तुति : गुरुङ सुशान्त**

वृत्तचित्रमा मानुषी

इतिहास पढ्न रमाइलो हुन्छ । क्रान्तिकारीका कुरा पढ्न त झनै रमाइलो । क्रान्तिकारीले सत्ता परिवर्तनका लागि संघर्ष गरिरहँदा उसको परिवार, सन्तानले चाहिं के-कस्तो नियति भोगेका हुन्छन् त ?

पूर्वप्रधानमन्त्री बाबुराम भट्टराई र हिसिला यमी औपचारिक रूपमा सत्ता परिवर्तनका लागि माओवादी युद्धमा होमिएको विदितै छ । तत्कालीन समयमा ९ वर्षकी छोरी मानुषीलाई भने बोर्डिङ स्कुल पठाइएको थियो, अस्मिता बनाएर । तिनै मानुषी यमी भट्टराईको जीवनमाथिको वृत्तचित्र देखाइएको छ मण्डला नाटकघरमा, *डटर अफ नेपाल* । बाबुआमाबाट टाढा रहे पनि मानुषीले उनीहरूलाई हरदम सघाएको वृत्तचित्रमा देख्न सकिन्छ ।

सुरविन देवान निर्देशित वृत्तचित्रले ७ औं स्मिता पाटिल अन्तर्राष्ट्रिय चलचित्र महोत्सवमा उत्कृष्ट वृत्तचित्र र उत्कृष्ट निर्देशकको अवार्ड पनि जितेको थियो ।

अविवाहितको ससुराली

वनस्थलीका ईश्वर गुरुङलाई थकाली खाना कति मन पर्छ भने हरेक महिना दोस्रो दिन नक्सालको लेते थकाली किचन पुग्छन् । अविवाहित ईश्वर लेतेलाई आफ्नो ससुराली घर भन्छन् । नभनून् पनि कसरी ? लेतेमा भात, दुई थरी तरकारी, दुई स्वादका अचार, गुन्द्रुक अनिवार्य, जिम्बु हालेको दाल अनि साथमा घिउको तड्का ।

मुस्ताङको एक गाउँको नामबाट राखिएको लेते मौलिक थकाली खानाका लागि परिचित छ । जाने होइन त लेते ?

गाउनमा ईशा

महेश प्रधान

सदाबहार फेसन हो, लङ वनपिस । सेतो कपडामा फूलबुट्टे प्रिन्ट गाउनमा ईशा सुवेदी सुन्दर देखिएकी छन् । उनलाई सुन्दर देखाउने काम सिभिल मलमा रहेको पीजीएस कलेक्सनले गरेको हो ।

NIC ASIA
एन आई सी एशिया बैंक लि.

२२ औं वर्षको २२ चमत्कार

चमत्कारिक
बचत खाता

चमत्कारिक
नारी बचत खाता

चमत्कारिक
जेष्ठ नागरिक बचत खाता

आकर्षक चमत्कारिक फाईदाहरू

३ बीमा सम्बन्धी चमत्कारिक फाईदाहरू

- रु. १५ लाखसम्मको १८ घातक रोगहरुको बीमा सुविधा ।
- रु. १५ लाखसम्मको दुर्घटना बीमा सुविधा (Accidental Death/Permanent Disability)
- रु. १ लाख ५० हजारसम्मको औषधी उपचार सुविधा ।

२ कर्जा सम्बन्धी चमत्कारिक फाईदाहरू

- कर्जाको ब्याजदरमा बिशेष सहुलियत ।
- कर्जासँग सम्बन्धित प्रशासनिक शुल्कमा ०.२५% सम्म छुट ।

१७ अन्य आकर्षक चमत्कारिक फाईदाहरू

- देशैभरी रहेका कुनै पनि बैंकको कुनै पनि ATM बाट रकम निकाल्दा शुल्क नलाग्ने ।
- शून्य मार्जिन डिपोजिटमा नि:शुल्क लकर सुविधा प्रदान गरिने ।
- नेपालमै पहिलो पटक Sweep In-Sweep Out को सुविधाबाट बचत खाताबाटै मुद्दती खाताको समेत फाईदा पाईने ।
- Home Banking को सुविधा ।
- अन्य १३ चमत्कारिक फाईदाहरु समेत प्रदान गरिने ।

*सबै बचत खाताहरुमा शर्तहरु लागु हुनेछन्

विस्तृत जानकारीका लागि ९८०१२२७७५५ मा Missed Call गर्नुहोस् वा SAVE टाईप गरी ३४४८८ मा SMS गर्नुहोस् ।
यस बैंकको देशभरी रहेका २९२ शाखा कार्यालय वा ५२ विस्तारीत काउन्टरहरुमा आजै सम्पर्क गर्नुहोस् ।

www.nicasiabank.com
Toll Free No: 1660-01-77771

बैंक पनि, साथी पनि
राम्रो पनि, हाम्रो पनि

नोटबुक

पर्वत पोर्तेल

खाजाको १४ हजार !

मणिपुरको नेपाली गाउँ काङ्लातोम्बीको फाँट हुँदै पहाड उक्लिएका हामी बिहान ११ बजे मोरे पुग्यौं । भोकले पेटमा मुसा दौडन थालेका थिए । "कतै राम्रो होटल छ ?" मैले स्थानीय व्यापारी कुमार रेग्मीलाई सोधेँ । उनले बजारको भित्री गल्लीतिर लिएर गए । काठमाडौंको असनभन्दा पनि साँघुरो ।

तीन मिनेट जति गल्ली छिचोलेपछि एक बर्मेली रेस्टुराँमा पुग्यौं । हेर्दा चिटिक्क, कामदार युनिफर्ममा ठाँटिएका । कुमारले एक वेटर महिलालाई बोलाएर बर्मेली भाषामा कुरा गरे । मैले भनेको थिएँ, अघाउने होस्, बर्मेली स्वादको होस् ।

१० मिनेटपछि ती वेटरले थुक्पा ल्याइन्, एकछिनमा तारेका बर्मेली माछा । आलुदम पनि आयो । अरू केही आइटम आए । साथी सञ्जयले बर्मेली बियर पिउने इच्छा गरे । कुमार पसलतिर हिंडे । यति धेरै परिकार खाइसक्न झन्डै एक घन्टा लाग्यो ।

पैसा तिर्ने बेला कुमारजी आइपुगेनन् । बर्मेलीले नेपाली भाषा बुझ्ने कुरै भएन । अंग्रेजीबाट कुरा गरेको होटलवालाले बुझेनन् । मैले अंग्रेजीमा बिल मागेँ । वेटरले बुझिनन् । होटल साहूले क्यालकुलेटरमा देखाए- १४ हजार रूपैयाँ ।

जम्माजम्मी १५ हजार रूपैयाँ बोकेर यात्रामा हिंडेका हामी खाजाको बिल नै १४ हजार सुनेपछि ट्वाँ पर्‍यौं । बियरले हल्का मातेका सञ्जयलाई पनि नशाले छाडेछ । धन्न होटल साहू अलिअलि हिन्दी बुझ्ने रहेछन् । सोधियो, भारतीय रूपैयाँचाहिं कति ? ७ सय । लामो सास फेर्दै सञ्जयले भने, "दाइ अर्को बियर थपौं ।"

व्यापारमा नेपाली

दिल्ली-मणिपुर-म्यानमारको रूट प्रयोग गरेर भइरहेको मानव तस्करीको रिपोर्टिङ सिलसिलाले म्यानमार पुर्‍याएको थियो । म्यानमार मेरो दोस्रो यात्रा थियो । तीन वर्षअघिको म्यानमार भ्रमण जति रोचक र उत्साहजनक थियो, यस पटक न रोचक, न त उत्साहजनक । बरू फिक्का थियो । विगतमा भेटिएका साथीसंगी कोही देखिएनन् । म्यानमारका धेरैजसो नेपालीभाषी अगुवा अखिल म्यान्मा देशीय गोर्खा हिन्दु धार्मिक संघको महासभामा भाग लिन गएका रहेछन् ।

नयाँ साथी भेटिए, भारतको मोरे भन्ने सानो बजारसँगै रहेको टमुको नाम्फालुममा । यो अन्तर्राष्ट्रिय सीमाको विशेषता रोचक छ, एक पाइला वर भारत, अर्को पाइला टेक्दा म्यानमार । टमुको नाम्फालुमका पसलमा धेरैजसो नेपाली अनुहार देखिन्छन् । बोलीचालीको लबज नेपालतिरकै जस्तो । नेपालीभाषी व्यवसायी वासु भट्टराई भन्दै थिए, "यहाँको सिंगो बजारमा हाम्रो प्रभाव छ ।" सानोतिनो व्यापार बर्मेलीको, ठूलो लगानी नेपालीको । त्यही भएर ठूला व्यापारीमा गनिंदा रहेछन् यहाँका नेपाली ।

O MYANMAR FRIENDSHIP GATE

एकै परिवारको सिंगो गाउँ

विश्वकै ठूलो परिवारबारे पढेको मात्रै थिएँ । यसपल्ट प्रत्यक्ष देखेँ । गिनिज बुक अफ द वर्ल्ड रेकर्डमा नामांकित यो परिवार वास्तवमै अनौठो रहेछ । सिंगो गाउँ एउटै परिवारको रहेछ । भारतको पूर्वोत्तर राज्य मिजोरमको आइजोलबाट करिब ५० किलोमिटर यात्रा तय गरेपछि बाक्तोङ जिल्ला पुगिन्छ, जहाँ विश्वकै ठूलो परिवारको गाउँ छ ।

यो परिवारका अगुवा जायोन नाङ्खा हुन् । ७५ वर्षका जायोनका पत्नी ३९ वटी रहेछन् । ९४ छोराछोरी, १४ बुहारी र ३३ नातिनातिनी उनको परिवारका सदस्य । जायोनसँग १ सय ८० जना बस्छन् । तीनतले घरमा यी सबै अटेका छन् । फराकिलो किचनमा दैनिक सय किलोभन्दा बढी चामल पाक्छ ।

"जायोनको घर कता हो ?" मिजोरमका नेपालीभाषी अजय थापाले एक महिलालाई सोधे । ती महिलाले बैजनी रंगको घर देखाउँदै भनिन्, "घर त्यो हो, म उनकी नातिनी हुँ ।" हामीले छिमेकी ठानेकी ती महिला त नातिनी पो रहिछन् । जायोनको घर छिर्नेबित्तिकै आँगनमा महिला ढुंगा, इँटा ओसार्दै थिए । मैले ठानेँ, यी मजदुर होलान् । तर मेरो अनुमान फेल खायो । ती महिला त कति जायोनका पत्नी र कतिचाहिं छोरी, बुहारी पो रहेछन् । "हाम्रो गाउँमा काम गर्ने मजदुर पनि हामी नै हो, मालिक पनि हामी नै," जायोनले भने ।

जायोन पेसाले काठ मिस्त्री रहेछन् । करिब ४ सय घरको सिंगो गाउँ जायोनकै हाँगाबिंगाबाट बनेको हो । २ हजार ५ सयजति त जनसंख्या नै रहेछ । वार्षिक २ सयजति शिशु थपिने रहेछन् । "बाहिरको परिवारका मान्छे कोही पनि आउँदैनन्," जायोनका जेठा छोरा नुन पारलियान भन्दै थिए, "यहाँका स्कुल, खेल मैदान सबै हाम्रा परिवारले बनाएका हुन् ।" यो परिवारको सय वटा त भलिबल टिम नै रहेछ ।

ADMISSION OPEN

ignou
THE PEOPLE'S
UNIVERSITY

OUR COURSES

MA (ENGLISH)

MCA

MTTM

MBA

BCA

BA

B. COM

ICA
INTERNATIONAL CENTER FOR ACADEMICS

INTERNATIONAL CENTER FOR ACADEMICS
Gyaneswor (Beside German Embassy)
Kathmandu,Nepal
Phone:01-4445540
Email: support@ica.edu.np
www.ica,edu.np

CREATING AN ENVIRONMENT TO
WORK & STUDY
at the same time
SINCE 2002

Since 1760
Lewis Berger
Paint your imagination
XP ADVANCED
WEATHERCOAT LONG LIFE EXTERIOR EMULSION WITH PU
PU & SILICON TECHNOLOGY
REPELS HEAVY RAIN
10 YEAR WARRANTY

WEATHERCOAT
LONG LIFE
EXTERIOR EMULSION WITH PU & SILICON

Since 1760
Lewis Berger
Paint your imagination

घाम-पानी छेक्छ, १० वर्ष टिक्छ

का.जि.द.नं. १०४/०५६/५७ म.क्षे.हु.नि.का.द.नं. २/०५७/५८

चर्को घामबाट बचाउँछ

मुसलधारे वर्षाबाट जोगाउँछ

१० वर्ष वारेन्टी